

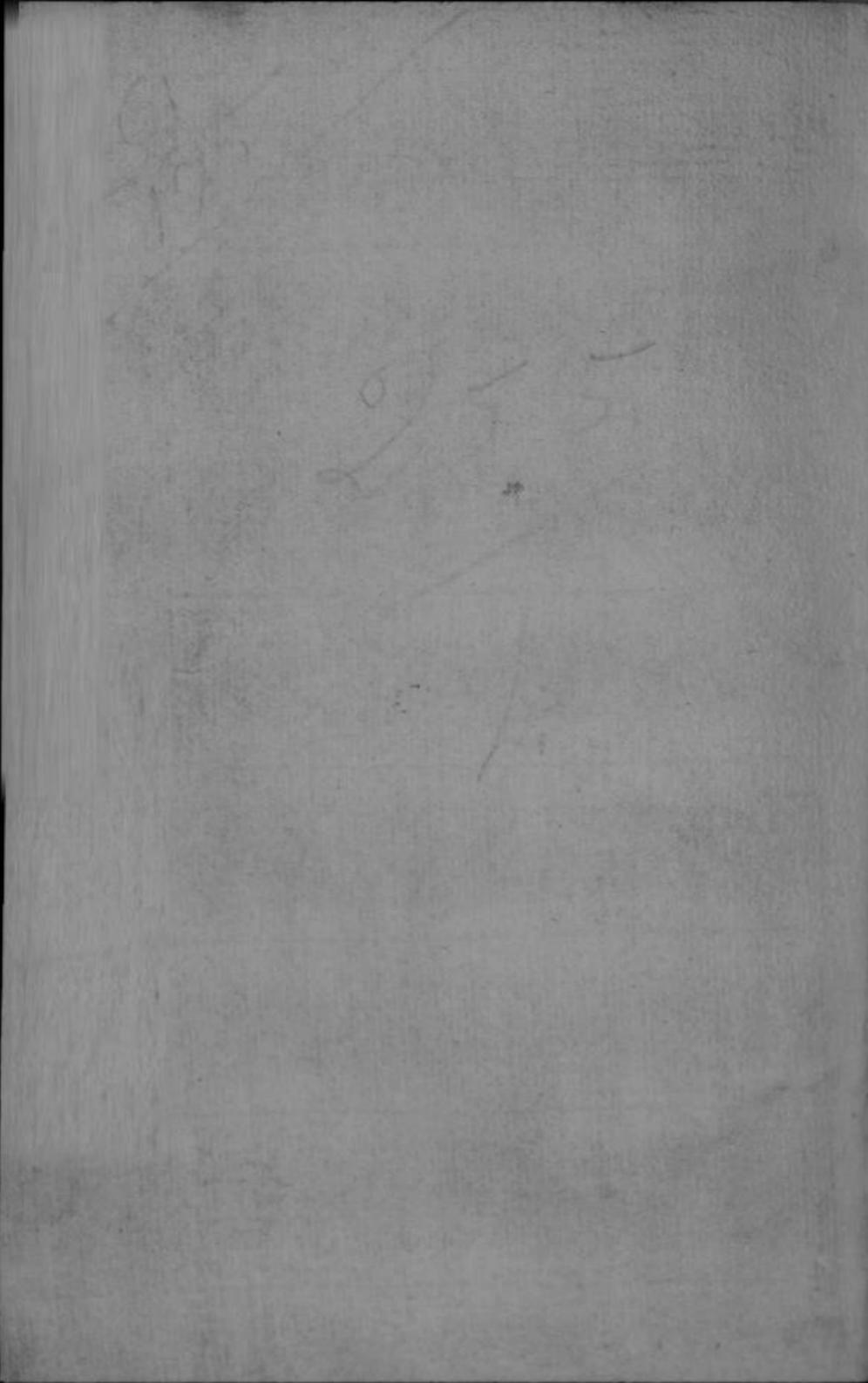

A.F.

Fa 3800

90°

11

ARRESTVM
SIVE PLACITVM PAR-
LAMENTI THOLOSANI;
CONTINENS HISTORIAM (IN
casu matrimoniali) admodum memorabilem,
adeoque prodigiosam; vna cum centum elegan-
tissimis atque doctissimis Annotationibus Clas-
sis. I.C. Dn. Ioan. Corasij, Consiliarij Regij, &
illius Processus Referentis. Omnia ex Gallica
lingua (in gratiam illorum qui eius signa-
ri sunt) in Latinam conuersa.

DOCTISS. VIRO HVGONE
SVRAEO GALLO IN-
TERPRETE.

*Quibus adiunximus Arrestum in eadem contrac-
tus, ex Domini Joannis Paponis, xxii
Arrestorum libro.*

Cum Indice, verborum & rerum memo-
rabilium, nouo.

FRANC OF V R D I

Apud heredes Andreae Wecheli, Claudiutti
Marnium & Ioannem Aubrium,
ANNO MDLXXXVIII.

CLARISSIMO VIRO

D N. IOHANNI FICHARDO,
Patricio Francofurtensi, I. C. celebre-
rimo, Patriæque Aduocato & Syndico
primatio, Domino & Meccenati

suo in primis colendo
S. P. D.

VÆ sit humanarum
rerum fragilitas, Fi-
charde clarissime, su
periore anno præma-
tura sua morte, etiam
noster ille Hugo Su-
raeus non sine doctissimorū virorum su-
spiriis, testatus est. Qui cum laudatissi-
mæ Andreæ Wecheli, viri optimi &
humanissimi, Typographiæ strenuā na-
uaret operam, talē suæ industriæ, quam
exacta, nō solum Latinæ & Græcæ, ve-
rūm etiam Hebraicæ atque Chaldaicæ
linguæ notitia ornabat, laudē consequiu-
tus est, ut omnibus bonis & doctis viris

(:) ij

EPISTOLA

esset gratissimus. In primis vero tibi,
que merito omnes, qui humanitatis stu-
dia sincero animo colunt, & de republi-
teraria aliquo benemerè studio tenen-
tur, ut summum integerimumq; Me-
cénatam colunt, & amplectuntur, tam
arcta iungeretur amicitia, atq; familia-
ritate, ut maximis eum beneficiis ultro
ornare gauderes, adeoq; cum omnifami-
lia in aedibus tuis suburbanis, singulari-
cum beneficentia foueres. Quam ille
tuam humanitatem & munificentiam, eo
amplectebatur animo, eaq; prosequeba-
tur obseruantia, ut nullum grati homi-
nis officium negligeret. Quaeius integ-
ritate factum est, ut ab eo, vir Clariss.
petere nō dubitares, ut historiam illam
prodigiosam Pseudo Martini illius Gal-
li, perpetua sane memoria, ob inauditū
& incredibile prope eius facinus, dignā,
vna cum Commentariis & Annotatio-
nibus

DEDICATORIA.

nibus clarissimi quondam I.C.Iohannis Corasij, ex Gallica in Latinam linguam transferret, in eorum nempe gratia, qui Gallicam ignorant. Quod ille & promptissimo animo aggressus est, & fæliciter absoluit. Utq; suæ gratitudinis, pro summis, quibus eum tua magnificentia affiebat beneficiis, victurum aliquid monumentum posteritati consecraret, sub clarissimi tui nominis auspicio, hanc suā versionem in publicū edere cōstituerat.

Ecce autem, cùm supremam manum huic labori suo imposuisset, & iam ā dedicationem quoq; adornatus esset, suo etiam casu verum esse ostendit, quod eleganter à Xenophonte dictum est, δέ τὸν αὐθόπον ὄντα πούτα τε γε σδηκάν, & quòd οἱ Διατοὶ πελέμεσθα, τοδ' αὔειον σχέσορῶνδε, ut cum Theocrito loquar. Ex improuiso siquidem anno superiore, in ipsa Vindemia, peste Rēpub.nostram tunc

E P I S T O L A

infestante, ex hac vita, non sine magno
doctorum virorum, quibus ille notus e-
rat, tuoq; cum primis dolore, ex hac mi-
sera vita, unā cū uxore sua, in cœlestem
illam auocatus est Ob quam fortis mu-
tationem, quemadmodum meritò ei nos
omnes, qui ad eandem cœlestem illam
aspiramus patriam, gratulamur, sic rur-
sus meritò luctu acerbo turbamur, quo-
ties viros doctrina, vitæq; integritate
conspicuos huic vitæ valedicere ani-
maduertimus, succendentibus non rarò
iis, qui ovoι τεργίσ λύεται, sua inscitia nihil
aliud præstant, nisi quod strenui sint bar-
bariei propugnatores.

Cum autem de illo Suræi, fælicis me-
moriae, proposito satis mihi constaret, ni-
hil me alienū facturum putavi beneuo-
lentia ea, qua viuum prosequutus sum,
si ea in re vices eius subiens, cliens vide-
licet clientis, ipsius nomine Historiā il-

lam

DEDICATORIA.

lam prodigiosam de Pseudo Martino,
etuae Amplitudini, cui iam antea ab ipso
Suræo destinatus hic liber fuerat, dedi-
carem. Non quòd in alienos labores te-
mere inuolare, iisque mihi nescio quid
gloriolæ venari cogitem, sed ut viri
opt. & doctiss. manibus gratificarer,
& mea hac qualicunque opella id præ-
stari curarem, quod ipse cum in viuis ef-
set, unice in votis habebat.

Nec verò dubito laborem illum Su-
ræi hic præstitum, viris doctis, præser-
tim verò Iuri ciuili addictis, fore gratif-
simū. Non enim in scenam hic geminus
Amphitruo, aut Sosia geminus, vel Me-
næchmi, indiscreta forma introducun-
tur, sed literis mandatur res verè gesta,
nulli veterum exemplo, velex historiis,
velex fabulis desumpto, conferenda: quæ
in Foro diu agitata, & disceptata, gra-
ues prudentissimorū Patrum & Iurif-

EPISTOLA

consultorum coniecturas atq; delibera-
tiones nobis ob oculos ponit: quantiq; res
sit periculi plena, temere in causis arduis
& controversis præcipitare sententiam,
doceat atque declarat. Quin etiam diui-
næ, tum misericordiæ, tum prouidentiæ,
nos admonet. Nam dum Patres, Iudi-
cesque incerti planè in studia contraria
scinduntur, & iam in sōntibus etiam sup-
plicia imminere videntur: ecce verus il-
le Martinus quāsi deos ēn μηχανῆ appa-
ret, suoq; interuentu efficit, ut nefarius
ille & supposititus Amphitruo, digno
afficiatur supplicio, & iamiam inuren-
da infamia personæ insontes, liberentur.

Quapropter vir Clarissime, multis-
que nominib. mihi suspiciende, hāc ver-
sionem, fælici quidem Mercurio natā,
sed Parcis inuidentibus editam, tuæ am-
plitudini, Suræi illius loco dedico, si mo-
dò dedicare fas est, quæ propria nō sunt.

(:)

Verūm

DEDICATORIA.

Verūm & hīc mihi Pseudo Suræum,
vel Pseudo Mercurium in hac Pseudo
Martini historia (verūm in causa plau-
sibiliore) agere liceat, cum fata nobis ve-
rum Suræū substraxerint. Et sanè spem
foueo optimam, hanc meam qualem cun-
que opellam, T. A. acceptam fore. Cum
enim ea tuæ humanitatis, qua viros do-
ctos, tum nostræ Germaniæ, tum exte-
rarum quoq; nationum, non solum pro-
sequeris, verūm etiam bene de eis me-
reri, eisq; te fidum Mecænatem præbe-
re summo anniteris studio, sit gloria, ut
nemo, nisi qui ex Musarum & Chari-
tum cætu prorsus exclusus est, eam in-
exploratā habeat, qui dubitare possim
de tua benevolentia erga hanc meam
qualem cunq; opellam, vel potius triste
ministerium, Sureo illi τις αὐδρὶ μετ-
κωτάτῳ γενεσάτῳ præstitum?

Huic ergo libro in Bibliothecatua

EPIST. DEDICAT.

*longè instructissima, ut monimento Su-
ræ illius, pro tua humanitate locum,
quem voles, assigna, & me etiam licet
haud promeritum, qua hactenus prose-
quutus es benevolentia, prosequi perge.
Vale vir Clariſime, & commēdatum
me tibi semper habe. Francofurti VIII.
Calend. Aprilis.*

T.

A.

obſeruantiss.

Philippus Lonicerus.

INDEX, RERVM ET VERBO-
RVM IN HOC OPERE ME-
morabilium, nonus.

A Chæus Lydorum rex
ob auaritiam & ty-
rannidem pedibus sur-
sum versis, & capite in au-
xiferum Pactolum depen-
dente, à populo suspensus
est 166

Adulteria apud Gallos in-
ter ingeniosa numeran-
tur 154

Adulterij crimen 151

Aeromantia 118

Ætas, matrimonio conue-
nientissima 5

Albertus Magnus æneum
caput loquens effinxit
115

Alcestis amor erga maritū
Admetum Thessaliæ re-
gem 45

Alexander Magnus alteram
aurem referuat Reo 48

Alienatio rei alienæ quo-
modo valeat & quando:
& an emptor teneatur et-
iam ad fructus perceptos
à tempore contractus
31 & 32

Amarotia pocula 119
Amicitiæ fructus & suavitas
eiusque laudes 13

Antoninus Commodus Im-
perator unde crudelis 119

Apollonius Thyanæus mi-
rus Magus 117

Artem Principi tradens,
qua possit contra om-
nes vti, non intelligi-
tur contra se, vel suos
propinquos tradidisse
123

Archytæ Tarentini inuen-
tum 115

Argumentum à simili 95

Arresti significationes duæ
111

Auaritia grauissimum cri-
men 49

B Lasphemia quomodo
committatur 72, 73.
& quando mitius puni-
enda ibid.

Boetij inuentum 115

Bona fides in emptore quæ
operetur 32

Bonæ fidei possessor quan-
diu quis censeatur 33

Bonæ fidei possessor quis ha-
bendus ibid.

C Acodæmonē quidam
procreauit 24

Calumniatorū crimen de-
testabile, & eius poena
47

I N D E X.

- C**apitis amputatio: poena nobilium 177
Capnomantia 118
Caussa proxima , & caussa remota differunt 175
Chiromantia 119
Columba lignea 115
Coniugia immatura , ferè nunquam sunt prospera.
 Et quare 3
Coniugum amor mutuus 28.43.45.46
Corpora suppicio affectorum , an ignominia licet affici possint 169.170
Cosuetudinis probatio 101. 102
Crimen lesæ maiestatis 176
DAnaus quinquaginta filiarum pater 46
Debitores vel quibus cum actio nobis esse potest , familiariter , prius quam res in iudicium deducuntur , monendi sunt , nec semel tantum 44
Dei oculus omnia videt 110
Diaboli Epitheta in Scripturis 47.48
Diabolus ab homine natus 24
Diuortium ob impotētiam ante triennium non concedendum 56
Draconis leges sanguine nō arramento scriptas dicebat Demades. 162
ERror in persona impletum matrimonii 173
Error non temere præsumitur 109
Error probabilis excusat delictum 34
FAb. Max. à multitudine verrucarū , Verrucosus cognominatus 101
Falso procuratore in Consistorio principis gesta , ne per ratificationem quidē confirmari possunt 88
Falsus procurator quis 87
Fama in ciuilibus semiplenè , in criminalibus nihil probat 104
Fama quando prober ibid.
Fœminæ cur citius quam mares ad coniugium aptæ fint 6
Fœminæ faciliter credunt , & decipiuntur 129
Fœminæ in rebus supposititiis perspicaciōri sunt iudicio quam viri 17
Formæ similitudines miræ in hominib. 16.17.103.106
Formæ similitudo s̄e hominibus imposuit 16.17. 103
Franciscus Barbarus Venetus memoriam amisit sex 71
Frater à fratre in testem nominari potest , quoad probandum cædem se tueri causa factam 77
Furni

I N D E X.

- Purificrmen, & an capitale
sit 161
- G.** Trapezuntius memo-
riam senex amisit
71
- Gallia Consuetudo in puni-
endis criminibus grauo-
ribus 149
- Gallia leges, quando homi-
nem publicant simul et
iam bona eiusdem publi-
cant 172
- Gaudium ob nimium ali-
quoties hominae mortui
124 &c.
- Geomantia 118
- Goetia Magia 117
- H.** Hærecoes crimen an-
per duos testes pro-
betur 101
- Hærecoes in crimine ludi-
ces debent esse cautiili-
mi 102
- Homines diuersis parenti-
bus & locis & longè dis-
sitis, orti, quare libi simi-
les 19 & 20
- Hebetes quidam 71
- Homicida nō excusatur qui
per errorem alium pro
alio occidit, habens ta-
men propositum homi-
nem occidendi 128
- Hominum conuersio in a-
lium sexum non inficien-
da 120
- Hydromantia 118
- Hypermenestra laus 46
- Acobi & Lez matrimo-
nium defenditur 174
- Hecanomantia 118
- Impotentia coeundi unde
causetur 53
- Impotentia ex fascinatione
55
- Impostores ob formæ simi-
litudinem 28, 29 &c.
- Infantes dicitur usque ad
septennij ætatem 96
- Ioanna Anglica, postea Pa-
pa creata 149
- Ioann. Corasius Senis anno
M. D. xxxvi. sub Decio
Doctoratus insignia ac-
cepit 71
- Iudex in rebus dubiis eam
sententiam amplecti de-
bet, in qua minus est pe-
riculi 90
- Iuramentum non defertur
in criminalibus causis
107
- Iuramentum quando à par-
te parti deferri possit 84
- Iotisurandi religio 108
- Iuuentus temeraria, incon-
stans, imprudentia 102
- L.** Achitiae sc̄minarum
136
- Lachrimæ hominibus unde
66
- Laodice regina 142
- Leonis Byzantini historia 94
- Liberti cur aliquando patri,
atq[ue] matri similliores sicut
26, 27

I N D E X.

- Liberi ex patatio matrimoniio iusto errore interueniente, sunt legiti-
mi, & successibiles in omnibus, etiam feudalibus bonis 35, 171
- L**ingua Cantabrica difficulta-
lma 70
- Locus Matt. 19. cap. de ca-
stratis explicatus 55
- Loti incestus excusatur 34
- Lucretius poeta, & eius
mors 119
- M**agia Cærimonialis
us 115
- Magia naturalis ibid.
- Magiae diuersa genera 116
- Magiae duo genera 115
- Magiq inuentor Zoroastres
rex ibid.
- Magiam non esse fabulam,
nec nomen inane 114
- Maritus, vxorem nimium
diu deserēs culpabilis 7, 8
- Matrimonij præcocis exem-
pla 5
- Medorum fœminæ sum-
mam fœlicitatem ducūt,
plurium virorum uxores
esse 173
- Memoria qui penitus exci-
detint 71
- Memoria stupenda prædini
viri 52
- M**essala Corvinus Orator
clarissimus, ex morbo
proprij nominis oblitus
71
- Metus quomodo probetur
85
- Moderatè in criminalibus,
quo ad infligendas poe-
nas, agendum 168
- Monachi an excusentur for-
nicando 156
- Mors omnium malorum fi-
nis 130
- Mortem sibi ipsi consciſce-
re, quam graue ibid.
- Mutatio habitus corporis in
hominibus ſep̄e contin-
git 93
- N**Ecromantia 116
- Negatiua difficilis pro-
bationis 98
- Negatiua loco & tempore
coarctata ibid.
- Nominis mutatio, dum ab-
ſit fraus, permitta 36, 37
- Note quibus homines agno-
scuntur 67
- P**apa Ioānes XII in adul-
terio occisus 127, 128
- Papa Sergius, alias *Bocca
de porco* cognominatus
139
- Papa testiculos habet 151
- Paparum nominum muta-
tio vnde & quando coe-
perit 140
- Patriæ suauitas & amor 42
- Penelopes castitas & laus 9
- Periclis amor erga vxorem
Aspasiam 43
- Pharmacia 119, & quantum
a Magia differat ibid.
- Phi-

I N D E X.

- P**hilippus Decius in senectute anno M.D.XXX VI. memoriam amisit 71
Picturæ elegantes in cubiculo cōferunt ad formam liberorum 23
Plagij crimen 160
Pœna & supplicium in loco delicti 165
Portia Catonis filia 10
Präsumitur à præterito tempore ad præsens 109
Präsumptio ex præteritis etiam ad præsentia, & futura sit 74
Präsumptio pro matrimonio in eius fauorem præualet 89
Präsumptio semper in benigniorem patrem facienda 60, 74
Prætexta & bulla aurea puerorum nobilium 6
Probatio per famam 79
Propositum in delictis potissimum inspiciendum 176
Prouerbia similitudinis 82, 83
Ptolemaeus Philadelphus prælætitia lachrimatus est, cum libri Sacri literis aureis descripti ei portigerentur 65, 124
Pyromantia 118
Raptus crimen eiusque circumstantiarum 157
Rei actoribus fauorabiliores 89
Rubria Mediolanensis 143
Sacrificuli an excusentur fornicando 156
Sacrilegij crimen eiusque species 159
Sapientum filij s̄pē stulti & degeneres 22
Semel malus, semper præsumitur malus in eodem mali genere 74
Sequestratio regulariter prohibita, certis tamen casibus permisæst 58, 59
Simon Magus 115
Socratis Dæmonium 117
Suppositionis crimen 140, 141
Supposititij partus crimen 37. & eius pœna ibid.
Supposititorum exempla memorabilia 142
Ssuspensiū inter omnia suppliciorum genera ignominiosissimum 166
Suspensorū cadavera quondam non sepeliebantur 167
TEstes auriti non multum ponderis habent 69
Testes si priori suo testimoniio postea contradicant, an reiiciendi 99
Testes singulares etiam innumeris nihil probat 101. & quatenus id procedat ibid.
Testes Testamentarii 63
Testibus discordibus, qua

I N D E X.

- Iudici consideranda ibid.
 Testibus duobus affirman-
 tibus plus creditur, quam
 mille negantibus 75.91.
 98
- Testis, et si fide dignus, te-
 netur rationem sui dicti
 reddere. Et in causa cri-
 minali etiam non inter-
 rogatus 64
- Testificari contra suos pro-
 pinquos, maximè in cri-
 minali caussa nemo co-
 gitatur 123
- Testimonia propinquorum
 quando admittenda 76.
 77
- Testimoniū de auditu quan-
 do valeat 92
- Testium numerus non ma-
 gis quam testimoniorū
- verisimilitudo respicien-
 da 91
- Testium verbis non semper
 credendum 61.62
- Theurgia Magia 117
- Vlida statim à morte
 mariti nubente al-
 teri, & nono mense pa-
 riente vtri sit partus at-
 tribuendus 26
- Vlisses à Telegone, suo ex
 Circe filio, incognitus oc-
 cisus 123
- Vxor quamdiu absentem
 maritum exspectare te-
 neatur 10
- Vxor vi compressa ab alio
 excusatur, si marito præ-
 pudore non statim indi-
 carit 181

F I N I S.

BREVE TOTIVS
REI ARGVMENTVM,
ET SVMMARIA FACTI
enarratio, per Dn. Iohannem
Corasium.

MARTINVS GVERRA, genere VASCO, patria Artigatensis, quum formosam puellam, nomine Bertrandanam Rolsiam in coniugem duxisset; in militiam abit, & domo annos octo abest. Post illud tempus Arnaldus quidam Tilius, adipsius Martini (quem se esse simulabat) sorores, patruum atq; adeo uxorem ipsam accedit: quibus ob maximam amborum similitudinem, & vera indicia qua de rebus omnibus prodebat, facile persuadet se eum esse quem prædicabat: nempe ipsum verum Martinum Guerram. Ita fit, ut pro Martino à toto etiam populo agnitus, ab ipsa quoq; Bertranda admittatur: cumq; ea tanquam maritum, consuetudinem per triennium habet, & ex eaduōs liberos suscipit. Orta postea quadam impostura & suspitione, dies illi apud Praetorem Regiensem dicitur, a quo in carcerem coniectus, tandem capite damnatus, ad Senatum Tolosanum provocat. Eo adductus, iudicio se defendit, pergit se eum esse affirmare, quem ante a dixerat, cōfirmantibus id quatuor sororibus, earumq; maritu, qui veri Martini erant sororij, simulq; triginta aut quadraginta numero

testibus. At vero quum multi contrà extarent, qui partime um esse Arnaldum Tiliūm asseverabant, partim ambigebant, ut neutrū, propter summam illam similitudinem, affirmare possent, Senatores non parua difficultate afficiebantur. Quum autem iudices iam in consilium mittendi essent, ipse Martinus Guerra aduenit. Quia tamen cum adulterino collatus, propemodum conuictus heret: adeo melius ille impostor mendacia sua facere callebat, quam hic veritatem tueri. Ibi iudices, multo quam dudum incertiores, sorores & aliquot è testium numero accersunt: a quibus tandem Martinus vere agnoscitur, & fallacia prorsus innotescit. Vnde fertur à Senatu sententia, ut Tilius laqueo vitam finiat, suspensi cadauer comburatur: liberi tamen quos Rolsia pepererat, legimi mi pronuntiantur. Ipse dum supplicium luiturus esset, rem totam aperit & confitetur.

TEXTVS

TEXTVS TUM causæ, tum ipsius Pro-
cessus atque sententiæ, in supra-
dicta controuersia.

Mense Ianuario, Anno 1559. Bertran-
da Rolsia Artigatensis, in diœcesi Regiensi,
apud Prætorem Regensem supplici porrecto
libello queribunda exponit, se, viginti aut
circiter abhinc annos, quum puella admo-
dum esset, annos nata nouem aut decem,
Martino Guerræ, eiusdem ferme ætatis,
nupsisse.

ANNOTATIO I.

Huiusmodi coniugia quæ ante legitimam
ætatem vel natura vel legibus constituta, con-
trabuntur, Deo ipso (si quidem eius arcana & in-
scrutabilia iudicia vestigare fas est) vix grata
esse possunt. Eorum siquidem & euentus fere
infaustus atque calamitosus est, & ^a coniuges
subinde postea pœnitere, quotidiana exem-
pla ostendunt. Enimuero qui præcoces & im-
maturas istas coniunctiones conciliant, ij ne-
que ullam diuinæ gloriæ rationem habent,
neque scopum attendunt cuius causa sacro-
sanctum hoc vitæ genus ab eo institutum est ^b Genes. cap.
iam inde ab orbe condito ^b, quum quidem ^{1. can. quis-}
ipse primus homo nondum lapsus esset: nem- ^{quid 32. q. 2.}
^{in Decr.}

c. 1. Cor. 7. p. vt terra incolis frequentaretur, gentis huma-
 & c. nemo, num sobolis propagatione conseruaretur : de-
 & c. quic- inde post illius peccatum, vt libidinibus dissolu-
 quid 32. q. 2. tis obuiam iretur, in quas se multi, qui coniuge
 d C. defal. carent, dant præcipites d. Sed totum eorum
 mon. l. i. c. consilium in eo fuit, vt ambitione quadam, pri-
 pue. 22. q. 5. uato commodo, aut re quapiam mundana &
 vana duci se paterentur : quibus tamen negoti-
 um adeo serium, sanctum & venerandum con-
 taminari ac fœdari æquum non erat. Mitto,
 quod ætas illa tam tenera tamque rerum impe-
 rita, iudicio minimè valere potest, yt ad rem tan-
 ti ponderis, assensum ullum præbere possit :
e ff. derit.
nup. l. 2.
 quum tamen absque libero consensu eam rite
 fff. ibid. l. peragi non posse, omnibus in confessio sit f.
 minor. c. 2. Tantum porro abest, vt viri infra decimum quar-
 er 3. de desp. tum atatis annum se viros sentiant, & fœminæ
 impub. infra duodecimum concipiendo sint idoneæ, vt
 in ea ætatula vix eis ullus suppetere queat ad Ve-
 nerem stimulus, imò ne ante ipsum quidem de-
 cimum sextum. si quidem Ægyptiis fidem habe-
 re libet. Hi enim in suis Hieroglyphicis, quum
 voluptatem significare vellent, sculpere aut pin-
 gere numerum xvi solebant: quod in ea de-
 dum ætate adolescentes faciem quandam in
 corpore sentire, libidine incendi, & nonnun-
 quam adeo laxiores quam par sit, habenas cupi-
 ditatis habere incipient. Nec verò me fugit mi-
 hi vetera quedam & vulgata exempla obiici pos-
 se, de certis quibusdam impuberibus, quorum
 vires in prima ætate ita effruerint, vt vnuſ an-
 nos

nos nouem natus nutricem grauidam fecerit, ^{g Glos. in}
 alter quum vix decimum attigisset, cum hera sua, ^{sum. 20. q. 1.}
 quæ eum secum iacentem habebat, illius petu- ^{In an. & Pa}
 lantia & lasciuia titillatione irritatus rem habue- ^{nor. in c. pu-}
 rit, eamque prægnantem hreddiderit. Idem de- ^{beres, de de-}
 puella quadam fertur, quæ nouennis puerum ^{spion. impub.}
 peperit. A quibus non multum distant ea quæ ^{b Hieron. in}
 nonnulli regibus Solomoni & Achazo tribuunt, ^{epist. ad Vi-}
 qui (vt quidem illi supputatione annorum inita ^{in diction.}
 ratiocinantur) ante vndecimum annum filios ^{suo in verb.}
 procrearunt, hic Ezechiam, ille Roboamum. ^{Matrimo-}
 Quid tum verò? Tametsi de illorum uno D. ^{n. i. An. &}
 Hieronymus loquens, quò rem certius asseue- ^{Panor. c. fin.}
 ret, Domino teste (sic enim scribit ^m) se non ^{de eo qui}
 mentiri pronuntiat, reliqui etiam eruditione & ^{dux. cons.}
 fide valde commendantur: eorum tamen auto- ^{vxo. in de-}
 ritas non est tanti, vt ad fidem habendam lecto- ^{13. Reg. ca.}
 res astringat. ^{18.} Nam quod ad Solomonem & ^{II. & 4. cap.}
 Achazum spectat, non desunt doctrinæ magna ^{m Epist. ad}
 viri, qui eorum annos longè alia ratione nume- ^{Vitalem.}
 rent. Prætetea vt demus hæc vera esse, exem- ^{n c. cum apo}
 pla sunt insignia & memorabilia illa quidem, sed ^{stolsc. de sis}
 adeo rara tamen, vt ex eis nihil inferre debea- ^{qua si. à pra.}
 mus. Iuris porro nostri disciplina hac in re, vt ^{in decret. c.}
 & cæteris omnibus, ea tantum sectatur, quæ vel ^{Ego solis d.}
 videtur vel putatur in usu frequentissimo esse. ^{9. in decret.}
 Quinetiam Deus ille Philosophorum Plato, ^{o Dist. 61. c.}
 quum de ætate, maribus & fœminis ad coniu- ^{distinguis-}
 gium accommodata, ageret, statuebat, vt ab an- ^{mus. §. fin.}
 no tricesimo ad xxxv mares, fœminæ à xvi ^{p. l. nam ad}
 ad vicesimum matrimonia inirent. Aristote- ^{ea. ff. de leg.}
^{q. De rep. lib.}

r Polit.lib.7. les autem eius discipulus illis xxxvi, his xvi i i
 cap.16. præfiniit r. Quia in re nostri Legislatores multo
 prudentius, meo quidem iudicio, animaduer-
 terunt, plerosque ita natos esse, & ad genialem
 calorem adeo præmaturos, ut nisi vrentem &
 pungentem libidinem legitima nuptiarum con-
 iunctione domarēt, facile in beluinos & infan-
 dos concubitus laberentur. Quare in nuptia-
 rum vsu longè plus indulserunt, & tempestiuus
 eas conciliari voluerunt, quam vel Plato vel Ari-
 stoteles, ut mares decimoquarto, fœminæ duo-
 sl.minorem decimo coniuges fieri possint: quod in ea a ta-
 ff. de rit. nupt. §. i. de te vsu venire experimur, vt virtus gignendi in
 nu. Instit. c. maribus excitetur, & menses in fœminis fluant:
 puberes, de vt satis robustum vtrique semen ad procreatio-
 depon. sm- nem fœtus suppetat". Quanquam xvi anno,
 pub. s Arist. De aut etiam xviii natura multo firmiores vires
 nat. anim. consequitur. Vnde Iurisconsulti nostri ple-
 lib. 5. cap. 5. nam iustumque pubertatem in anno xviii sta-
 u Macrob. tuerunt x, atque illud insuper tradiderunt, xvii
 in Som. Sci- atatis annum pene infantiam esse y. Id quod &
 psonus. c. 6. veteres Romani in Senatorum, aut alioqui cla-
 & l. arroga- to. §. i. ff. de rorum virorum filiis perspicuè ostendebant, qui
 adop. l. Me- ab ipsa infantia ad illud atatis tempus vestimenta-
 la, §. i. de larem, quæ Prætexta dicebatur, gerebant, vñā
 alim. leg. cum aurea bulla è collo dependente: quæ quum
 y. l. i. §. pueri tiam ff. de cordis imagine esset efficta, eos monebat, non
 postul. aliter viros esse habendos, nisi cordati & virtute
 z Macrob. prædicti essentz. Hic si quis curiosius indagare
 Satur. lib. 1. causam velit, cur fœminæ citius quam mares ad
 cap. 6. connubium aptæ sint, ego cum Aristotele re-
 spondebo,

spondebo, eas in utero tardius perfici, quippe debiliores & frigidiores: ut nonnunquam decimo demum mente absoluantur, quum mares, quibus firmius inest robur, vix nonum excedant. Quæ ratio quoque est, cur fœminæ natæ citius adolescent & senescant, quam ipsi mares^a. Quocirca eandem naturæ illarum constitutionem causam esse putandum est, cur illæ mares in prole suscipienda, tempore antecedant: quia nempe citius adolescent & exolescent^b, exemplo scilicet cuiuslibet fructus, qui quo minor & gracilior est, eo celerius maturescit.

^a Arist. De gen. anim. lib. 4. cap. 6. Denat. ani. lib. 7. c. 3.
^b Plin. De nat. hist. lib. 7. cap. 3.

TEXTVS

Ac cum eo nouem aut decem annorum tempus transegisse: ut ex eo matrimonio natus sit filius nomine Sanxius, qui etiamnum viuit. Ipsum porro Martinum (quoniam iuvenili quadam levitate triticum patri suffratus fuisset) patriarelicta, octo annos domo abfuisse, quo interim tempore nihil de eofama acceperit.

ANNOTATIO. II.

Hæc tam diuturna absentia maritum prima fronte dignū qui valde culpetur, immo vix dignū venia ostendit, ut qui nonnihil occasionis domesticæ illi tragœdiæ dedisse videatur. Quod

¶ Aug. lib. ipse a Augustinus testatur, quum maritum, qui
De adul. cō- diutius ab uxore, non consentiente, sese abstinu-
iug. Refer- erit, ait adulterij occasionem aliquam præbete:
tur c. si tu abstinēs 27.
q. 2. ut illius culpa, si se parum pudicè gerat, ei tribu-
enda nonnulla ex parte videatur. Neque verò
 desunt, quidicere illud ausi sunt, iudicem posse

¶ Pet. Rauē. merito uxorem à viro adulterij postulatam,
 in suo Al- crimin liberare, si quidem non aliter compe-
 phabero. riatur sese prostituisse, quam ubi per longum
 c. si tu ab- temporis interuallum ab illo deserta fuerit:
 stines, 27.

q. 2. nec maritum uxori scelus hoc, cuius occasionem
 d. §. si ergo attulisse videtur e, reprobrare posse a. Quin ma-
 contigerit. ritus quoque, qui veteri iure cum uxore diuor-
 & lic. mat. tium facere poterat, quum absque venia, abno-
 & ausa. in- & tasset e. si illam reperiretur abegisse, unde co-
 nonel. Iusti. acta foris pernoctauerit, dimittere non potest:
 col. 7.

e l. consen- quoniam (ait Iustinianus) mali ipse autor est f.
 su. §. si er quo Hæc verò sententia si vera esset, mulieres, quæ
 que, C. de licentiam nimis cupidè aucupantur, magnum
 rep. inde prætextum nocte sibi viderentur, quin ob-
 f. d. §. si er- rem impunè adulteris sui copiam facerent, quod
 g. maritus diutius abesset. Quam licentiam tan-

g. L. Exores, tum abest ut souere debeamus, ut potius senten-
 ff. de disuor. tia illa ab omnibus repudianda sit, utpote impia
 l. Exor. & anib. hodie, & Christiano indigna, tamque barbara, ut ne
 Cod. dere- Ethnicis quidem ipsis æquum visum sit, ut mu-
 pud. §. sed lier cuius vir diu patria abfuisset, alteti nuberet,
 etiam, de nisi prius de eius morte certior facta esset g. Cu-
 nnup. in nou. ius rei illustre exemplum & sempiterna dignum
 Iusti. col. 4. memoria casta Penelope velut in tabula pinxit,
 cap. in pra- quam posteri intueri possint. Ea enim, quandiu
 sent. de spō- maritus
 sal.

maritus Vlysses abfuit (abfuit autem totos vi-
ginti annos) neque propinquorum precibus
vinci, neque infinitorum iuuenum, qui eam am-
biebant, officiis & sollicitatione eò adduci po-
tuit, vt alteras nuptias iniret.

Penelope poterat bis denos salua per annos

Viuere, tam multis fœmina digna procish.

b Proper.

Eleg. lib. 2.

Quæ quoniam non solùm formæ elegantia
ac venustate (qua præter ceteras natura eam or-
nauerat) sed virtute etiam, suavitate & simpli-
citate, omnes in sui amorem & admirationem
rapiebat, à procis vehementer vrgebat, & tan-
tum non vi adhibita cogebatur. Quos vt cum
bona venia à se repelleret, rem eousque differri
impetrauit, dum tela, quam in manibus habe-
bat, absoluueretur: quod illi facilè concesserunt,
rem breuissimi temporis esse existimantes. At
illa sui Vlyssis semper memor, vt bellos istos
amatores spe frustraretur, quod interdiu texue-
rat, id noctu retexebat. Ita eos duxit & ludifi-
cata est, dum maritus tandem rediret^s. Quare
eò impietatis venire nefas est, vt mulieri, quæ se
viro absente prostituerit, & ab eo rei huius causa
expulsa, in integrum restitui postulauerit, adul-
terium non posse meritò exprobari putemus^k:
nisi fortè ipse adulterium fieri curauerit, seque
data opera vt hoc fieret, subduxerit^l. Licet enim
hoc vxorem crimine non leuet, quæ nulla vn-
quam de causa pudicitiam (quam vita ipsa chario-
tem habere debet^m) debet abiicere: in marito ta-

i Hom. in I.

Ody.

*k c. significa
st. de diuor.*

*l i. cum mu-
lier, ff. sol.*

*mat. c. dis-
cretionem,*

de eo qui

cog. cōs. Exo.

*e. intellecti-
mua, et ibi*

gl. de adul.

m L. palam,

§.1. ff. derit. tnen maculam inurit, & quidem tantam, vt sup-
 nup.c. Aga- plicio ob lenocinium dignus sit, nendum ut vxori
 thosa, 27. q. tantum crimen in iudicio obiicere posse videa-
 2.e. itane 32 tur. Hic si quis roget, quantum temporis uxor
 q.5. n.L. 2.5. mariti absentiam ferre debeat (cuius quidē vita
 si publico. l. vel mors in dubio sit) priusquam alterum matri-
 si uxor §.1. ff. monium contrahat? respondebo, hanc quæstio-
 de adult. nem obscuram non fore, si in omnibus ea esset
 mens quam in Penelope fuisse commemorauimus, aut eadem sententia quæ fuit Porciæ Cato-
 nis filiæ, quæ mulierem negabat castam aut pu-
 o Aeneid. dicam esse, quæ iterum nuberet: aut denique
 lib.4 cum Didone loquerentur:

*Ille meos primus, qui me sibi iunxit, amores
 abstulit: ille habeat secum, seruetq; sepulcro.*

Verum quum non omnibus hoc concessum
 p. L. Cor. c. 7. sit, vt se contineant, vltanta virtute carnem la-
 q. L. uxores scilicet coerceant, Deus porro sua diuina le-
 ff. de dino. §. ge, nullam à secundo matrimonio arceat, qui-
 sed etiam, nonell. Inß. cui velit, nubat p: ad hanc quæstionem respon-
 coll. 4. debo, etiamsi ius ciuale quodam loco satis ha-
 r. §. quod au buerit, vt mulierem iuberet quinquennij tem-
 tem ut lic. pus expectare q, Iustinianum tamen Imperato-
 riat. ei ante rem & Romanum Pontificem statuisse, vt tri-
 nouell. Inß. ginta anni intercedant, nisi quid certi de mariti
 col. 7. auth. morte afferatur, antequā alteri nubere licet r.
 hodie, C. de repud. c. 2. mortis porro famam illi ipsi ita satis certaine esse
 desec. nup. voluerunt, si virum militiæ mortuum esse, dux
 s. L. Exor, sub quo stipendia fecit, per literas, aut etiam cora
 auth. hodie, C. de repud. significaret, aut si ostenderetur nauim in qua
 erat,

rat, depresso esse^t, satis argumenti esse quo in ^{t L. qui duos}
 aquis eum periisse intelligatur: aut denique si §.dere.dub.
 testibus vel taltem rumore vbiique sparso de ^{" Gl. c. quoniam. §. si & e}
 morte constaret^u. Etenim quamvis secundum ^{ro, & t. non}
 regulas ordinarias & vulgatas argumentum fa- ^{contest.}
 mæ, vel rumoris non sit concludens^x, tamen ^{xc. & eniens,}
 vbi aliud certius & verius habendi facultas non ^{i. de test.}
 datur (puta quum quispiam in remotissima re- ^{y Accurſ. et}
 gione diu manserit) huiusmodi per famam & ^{Barro. in l. 6}
 rumorem probatio valeret^y. ^{quidem C.}
^{sol. marr. &}
^{l. 2. §. Si do-}
^{buetur ff.}
^{quemad.}

TEXTVS.

*Quo tempore exacto, venisse ad sequen-
 dam, quire quidem vera esset Arnaldus Til-
 lius, cognomento Pansetta, patria Sagiasen-
 sis: sed Martinum Guerram se, maritum
 actricis, diceret.*

ANNOTATIO III.

Nouum me hercule genus astutiae & impu-
 dentiae, non valde tamen dissimile ab argumen-
 to primæ Plauti Comœdia, in qua louem indu-
 cit, quum Alcmenam Amphitryonis vxorē de-
 periret (cuius pudicitiam prece, pretio aut qua-
 uis ratione alia expugnari non posse videret) Ici-
 ret verò Amphitryonem aduersus Teleboas pro-
 fectū esse, ipsum se, formā nempe illius assumpta
 assimilasse. Et ita nocte quadam, velut bello re-

uersum, cum Alcmena concubuisse. Quæ quum iam ex marito grauida esset, à Ioue denuo imprægnatam fuisse, atque ita duos eodem partu enixam masculos, ex marito Iphyclam, ex Ioue Herculem peperisse. Hoc autem ex tota Comœdia lepidissimum est, quod quum Amphitryo domum rediens, Sosiam serum ad vxorem præmitteret, qui heri aduentum nuntiaret, ille in Mercurium apud ædes incidit, qui illius formam, non secus ac Iupiter Amphitryonis, induerat. Ita diu contendunt inter se illi, uter sit verus Sosias: sed Mercurius tandem superior, alterum abigit. Amphitryoni quoque ipsi idem accedit, qui ab uxore parum placide accipitur, quod eum impostorem esse arbitraretur, qui ad se ludendam venisset. Tandem Blepharo tantæ controversiæ arbiter lectus, cum propter summam duorum similitudinem uter verus sit Amphitryo dijudicare non posset: Amphitryo ariolos consulere instituit. Id videns Iupiter, Alcmenæ innocentiam tueri studens, Amphitryonirem totam indicat, & cum uxore in gratiam reducit.

T E X T V S.

Quem non dubium esset cum Martino contubernij familiaritatem in bello iniisse, & ita huic consuetudinis occasione, multa domestica & priuata, tum de eo, tum de uxore expiscatum fuisse.

ANNO-

'ANNOTATIO IIII.

Amicitiae fructus vel potissimum & suauissimus est, voluptas illa & suauitas, quam quis ex eo percipit, quod cogitata sua & mentis abdita in amici sinum effundere audet: quem tanquam alterum seipsum habet. Quid dulcior (inquit Cicero^b) quam habere, quicum omnia audeas sic loqui, ut tecum? à quo nunquam decipiariſ? vt habet illud Plauti^c.

*e Lib. de
amicis.*

c In Penulo.

*Decipitur nemo, mea quidem sententia,
Quis suis amicis narrat recte res suas.*

Vnde recte Seneca^d, Nihil aquæ oblectaue-
rit animam, quam amicitia fidelis. Quantum bonum est, vbi sunt præparata pectora, in quaे tutò secretum omne descendat, quorum conscientiam minùs quam tuam timeas: quorum sermo sollicitudinem leniat, sententia consilium expediatur, hilaritas tristitiam dissipet, conspectus ipse delectet?

*d Seneca
De transq.
vita.*

Hoc sanè tantum bonum est, ut Socrates & Darius negarint omnia totius orbis imperia & opes amico vero, prudenti & fideli exæquari debere. Alexander Magnus quum Trœia iter faceret, Achillis statuam coronauit, eumque nulla magis de causa fortunatum iudicauit, quam quod Patroclum amicum nactus fuisset. Beatum te, inquit, Achilles, qui viuus Patroclo tam integro tamque fido amico usus fueris: Perfecti qui-
d Plat. in Alex.
dem certe illi amici, quales accepimus fuisse Achillem & Patroclum, Pyladen & Oresten, Da-

monem & Pythiam, Theseum & Pirithoum
(que est nostri seculi infelicitas) hodie nusquam extant.

e Onid. li. 2. e Illud amicitiae quondam venerabile nomen
De Ponto.

Prostet, & in questu pro meretrice sedet.

Diligitur nemo, nisi cui fortuna secunda est:

Qua simul in tonuit, proxima quaq; fugat.

Quin & eorum, in quibus tantulam fiduciam collocare queas, tam exigua est copia, ut Phœnix plerunque non sit rarer. Tantæ enim similitates nostra ætate in amicitiam grassantur, vt multi se nobis coniunctissimos esse præseferant, seque plus quam nostros esse omnibus argumentis quæ extare videntur, ostendant: quorum tamen animus perfidia proditione totus scateat, quo sunt nobis omni ex parte inimicissimi, ac sub fucato amicitiae nomine, sunt nobis infensissimi, & multo quidem periculosiores ijs,

f dist. 93. qui se tales haberi aperte volunt. Quæ enim pestis maior aut nocentior fingi potest hoste famig.

g Accurs. in liari g, à quo prius damnum irreparabile accipi-

l. l. in princ. mus, quam suspicari quicquam possimus, quem

ff. ad Sillan. ab eo facile nobis possimus canere, qui se aduer-

& l. data C. de donatio. sarium profitetur^b? Quare prudentia summa

b Cic. in 3. opus est in diligendo amico, & modius salis cum

Ver. eo ante edendus est, id est longa consuetudine

s Arist. Eth. lsb. 8. explorandus, quam ei fidas, arcaniue aliquid cō-

k Prover. ca. 25. mittas. Ita de causa tua, inquit Sapiens, disceptato cum altero, vt arcanum alij non patefas: ne te dedecoret qui audierit, atque ita irrevocabili

inutaris

inutatis infamia. Tribuitur Bianti apophthegma etiam magis restrictum, quo iubemus ita amicum diligere, ut aliquando simus osuti ^{1. D. Ing. Laer.} _{in vita Bi-}
Quod in Mimis publianis sic postea usurpatum _{anis.} est :

Ita amicum habeas, posse ut fieri inimicum putes.

Quo sanè dicto, Scipio apud Ciceronem ^m _{m lib. De} nullam vocem amicitiae inimiciorem posse re- _{amicit.} periti ait, nec se adduci posse, ut à Biante, qui sa- piens habitus esset unus è septem, autore profe-ctum esse credat. Quî enim verè eum amare queas, cuius te olim inimicum esse posse putas? Quanquam, ut cæteræ res humanæ, sic nec ami- citia in omnibus personis & temporibus, ad ex-tremum vitæ spiritum constans esse potest ^{n. n L. eum de} propterea quod hominum studia vel rebus se- _{bere. ff. de}cundis & aduersis, vel ingrauescente ætate mu-_{ser. Srb.} tantur, & ipsæ amicitiae ex dissidiis atque conten-_{prad.} tionibus, aut ex priuato quodam commodo & vtilitate, cui pro se quisque studet, distoluuntur. Verùm amicitia disiuncta, postea efferre & ex-probrare quæ antea familiariter communicata fuerint, hoc verò illiberale admodum est, nec nisi in deplorata ingenia cadere potest.

T E X T V S.

Qui quidem cofretus, quod vultus simili-tudine planè Martinum referret, omne ius amicitiae violare, & nouum fallendi genus

vsurpare in animum induxerit, ad quatuor illius sorores, patruum, reliquos consanguineos, ipsamq; adeo Rolsiam, omnes deniq; Artigatenses accesserit. Quibus adeo propria & certa indicia, & tanto numero, exhibuerit, ut non modo iis qui à familia erant alieni, verùm etiam propinquis omnibus atq; eidem ipsi uxori visus sit is esse quem se dicebat.

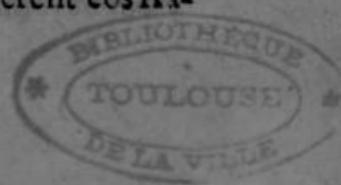
ANNOTATIO V.

Hoc in suo genere est omnium maximum, maximè prodigiosum & admirabile, omnium quæ in vllis historiis Græcis aut Latinistum antiquis tum recentibus extant. In illis siquidem certorum hominum exempla occurunt, quorum tanta erat inter se similitudo, vt qui eos conspiciebant, incerti & dubij hærerent, neque alterum ab altero discernerem possent, imò alterum alterius loco sumerent. Sæpe etiam talis similitudinis prætextu, accedente fallendi audacia, multi obscurò & humili loco nati, tam callidè vñsi sunt, vt toti populo persuaderent, se illustri quopiam & nobili genere ortos esse: quales extiterunt Smerdes, Archelaus, Equitius, Herophilus, atque alij nonnulli, quorum historia infrà suo loco commodius narrabitur. Verùm si facti huius omnes circumstantias æqua trutina examinare libet, reperiemus hoc cæteris omnibus longè admirabilius esse. Quippe in nullo illo-

fum

rum tanta deprehendetur similitudo, licet multis figurantibus & necessariis mendaciis phalerata esset, quæ vi tanta fuerit, quanta hoc fuisse constat, in quo consanguineis omnibus, quatuor sororibus, patruo ipsis (qui ab ineunte illum ætate educavierat) verba sunt data: immo (quod multo magis miteris) vxor ipsa decepta, alterum pro marito admisit, cum eo summa familiaritate coniugum more, toto triennio egit, quum interim dolum non sentiret, ac ne suspicaretur quidem: idque eo magis quod mulieres in rebus suppositiis fere sunt acutiori & perspicaciori iudicio quam viri, præditæ. Cuius rei documento erit Q. Sertorij vxor Romæ, & Ioanna filia comitis Baldauini in Flandria, ut à nobis vberius dicitur.^{a Annæ. 81.} Porro quod ad similitudines attinet, quæ aliquando inter homines extiterunt, nonnullæ antiquitus obseruatæ sunt, quæ nemini interim fraudi fuerunt, aliae tamen ad notabiles imposturas struendas valuere. Ex primo genere olim conspecti sunt Romæ Vibianus & Publicius^{b Plib. lib. 7. cap. 12. So-}
 homines infimo genere nati, qui Pompeium^{c Lin. Polybist. cap. 5.} Magnum ita vultu exprimebant, ut Romani eos Pompeios, Pompeium contrà modò Vibianum, modo Publicium appellarent. Pat similitudo inter Cornelium Scipionem & suarium quendam seu (ut alij volunt) victimarium, Serapio-^{d Val. Max. lib. 9. cap. 15. Plin. & So-}
 niem nomine intercedebat: Itidem inter Hibream Milesium, clarissimum oratorem & seruum quendam, cuius nomen non refertur: ut Asiatici omnes sibi planè persuaderent eos fra-

C

tres esse M. Antonio Triumuiro, Thoranius quidam duos adolescentes, ob maximam similitudinem, pro geminis vendidit, licet alter in Asia, alter in Gallia natus esset. Quod vbi ille resciuit, ob magnitudinem pretij (eos enim trecentis sestertiis, hoc est ter millenis septingenitis quinquaginta coronatis, emerat) principio cœpit indignari. Cui Thoranius ostendere cœpit, quod ægrè ferre videbatur, id esse quod tanto pretio dignum iudicari deberet. Si enim gemini fuissent, nihil tantæ admirationi habendum, quum ex iisdem procreati, & sub eodem sydere editi essent. Nunc quum aliis atque aliis parentibus, locis tanto interuallo disiunctis, hic in Asia, ille in Europa nati essent, id verò prodigij instar meritò videri debere. Hac oratione M. Antonio ita satis factum est, ut dicere postea soleret, nihil esse in suis facultatibus quas possidebat maximas, quod æquè ac

*d Plin. et so
lin. locis ce-
satū.*

duos illos adolescentes charum haberet. Fuit olim in Sicilia piscator quidam, Suræ, tum illic proconsuli adeo similis, vt non solum corporis forma, sed etiam sermone ipso pares essent, ambo quippe balbi. Cui Sura per iocum aliquando mirari se dixit, vnde tanta similitudo existeret, quum pater meus, inquit, nunquam in hanc prouinciam venerit. Quibus verbis quum oblique hominis matrem videretur perstringere, ille non inscitè respondit, non esse cur tantopere miraretur: patrem enim suum crebrò Romam itasse, pars illi referens, & in illius

illius matrem coniiciens, quod de sua ab eo di-
 catum acceperat. ^{e Plin. Solini.} Sebastianus Munsterus re-
 fert, post tertiam Burgundionum cladem, qua ^{et Val. Max.} ^{*ibid.*}
 ipsi ab Heluetiis deleti, & Carolus eorum dux
 interfectus est, (id autem accidit anno fere 1477)
 venit quidam Bruxellas tam prope ad Caroli si-
 militudinem accedens, ut eum populus serio af-
 firmaret esse, quem omnes pro mortuo habe-
 rent, quem interim ille rem cōstanter inficiare-
 tur. ^{f Francisc⁹ Sfortia, dux Mediolanensis inter} ^{f Munster.}
 suos iuuenem militem habebat sui simillimum,
^{Cosm. lib. 24} ut à commilitonibus passim ob eam causam iu-
 niot princeps appellaretur: ipse quoque dux se
 frequenter illo intuendo, tāquam speculo quo-
 dam oblectaretur, in quo suam ipsius imagi-
 nem, oris & corporis habitum, ac vocem quo-
 que suam agnoscebat. Idem dux eodem tempo-
 re scrurram apud se habebat Marchesinum, qui
 Sigismundum Malatestam ducis generum,
 quod sibi persimilis esset, filium solebat appel-
 lare. Quæ restanto pudori erat ipsi Malatestæ,
 vt quoties Mediolanum ad sacerdum proficiisci
 veller, eum per nuntium rogaret, vt Marchesi-
 nus alio alegaretur. ^{g Baptiste} ^{Composito} ^{Memorabi-}
 nus alio alegaretur, Cæterū dealiis simili-
 tudinibus, quatum secundum genus fecimus,
 quæ occasionem insignis cuiuspiam fallaciæ,
 aut magnas res suscipiendi, præbuerunt alijs ^{lum lib. 9.} ^{cap. 15.}
 loco aptiori, Deo dante, agemus. ^{h Hic verò cu-} ^{h Annot. 8n}
 piet aliquis scrutari & intelligere, quidnam
 causa sit, cur homines diuersis progenitoribus
 & locis maximè dissitis orti, tantam inter se ge-

rant similitudinem, tum vultu, tum toto corpore, ut non facilè inter se dinoscantur. Is ergo sic habeat velim, primùm tantæ rei causam ad æterni naturæ autoris infinitam sapientiam (cum eo honore & reverentia qua dignus est) referendam esse: quineque hominum stirpibus aut cognationibus, neque regionibus, neque voluntatibus sese astringit, sed pro incomprehensibili sua prouidetia, arcanis, altis & ab omnihu-mana mente remotis iudiciis, suas quibusque rebus ideas & formas tribuit. Deinde illud tamen fere vnuenire petspicimus, ut harum similitudinum nonnihil intra cognationum genera cōsistat. Enimuero vnumquodque animal non modò sibi simile gignit, sed aliquid propriæ & natuæ virtutis impertit.

Fortes creantur fortibus & bonis.

Est in iuuencis, est in equis patrum

Virtus, nec imbellem feroce

Pregenerant aquila columbam.

Hora. Car.

lib. 3.

Vt in posteris nonnunquam conspiciantur modò nerui, modò cicatrices, modò alia quæpiam à maioribus signa. Quale illud est quod de Lepidis Romanis narratur, inter quos ex eadem domo tres extiterunt, qui alterum ex oculis pellicula tectum gerebant. Item de Nicea Byzantino, qui Mauri instar niger prodiiit, auo quæ matri similiior, quæ candida & formosa, ex adul-

Plin.lib.7. cap.12. terio tamen ab Æthiope genita fuerat. Sed ta-

men non est tanta in natura & prosapia virtus,

quin

quoniam subinde animaduertamus posteros degeneres, maioribus admodum esse dissimiles: ut ex formosis deformes, ex robustis imbecilles, ex probis & honestis improbos & sceleratos oriri contingat. Alioqui sane, nisi hoc ita se frequenter haberet, Reipublicae referret, lege rata & immutabili, deformibus, imbecillibus & scelestis matrimonio & mulierum congressu prorsus interdici, ut omnes hac ratione formosi, robusti & probi nascerentur. Quia profecto in re Alexander Aphrodisius magno se labore conficit, dum causam conatur inuestigare & tradere, cur non raro contingat, ut crassus quispiam, tardus ac prope modum hebes, liberos gignat solertes, prudentes & acutos. Cuius rei causam haec tandem statuit, quod qui tardiore est ingenio, is in ipso coitu ita se totum praesenti voluptati percipiendae addicit, ut nihil aliud animo cogitet, quem totum corpori immersum detinet. Itaque ex eo corpore ductum & haustum semen, cui spiritus admixti sunt, multum habet ipsius facultatis intelligendi: quo fit ut liberi nascantur ipso patre prudentiores. E diuerso, qui ingenio sunt acuto, aut etiam eruditione praestant, quia eorum animus in perpetua quadam cogitatione versatur, in ipso venereo complexu alias res agunt. Quare semen quod tunc profluit, quum nihil nisi corporeum habeat (animo nempe tum perigrinante) non multum illius praestantissimae facultatis habet.^m Quæ causa multorum iudicio fuit, quamobrem Aristarchus Alexandrinus,

l. Plat. De plac. philos. lib. 5 ca. 12.

m. Alex. Aphrod. Prob. ls. 29.

summæ vir eruditionis, Aristagoram & Aristarchum filios habuerit stolidos, bardos & prope-

Petrus Cri modum amentes. * Hanc sententiam confir-
nit. *Honest.* mat locus quidam insignis Spartani: cuius ver-
discip. 11. 21. ba si proferam, non erit, opinor, Lectori ingra-
cap. 9. tum. Sic igitur ille ad Imp. Diocletianum scri-
bit: Constat Auguste neminem propè magnorum
virorum optimum & utilem filium reli-
quissè. Denique aut sine liberis viri interierunt,
aut tales habuerunt plerique, vt melius fuerit de
rebus humanis sine posteritate discedere, & vt
ordiamur à Romulo: hic nihil liberorum reli-
quit, nihil Numa Pompilius quod utile posset
esse Reipublicæ. Quid Camillus, num sui simi-
leis liberos habuit? Quid Scipio? Quid Cato-
nes, qui magni fuerunt? Iam verò quid de Ho-
mero, Demosthene, Vergilio, Crispo, Terentio,
Plauto, cæterisque aliis loquat? Quid de Cesare?
Quid de Tullio, cui soli melius fuerat liberos
non habere? Quid de Augusto, qui nec adopti-
uum bonum filium habuit, cum illi eligendi po-
testas fuisset ex omnibus? Falsus est etiam ipse
Traianus in suo munice ac nepote diligendo.
Sed ad genitos veniamus. Quid Marco feli-
cius fuisset, si Commodum non reliquisset ha-
redem? Quid Seuero septimo, si Bassianum non
genuisset? Verùm vt ad rem redeamus, ac simi-
litudinum causas indagemus, mihi non dispi-
cet Empedoclis & Physicorum opinio, qui id
putant accidere posse ex imaginatione quadam,
quæ animo mulieris in ipso concipiendi articu-

lo occurrit, cui tantum est virium in eum fœtum qui effigiat, ut ipsius rei character quasi inustus perpetuo hæreat. ^o Qua ex causa sèpius ^{Accurs. L.}
 olim accidit ut pueri picturis euaderent similes, quaret ali-
 quas matres in deliciis apud se habebant. ^p Id quis, ff. de
 quod ita habere testatur illa, quæ quum Æthio- ^{verb. sig. &}
 pis effigiem quæ ad lectum erat, in concipien- ^{l. non sunt lè}
 do fœtu attentius intueretur, partum eodem ^{ff. de}
 colore edidit. Narrat alicubi D. Hieronymus ^{q p Plutar. De}
 diformem quandam mulierem, quæ maritum ^{plac. philos.}
 itidem pari forma iniucundum habebat, filium ^{lib. 5. ca. 12.}
 elegantem peperisse. Quæ quum ob eam cau- ^{q Quest. in}
 sam adulterij nomine vehementer esset suspe-
 cta, ab ipsa tamen culpa abesse deprehensa est
 consilio & sapientia præstantissimi illius medici
 Hippocratis. Is enim iussit perquiri num in cu-
 biculo extaret insignis quædam pictura, puer
 recens edito similis: atque ea reperta, mulierem
 ipsa etiam flagitijs suspicione liberavit. Philo-
 sophorum libri id passim docent, quæ mulieri-
 bus, dum in semine concipiendo occupantur, ob
 oculos versantur, in iis magnam esse vim ad for-
 mam fœtui imprimendam. Qui igitur signa &
 tabulas libenter apud se habent, videat ne inelegantes,
 difformes aut monstrosas villas patian-
 tur collocari, ut huiusmodi malis obuiam eatur.
 Nemini obscurum esse credo quid Iacobus hac
 in re excogitarit, qui cum Labane socero pa-
 etus, ut pecudes ex toto grege maculosæ & ver-
 sicolores sibi pro mercede adiudicantur, vir-
 gas virentes e diuersis arboribus delibrauit,

eaſque cum corticibus in canalibus aquariorum
poſitas ouibus & capris obiiciebat, quæ illis con-
ſpiciendis, fœtus pari colorum varietate distin-
r Genes.c.30 ctoſedebant. *r* Non deſunt qui affirment mu-
liereſ quandam Carolo IIII. Imperatore, quia
in concipiendo imaginem D. Ioannis Baptiſtæ
fixo obturu aspexiſſet (qui pellibus indutus pin-
gitur) filiam hirsutam instar vrfi peperiſſe. Lo-
doicus Viues singularis vir eruditioſis & in o-
mnibus disciplinis versatus, Margaretam Maxi-
miliani Imperatoris filiam, ſcribit aliquādo nar-
raſſe Ioanni Lainuſeo, homini docto, & Ferdi-
nandi Vngariae Regis Oratori, quemadmodum
in Brabantia oppido, quod Boscunducis appella-
lant, quum in ſupplicatione publica cuidam ex
Diuorum numero conſtituta, nonnulli in ea
pompa, (vt ex veterum ceremoniarum traditio-
ne fieri ſolet) Angelorum, alij Cacodæmonum
ornatu incederent, vnuſ ex iſis personatis poſt-
quam diu laſciuiſſet & tripudiaſſet, domum ſta-
tim pruritu percitus excurrens, vxorem corri-
puerit, atque in lectorum conieſtam, velle ſe ca-
codæmoni imprægnare dixerit, quod etiam per-
fecit. Filium ſiquidem procreauit, inſcēlici genio
ſimilem. qui ſimulac natus eſſet, exilire & curſi-
tare cœpit. *s* Quod ſi, quæ à nobis commemo-
rata ſunt, Lectori nondum ſatisfaciunt, & am-
plius querendum putet, quamobrem impref-
ſionum illæ in conceptu varietates hominum
propriæ ſint, non aliis itidem animantibus com-
munes: mihi idoneum reſponſum daturus vi-
deor,

s Ludovic.
Vives in 12.
lib. Aug. De-
eiusit. Des.

deor, si cum Plinio dixero, cogitationum velocitate, ingeniorum celeritate, & spirituum varietate fieri, ut diuersis formis & notis signentur, quum in cæteris in suo quibusque genere animi comprehensiones sint vuniformes. Ex quo effici, ut quum non tam numerosas habeat imaginationes & formas animo obuersantes, factus sibi perpetuo similes producant.

^t plin. lib. 7.
^{cap. 12.}

^s Quin etiam ex eadem causa consequi, vt homines quoque, quia in ipso Venere & titillationis articulo, vnam fere voluptatem, qua perfunduntur, in animo habent, sui similes liberos, non ratoregignant. Vnde iuris nostri quidam interpres responsum eliciunt, ^z quo veterem illam quæstionem decidant, Si mulier defuncto mari-
to, alteri statim nupta, nono postea mense pariat, utri sit tribuendus partus? Tametsi enim multi primo eum adiudicant, ^x quum præsertim secundus alioqui culpandus sit, quod nimia festinatione alterius viduam duxerit: ^y alij secundo malunt tribui, partim quia diutius agrum ipsum coluit, id est, rem cum ea habuit, ^z ut hunc partum ederet, partim quia in eius domo & ma-
trimonio constante natus est: ^a Alij contra ad
vtrumque pertinere contendunt, quomodo Lex nonnunquam vnum eundemque seruum (qui vno tempore vnius tantum domini necessariò est) duorum simul dominorum, & utriusq; in solidum esse iudicat: ^b neque desunt qui propter sanguinis & seminis commixtionem ^c neutrius esse statuunt: ^d Tamē nonnulli ob eam

^u Bar. Bal.
^v alij, in l.
^{Gallus, ff. de}
^{lib. & post.}
^{x quis prior,}
^{dereg. sur.}
^{in 6.}
^{y L. 2. vers.}
^{si quis tamē}
^{ff. si quis}
^{cantio.}
^{z L. Tertia.}
^{ff. de solut.}
^{a L. filium,}
^{ff. de iss quis}
^{sunt sus.}

^b L. dmo so-
^{cij, ff. de ha-}
^{red. in stit.}
^{c L. liberoris}
^{S. 1. ff. de iss}
^{qui not. in-}
^{fam.}
^{d L. i. c. quo.}
^{bona.}

e L. quòd si quam dixi causam, in ea sunt hæresi, prudenter
 nolit, s. quis videndum esse, utri maritorum similior sit e pro-
 mancipia, prætra quòd fere fit (quod etiam celeberrimus
 & ibi Ac- medicus Galenus ostendit) fvt liberi parentes
 curs. ff. de suos formæ propinquitate referant. Neque ve-
 edsl. edic.
 f Desemine tò me latet plerosque in ea esse sententia, vt spu-
 lib. 2. rij & illegitimi eius potius similitudinem expri-
 mant, qui pater esse putatur, id est mariti: id
 adeo, inquiunt, quia mulier quum ab adultero
 comprimitur, de marito semper cogitat, cuius
 g Icc. Butr. redditum metuit: g ipsæ porro imaginationes (vt
 in l. fin. C. de antea demonstrauimus) ad conferendam fœtui
 Carb. edic.
 b Accurs. in formam qui tum concipitur, magnam vim ob-
 l. quaret. ff. tinent. b Quanquam potest facile quilibet diuer-
 de verb. sig. sum statuere, tum experientia ipsa retum magi-
 stra edocet, tum grauium testium & Docto-
 rum autoritate confirmatus: velut Phocylidis
 Græci Poetæ qui ait:

Non faciunt similes stuprata cubilia natos.

Quocirca Horatius, quum Augustum Imper-
 ratorem laudaret, qui summae severitate adulte-
 rium repressisset, inter cætera ait effecisse ut
 continentiae castitatisque deinceps maius esset
 studium, ac matronæ sobolem parentibus simi-
 lem procrearent.

Carm. lib. 4. od. 5. Nullis polluitur casta domus stupris:

Mos & lex maculosum edomuit nefas,
 Laudantur simili prole puerperæ.
 Culpa pœna premisit comes.

Acco-

Accedit huc, quod videmus spurious veto &
 naturali patri non corpore duntaxat, vultu & li-
 neamentis, sed moribus etiam atque ingenio si-
 miles euadere. Ac ne illud quidem profecto
 valde verisimile est, adulteram in ipso volunta-
 tis & conceptionis tempore, magis de viro ab-
 sente cogitare, quam de praesente adultero, que
 in complexu tenet, in quo tum corpore tuum ani-
 mo tota habet, ut in eum coniectos oculos ha-
 beat, eumque continenter impura lasciuia & o-
 mni blanditiarum genere delinere studet. Si de-
 niq; causam placet inquirere, cur alias patti, alias
 matri proles sit similius cum philosopho / dicam,
 si viri maior vis fuerit, similem illi partum fore:
 contra si foeminae semen exuperet, eius simula-
 ctum & formam partum accepturum: sin vero
 aequales ambo vires contulerint, utriusque simi-
 lem fore, diuersis tamen corporis partibus &
 locis. A qua sententia non longe aberat Anaxagoras, similem ei fore prolem dicens, qui plus
 seminis profuderit.

Arist. De
 Gener. ant-
 mal.

TEXTVS.

Ut mirandum minime fuerit, si ipsa, quem
 incredibili cupiditate videndi & recuperan-
 di mariti duceretur.

ANNOTATIO V.

Castæ ac pudicæ matronæ, cui maritus cha-
 tus sit, nihil accidit quod pluris faciat, quam

a In epist. vt eum cotam habeat, nihil tam molestum & luctuosum, quam si domo diu absit. Hoc testantur querelæ & desideria cum ægritudine coniuncta, quæ apud Ouid. extant, cum a Penelopes (quam vetum pudicitiae exemplū & speculū statuere licet) de suo Vlysse, Hermione de Oreste, Deianiræ de Hercule, tum vero Hippodamia de suo Protesilao. Cuius absentia tanta lamentatione prosecuta est, ut quum audiisset eum ab Hectore interemptum esse, in furorem præ impatientia corruerit, & vitæ pertæsa, hanc sibi à Diis immortalibus doloris leuationem dari petierit, ut amatoris mortui animam videre licet. Quod quum obtinuissest, in ipsius umbra complexu animam ipsa efflauit. Neque profecto dubitandum est, quin summa eius qui amat cupiditas sit, ut rem amatam in conspectu habeat, ob singularem voluptatem qua ex illius conspectu afficitur. Vnde Græcis amor ἐρως dicitur, quasi ἐρως, propterea, quod ex aspectu oritur & alitur amor: quemadmodum canit Propertius,

b Eleg.lib. 2.

Sineficio, oculi sunt in amore duces.

c Satyræ 4.

Itaque Iuuenalis & prodigijs loco habet, ut qui cæcus est, amore capiatur. Martialis quoque Codrum exagitat, qui quum oculis careret, tamen in cuiusdam mulieris amorem vehementer exarxit.

Plus credit nemo quam tota Codrus in urbe,

Quum sit tam pauper, quomodo cæcus amat?

TEXTVS.

TEXTVS.

Et Tillius multa singularia iudicia proferret, de rebus & verbis quae occulta inter coniuges intercedunt, que aliis vix nota esse possunt, & quidem eousq[ue], ut locum, tempora & articulos exprimeret, quibus occultissima quæque ab eis fieri consueuerunt (quæq[ue] facilius est intelligere quam honestum referre) verba quoq[ue] rem ipsam vel antegressa vel subsecuta commemoraret: ipsa etiam non minus quam reliqui, sibi persuasisset ipsum reuera Martinum Guerram esse.

ANNOTATIO VI.

Prudentius se gesserunt Q. Sertorij vxor Romæ, & Ioanna comitis Flandriæ Balduini filia. Quum enim is qui se Q. Sertorij filium affirmabat, & Romæ, tanquam ille esset, à multis stipatur, eius vxorem vel matrem accessisset, indiciaque aliquot familiaria admodum, occultatum & vera ederet: sola contra omnium sententiam, constantia magna & pertinacia pernigabat esse suum, & Q. Sertorij filium, atque hominis dolum, fallaciam temeritatemque patefecit. Eodem modo, quum post mortem Balduini Flandriæ comitis & Imperatoris Constantiopolitani, qui in Græcia interemptus fuerat, quidam in Flandria prodiret, qui se Balduinum

*• Valer.
Max. lib. 9.
cap. 16.*

profitebatur, licet ob similitudinem maximam
& notas quas magno numero proferebat, adeo
sibi multitudinis animos conciliasset, iam à Flan-
dris pro vero principe haberetur: tamen Ioan-
na filia, quæ mortuo patre rerum gubernacula
acceperat, neque pro patre, neque pro comito
eum agnoscere vñquam voluit. Verùm quum
fraudem subesse suspicaretur, Regis Ludouici
¶ Paulus Aemilius. VIII opem implorauit, qua ratione dolus in-
notuit. ***¶***

T E X T V S.

*Ita factum esse, ut Tillius ipsa actricis per-
sona primum potitus, eam per triennium & eo
amplius, pro uxore familiari coniunctu habu-
erit: deinde omnia Martini bona occupauerit,
quæ tum Artigati possederat, tum Andæe,
in finibus Cantabrorum, unde Martinus ipse
eriuendus erat.*

A N N O T A T I O   V I I I .

Romæ olim Trebellius Calca se Clodij fi-
lium professus, proque eo fere ab omnibus ha-
bitus, ac populo gratiosus, Clodij bona occupa-
re iure adeundæ hæreditatis conabatur. Quum
que ab hæredibus testamento constitutis, pro-
hiberetur, tanta fuit petulantia & temeritate vt
¶ Val. Max. lib. 9. ca. 16. eos in ius vocaret. Ad extremum tamen iudicio
Centumuirorum causa inferior discessit. ***¶ Qui-***
dam

dam insuper, cuius nomen tacetur, qui se **Cæs.**
Affidionis filium mentiebatur, parum absuit
 quin Corn. Sylla tempore verum hæredem pa-
 trimonio expelleret. Ita enim fallaciam suam
 concinnauerat, ut secundum eum à iudicibus
 pronunciaretur. Verum Augustus Cæsar prin-
 ceps incomparabili ingenio, prudentia & fæli-
 citate, dolo per summam solertiam patefacto,
 bona vero hæredi restitui iussit, veterator ipse in
 carcere obiit. **b Ibid.**
 diues quædam matrona Rubria nomine, infau-
 sto casu se concremauerat. Post cuius mortem
 quum hæredes bona iam magna ex parte vendi-
 dissent, prodiit quædam quæ se Rubriam affir-
 mans, in integrum ut restitueretur, postulabat.
 Ac ei quidem cùm alij multi, similitudine, quæ
 maxima erat corporis & morum, decepti, tum
 Augusti milites suffragabantur. Sed singularis
 celeberrimi & generosi Imperatoris prudentia
 quò minus res perficeretur, impediit. **c Ibid.**

T E X T V S

*Quæ quidem bona ipse multis emporibus
 vendiderit.*

A N N O T A T I O   IX.

Hinc controuersia in posterum oriri poterit,
 vtrum verus ille maritus qui postea venit, retrah-
 etare poterit talem bonorum alienationem, ne-

que prædia modo, sed etiam fructus quos inde
emptores à contractus tempore percepent,
repetere. Ad cuius questionis decisionem hoc
statuendum est, licere cuique liberè non solùm
rem suam vendere, cuius dominium & possessio
penes eum sit, sed etiam rem alienam distrahe-
re, esseque vetam hanc emptionem & venditio-

*a L. rem alie-
nam ff. de
contrah.
empt.*

*b L. exem-
pro. in prin.
ff. de att.
empt.*

*c L. fin. &
ihs Bald. C.
fres als. pug.
da. sit. Ac-
curs. in l. se
sine, C. ad
Vell.*

*d L. id quod
nostrum. ff.
de reg. sur.*

*f L. si. filio. S.
ff. sol. ma.*

*g L. heredē
l. nemo plus
ff. de reg. su.*

*h L. 2. C. de
fus cap. pro
emp. l. si. fi-
lium C. de do
na l. rem
alienam.*

nem, *a* in eo quidem quod venditoris damnum
spectat, qui huiusmodi contractu tenetur vel
rem venditam exhibere, vel soluete quanti in-

terest, insuper etiam autoritatem indemnita-
temque emptori præstare, *b* si quidem res ab
aliquo tertio vindicetur. *Quod autem ad verum*

rei distractæ dominum attinet, nulla est tanta
huiusmodi contractus vis, vt ei fraudi damnoue
esse possit. c Nam quod nostrum est, nolenti-
bus nobis adimi non potest. d Iniquum enim
profecto & ab omni iure alienum fuerit, si quis
me inuito meum teneat & possideat. Adde,

quod nec traditione cuiuspam rei, nec villa con-
nventione, siue ea fiat dispositione testamenta-

ria, f donatione, venditione, siue alia quauis co-
tractus ratione, plus iuris transferri potest, quam

habuit is qui eam tradidit. g Quocircavt ad no-

strum argumentum redeamus, sic habendum

est, contractus omnes ab impostore isto Tillio
factos, Martino nocere non posse, qui sine villa
dubitacione ab emptorib. prædia recuperabit. h

Nam fructus ipsi certè penes emptores erunt,
modo eos bona fide & emissæ & posseditæ con-

stet, id est, vt Tillium illum venditorem, Marti-

num

num esse tantisper crediderint. Id quo planius intelligatur, sciendum est, quod ex bona fide eius qui emit aut alia ratione contrahit cum eo qui vulgo credebatur verus tei possessor, duo oriuntur notatu dignissima. Primum est, quod qui rem titulo emptionis aut alio, bona fide posse dicit, fructus rei percepturus est, quamdiu ea si-
 detenebit, ut qui hac quidem in re veri domini locum obtineat, & nomen præferat. Alterum est, quod tamdiu eam cum illa fide possidere poterit, ut successu tandem temporis præscripturus sit, id est diuturno vsu proprium iustum rei dominium consecuturus, nec ullo pacto ea cessatus. & Nisi forte ille venditionis contractus fuerit de bonis pupilli, aut contra legis vel testatoris prohibitionem: Tum enim emptor quantumvis bona fide videatur, & tantæ probitatis, quanta vel in Scipione Nasica extitit, nulla præscriptione aut longissima possessione rem sibi vindicabit. Porro in nostro iure is bona fidei possessor dicitur, vel ab eo qui quem pro rei domino habet, vel eius procuratore, tutore aut curatore titulum habet.

*i L. bona fidei, ff. de acq. rer. dom:
k L. se fur. §.
i ff. de Gfua- cap.
l d. bona fi- deis.
m L. 2. C. de us cap. pro emp.
n d. l. 2.
o L. quecumque. §. n. t. ff. de public. l.
bona fides ff. de verb. sign.*

T E X T V S.

Quo in errore dicta Rolsia Supplicans triennio & eo amplius, versata fuerit.

A N N O T A T I O . X.

Magna fuit prosecutio adulteri istius astutia, qui hanc mulierem tanto temporis spatio int

illo errore detinuerit, ut se eius vxorem esse personam haberet. Sed quoniam ubi error interuenit, ibi negamus consensum aut voluntatem insursum. ^{a L. sive per errorem, ff. de iuris d. l. sed hoc ista, ff. de aq. pl.} tercedere, & maleficia non nisi destinata voluntate & peccandi proposito fieri statuimus, ^{b in primis verò adulterium, aut quodvis stupri genus,} ^{b l. Verū, ff. hæc mulier (ut fuisus à nobis loco magis opportunity fur.} ^{c l. miles, §. tuno dicetur) istius erroris, causa excusationem penul. & l. aliquam meretur. Quod Alexander III Pontifex disertè videtur decidisse, & statuisse. Sic e-adul.} ^{d c. l. de eo qui secundum matrimonium contrahit, excusat, quæ maritum suum cum vulgo putauit mat.} ^{e l. viror, C. mortuum, e maximè si ille amplius quatuor annos repudiat, idque militare, domo absuerit. Ita virginem per bellum quoque excusant, quæ coniugato nubit, quem} ^{f c. si Virgo, vxoris sorore, quam in lecto offendit, & vxorem} ^{g 34. q. 1. 34. q. 1. 1c. l. §. quod esse arbitratur, rem habuit. / Quinetiam Lotus autem 39. q. nullas luit pœnas, qui cum ambabus filiabus, quæ 1. C. in lectu furtim eius lectu subierant, vxorem secum iacere} ^{34. q. 1. existimans, concubuit. g neque; item Iacobus qui g Genes. c. 19. G. 30. Leam compressit, quam Rachelem esse putabat.}

TEXTVS

Quo quidem tempore simul habitasse, conjugatorum more, mensa, convictu & lecto communi: ut ex ea consuetudine duo liberi prodierint, quorum alter mortuus esset.

ANNOTATIO XI.

Dubi-

Dubitauerit h̄ic quispiam, num liberi illi legitimi sint? Ac de ea quideim re, in vtramque partem pluribus disputari potest. Nos verò vt breuiter totum expediamus, neque nodum in scirpo quæramus, id extra dubium omnino ponimus, legitimos illos esse, idque propter bonam matri fidem, quæ sibi cum vero matrimonio esse existimauit. ^a Quæciam ratione si quam mulier sacerdoti nuberet, quem tamen matrimonio contrahendo idoneum esse crederet, liberi ex eo connubio procreati legitimi habentur. ^b Ut enim spurij & illegitimi reddantur, vtrumque contrahentium, fraudis & obstatuli gnarum esse oportet. ^c Præterea in rebus dubiis, lex vult & statuit, vt interpretatio in me- liorem partem fiat, ita vt legitimi habeantur, quos etiam nonnulla suspicio est, ex illico con- gressu natos esse. ^d Quanquam si quid fidei Interpretibus libet adiungere, quod ex iuris Pontificij placitis planum esse videtur, idiure Casareo in dubium reuocari poterit. Sic enim Imperator scriptum reliquit: ^e Si quam mulier seruo nupserit, liberum esse credens, qui postea seruus iudicatus sit, dotem restitui debete illam quidē, sed liberos spurios & illegitimos fore. ^f Alio insuper loco Imperatores Valentinus, Theodosius & Arcadius statuunt ut qui contra legum præcepta nuptias contraxerint, liquido ostendant se in errore non simplici quolibet, sed acer- rimo nō affectato simulatōue cōstitutos suissē. ^g Quibus verbis innuunt, ignorantiam affectatā,

*aut leui de causa natam (qualis fortè in hoc factio
esse potest) non satis fore ad excusationem affe-
rendam. Quin & illud addunt, dum modo erro-
re comperto, coniunctionem huiusmodi sine
ulla procrastinatione diremerint. Id quod non
est hic factum. Ego verò semper sic sensi, nihil
inter ius Cæsareum & pontificium in hoc qui-
dem facto dissidij esse. Antoninus enim casum
singularem proponit, quum mulier seruum du-
xit: cum quo omnibus constat nullum iustum
matrimonium contrahi posse. Constitutio au-
tem Valentini de liberis non agit, legitimi an-
spurij censendi sint: tantum pœnam iis infligit,
qui nuptias contra legum præcepta & prohibi-
tiones contraxerint. Quod & Accursius ani-
m Accursi d.
§.I.d.l. que
contra.
ad reco-
gnoscendos,
C. de ing. &
manu. §. si
quis in no-
*minc. de le-**

maduertit. m

T E X T V S.

*Se tandem certiorem factam, de prodigio-
so dolo & inaudita impostura, qua ille usus fu-
erat, sibi nomen & personam Martini Guerre
maritifumens.*

A N N O T A T I O XII.

*Quum nomina dandi & imponendi, ea fuerit
cernentur, licet cuiuis suo arbitratu nomen
mutare, modò dolus malusnullus subsit, neue
huiusmodi mutatio vt alteri fraus fiat, aut da-
mnum*

mnum inferatur, comparata sit *b* Alioquin enim *b L. Gnic.*
 si ad alterum decipiendum, aut iniuria afficien- *C. de morta-*
 dum hoc suscipiat, crimen falsi fuerit, *c* morte *nom. & inf.*
 ciuii saltem puniendum. *d* Quod ad suppositas *annot. 78.*
 personas attinet, nihil certi potest tradi: quum *c L. falsi, ff.*
 apud veteres interdum pœnam impositam ha- *de falsi. Tis-*
 buerit, alias impune facta fuerit, pœna porro *nicipal.*
 nunc acriores, nunc leuiores extiterint, quem- *d l. i. S. soli, ff.*
 admodum suo loco dicemus. *e* Interea opera *e Annot. 81.*
 pretium est scire, in iure nostro de alio Supposi- *f L. 2 ff. de*
 tionis genere agi, quum scilicet vxor in domo *Carbo. edic.*
 mariti puerum, tanquam illius sit (qui tamen ab *L. qui falsam*
 alio genitus est) supponit, qui postea ad bono- *S. accusatio,*
 rum possessionem vocetur. *f* Crimen profecto *ff. de falsi. L. i.*
 grauissimum, quod leges seuera animaduersio- *g d. l. 2. ff. de*
 ne sanxerunt, ut non modo de ipsa muliere sup- *Carbo. edic.*
 plicum sumeretur, quæ tantum nefas machina- *b L. in cogni-*
 ta, sed de iis etiam quorum opera vel consilio *tione, ff. ad*
 vsa fuerit. *g* Quumque in aliis criminibus, pro- *Syllan. l. a.*
 cedente tempore *h* aliqua impunitas possit con- *dulterij, Co.*
 ciliari: qui verò huius samel affinis esse comper- *de adult. l.*
 tus fuerit, pœnam nullo quantumuis diuturno *querela, C.*
 temporis interuallo effugere potest. *i* Neque *de falsi.*
 interim omittendum illud est, pœnam hanc li- *s. L. quis fal-*
 cet capitalem Imperator esse velit, & non esset a- *sam. S. accusa-*
 men certam, propterea quod nomen hoc de *ff. de*
 morte naturali vel ciuili accipi potest. *k* Quain- *L. editto, ff.*
 re meum semper fuit iudicium, vt res tota de *de bon. pos-*
 mortis genere, iudicis arbitrio permittatur, qui *sef. l. sin ne-*
 pro circumstantiarum omnium ratione, quas *cem. S. si de-*
 diligenter expendet, pœnam vel grauiorem vel *portatos, ff.*
de bon. liber.

L. I. §. 1 ff. leuiorem statuet: *m* maximè in nostra Gallia, ubi de effractor. de criminibus nonnisi extraordinario iudicio *n L. hodie ff.* cognoscitur. in quo pœnae atrocitas & leuitas ex de pœn. iudice tota pendet. *n*

T E X T V S.

In totam rem diligentius inquisisse, idq;
ex autoritate Praetoris Regiensis: ut causa
demum tota complanata, concludendo con-
tradiclum Tillium, postulauerit geminam ei
multam, tum ignominiosam, tum pecunia-
riam irrogari. Ita ut capite aperto, discal-
ceatus & indusio tantum indutus, tedam ac-
censam manibus tenens, se in Deum, Re-
gam & ipsam Rolsiam grauiter peccasse fa-
teatur: quam impia temeritate & pro-
ditione deceptam & circumuentam ludifi-
catus sit, Martini Guerræ veri mariti no-
men personamque falso ementitus: cuius se fla-
gitij ex animo pœnitere publicè confiteatur,
& veniam oret. Pecuniariam insuper mul-
tambis millenarum librarum luat, denig, vi-
ctus victrici totius litis impensas & damna
resarciat.

A N N O T A T I O X I I I .

In Gallicis iudiciis hic est mos, vt Procura-

tor Regius quivocatur, crimina capite damna-

ri &

ti & plecti postulet: quum interim priuatus litigator, qui damnum proprium conqueritur, ciuilem tantum poenam expetere possit, pro eo ac sua interesse docet.^a Itaque capitali supplcio reum affici non postulat: multam duntaxat pecuniariam vel ignominiosam persequitur. Eam tamen vtilem vel honoratiam patrialinguæ appellant.

^a Gul. Bea
ned. in c.
Rainut. in
verb. mor-
tuo itaq; te-
statore, i. &
num. 159. de
testa.

T E X T V S.

Tillius reus econtra grauiter conqueri cœpit, si quis vñquam à cognatis indignis calumniis vexatus sit, se profecto eum esse. Quem quum omnes satis intelligerent, esse re ipsa Martinum Guerram Artigatensem, Petrum tamen Guerram patruum cum suis generis, nonum crimen, & antea inauditum aduersum se excogitare & architectari in animum induxisse. Id verò pessimo consilio eum conari, ut nimirum se facultatibus & fortunis suis, quas ad octo millium librarum pretium possidet, exueret: qui quum eas diu dum abesse, tenuerit, nunc doleret, quod à se domum reuerso ad reddendam administrationis rationem & reliqua præstanta, apud Praetorem Regiensem se conueniri videret, ad cuius tribunal diem illi iam pridem dixerit.

ANNOTATIO XIII.

Hæc depulsio non parum verisimilis videbatur. Nihil enim in rebus humanis iniquius rei alienæ cupiditate existere potest; ut docet Iesus

Eccles. c. 10. Siracides, *ane* auaro homine quicquam estimprobius. Nulla siquidem opum congerie exaturari potest, neque in amplificandis fortunis,

Cic. lib. 22. de Orat. c. 37. diff. cupiditatem vñquam potest explere; neq; pensi quicquam habet, qua ratione rem faciat, etiam si dimidiæ partis humanigenitus, imò & eorum

quos coniunctissimos habet, sanguinem profundere necesse fuerit. Cuius immanitatis illustre testimonium dabit Pygmalion rex Tyri, qui nefaria proditione Sichæum fratreleim & tororium necauit, vt auro, cuius vim magnam habebat, potiretur.

Virg. Aeneid. lib. 1. Idem fecit Polymnestor Thraciarum rex, qui Polydorum à patre Priamo, belli Troiani tempore, fidei suæ commissum perfidiose interemit, vt thesaurum occuparet.

Aeneid. lib. 3. plur. in parallel. Ovid. in lib. 1. Quinetiam Eriphyle (quod maiori longè admiratione dignum est) cupiditate immo- caardens, vt pretiosum monile acciperet, quod Adrastrus Argiuorum rex habebat, non dubitauit prodere & proferre suum ipsius maritum Amphiaraum, qui se occultauerat, ne ad bellum Thebanum proficeretur, metu scilicet mortis, quam se illic appetiturum esse vaticinio predictum fuerat. Itaque meritò poëta exclamat:

— *Quid non mortalia pectora cogis,
Auri sacra fames?* —

Aen. lib. 3.

Qua

Quia de causa M Antoninus princeps generosus & omni virtute ornatissimus, nihil tam tota vita reformidauit, quām nomen & famam auari: nihil vñquam adeo detestatus est, vt auaritiam, ^g nempe omnium malorum matrem, originem & radicem: ^h quæ, vt à Salustio scribitur, fidem, probitatem & virtutem omnem euertit.

*g Iul. Capit.
tol. in vita
Antonini.
h 1. Temos.
cap. 6.*

TEXTVS.

Itaq; obiicere ausum non esse ipsum Martinum Guerram, sed nomen falso sumpsiſſe: Rolsiam denig; ab eo impulsam, ut tantum crimen iudicio persequeretur.

ANNOTATIO XV.

Sileges grauiter damnant, quod seruus, qui nullo numero ac propemodum mortui loco habetur, ^a subornetur, vt à domini imperio, cuius mancipium est, abducatur: ^b multo magis culpandum est, si quis liberam personam munericibus, promissis, illecebris & blanditiis corrumperet conetur, ac potissimum vxorem vel puerum, ^c quos mariti & parentes meritò rebus omnibus charissimis anteponunt. ^d

*a L. quod as-
sunet, l. seru-
tus em. ff. de-
re. su.*

*b L. 1. et seq.
eo ist. ff. de-
ser. corrup.*

*c L. fin. C. ad
l. Fab. de*

*plag. l. & tā-
rum. S. 1. ff.
deser. cor.*

*d L. isti qui-
dem ff. quod
met. caus.*

TEXTVS.

Deinde rem totam fusius oratione prosequens, narrare cœpit quemadmodum circiter annos octo Regi militasset, deinde postquam

aliquot menses in Hispania, regionis lustranda causa, egisset, tandem cognatos, patriam, filium, in primis vero uxorem reuise cupiens, tertio ab hinc anno Artigatum reuertisset.

ANNOTATIO XVI.

Sunt isti haud dubie tres validissimi stimuli, quibus quis incitari possit, ut e remotissimis locis se domum recipiat, nempe patriæ charitas, liberorum amor, & vxoris desiderium. De patria enim vix oratione potest exprimi (vt alicubi

^{a Orat. ad Quir. post red.} dicit Cicero) ^a quantum suavitatis, dulcedinis, amoris & voluptatis in se contineat. Cuius rei

magnitudo efficit, vt alia regio etiam si amœnior, iucundior & feracior sit, nunquam tamen

^b I qui habe adeo arrideat, aut delectet. ^b Id verum ipse satis

bar. ff. dele. docet Vlysses, qui Ithacam patriam saxosam

^{3. Accurs. in l. fin. C. sfer. expor. Gen.} (quæ nidi instar inter asperas rupes nullo pene

accessu delitescebat, immortalitati præferre aon

^{c Hom. Odyss. lib. 5. Csc. I. de orat.} dubitauit, quam ei nympha Calypso offerebat. ^c

In hanc sententiam Ouidius scribit:

Nescio quanatale solum dulcedine cunctos

Dicit, & immemores non finit esse sui. ^d

^{d Lib. I. De Ponto.} Patri porto in suam prolem extremum esse amorem nemo nescit, (nisi ab ingenito natura sensu magis quam fert ipsæ degenerat) ut non nunquam eo amore quo se quisque prosequitur, vehementior sit. Quare non temerè de Ænea patre à poëta dictum est:

Omnis

Omnis in Ascanio charistat cura parentis.

David quoque rex multis licet grauibusque iniuriis à filio Absolone affectus, tum quod Amnonem alterum filium interfici curasset, deinde ipsas patris concubinas incesto stupro fecisset, tum quod mortem ei machinatus fuisset: Vbi tamen intellexit capite sublimem è querupendentem hæsisse, se continere non potuit, quin exclamaret: ^b Heu fili Absolome, fili mi ^{b 2. Reg. cap.} Absolome, utinam pro te mortem oppetiissim, ^{13. 16. 17. &} Absolome fili mi? Amorem verò coniugalem cæteris omnibus vehementiorem esse, ex Propertio discimus:

Omnis amor magnus, sed aperte in coniunge maior: *Eleg. lib. 4.*

Quod verum esse inter infinitos testabitur Pericles, cuius tantus in uxorem Aspasiam amor extitit, ut eam relinquere nunquam vellet, neque domo egredi, quodcunque tempus incidisset, nisi eam prius dissuauaretur. ^c Prætereο ^{c. e} ^{e Plutar. in Persic.} nim Periandrum Corinthium, qui adeo suam deperiit, ut cum ea vel mortua congregari sustineret. Mitto Orpheum qui tantum discrimen adire ausus est (ut quidem fabulantur Poetæ) ut ad inferos uxorem serpentis mortuam extinxat, repetitus, descenderet: effecitque ut eum Pluto & Proserpina redderent, certis tamen conditionibus, quas ille amoris ucheinventia vietus, non seruauit, ^d

d Virg. Georg. 4. Onid. Metamor. 1.

T E X T V S.

Ac tametsi temporis interuallum non modicam in vultum mutationem effecerat, maximè quum domo proficisciens omnino imberbis esset, tamen reuersus cùm à cæteris, tum maximè ab ipso patruo agnitus, & ob eo omni humanitate familiaritateque susceptus est, donec tandem suis rebus animum intendere, earumq; rationem reposcere, ac fructus toto illius absentia tempore perceptos, repetere decreuisset. Huius enim rei quum illum amicè non semel commonefecisset, seq; verbis tantum blandis duci intellexisset;

A N N O T A T I O   X V I I .

Olim quum creditor debitorem appellabat, antequam diem illi diceret, priuatim eum adibat, familiariter, vt debitum solueret, hortabantur, neque id semel, sed iterum & tertio. f Sic nos docet Proculus lurisconsultus, vt si quam ab altero iniuriam acceperimus, eum compelle-
e Cic. pro Client. l. de bisores, C. de pignor. neris, ff. de pig. alt. mus & errati amicè moneamus. Volo, inquit, cum Ibertio loquaris, rem illi citam faciat. g Quæ g L. quidam Hyberus, ff. de ser. urb. prud. b Ecclesiast. cap. 19. omnia non solum humanitatis & ciuitatis sunt, sed ad Christianismum etiam accedunt: ubi iubemur fratrem prius monere quam ei minari, prohibemurque cum altero contendere, sed humanitatem, amorem, & lenitatem erga omnes colere.

colere. *i* Ut si qua ab alio nobis iniuria orta est, *i* Tit. cap. 3.
ne cum propterea inimicum habeamus, sed tan- *&* 2. Thessal.
quam fratrem in viam reducamus, *&* priuato ^{cap. 3.}
colloquio corrigamus. *l*

^{Levit. cap.}
19. Matth.
18. Luc. 17.

TEXTVS.

Tandem coactus fuerit litem ei intendere,
& iudicio fortunas suas persequi. Nam ad
restituendos fructus quos perceperat, & ad
reddendam administrationis rationem, nun-
quam adduci potuit. Quin potius ob eam rem
indignatus ipse, generorum opera, omni ra-
tione exitium ei comparare conati fuerant.
Primum consilium fuit de eo necando: quod
ut perficerent, sepe insidiati, sepe aggressi, po-
stremo (tanta fuit vis auaritiae) in oculis uxori-
ris vecte eum prope ad necem percussum in-
terram deiecerant, misere illic mactaturi,
nisi uxor praesens ei ad excipiendos ictus incu-
buisset, quando aliter seruare non poterat.

ANNOTATIO XVIII.

Magnum esse oportet uxor in virum amo-
rem, quum pro eius salute capit is periculum ad-
ire non dubitat. Quod fecisse memoratur Al-
cestis, Admeti Thessaliæ regis uxor. Ea quum
ex Apollinis oraculo didicisset, matitum morbo

decumbentem, pene salute desperata, non aliter posse liberari, quam morte cuiuspiam ex amicis voluntaria, videretque neminem extare, qui hoc subiret, amoris vi, qua ferebatur, incensa, ultro mortem, seruandi mariti causa, oppetiit. ^m Hypermnestra quoque eò venit, ut à patre Danao pene interficeretur, quò Lynceum sponsum suū seruaret, quem Danaus cum reliquis generis numero quinquaginta, opera filiarum, quas pari numero habebat, interficere decreuerat. Ex quibus una extitit Hypermnestra, quæ suo marito pepercit: ut Horatius meminit,

*Vna de multis face nuptiali
Digna, per iurum fuit in parentem
Splendidè mendax, & in omne virgo
Nobilis ænum.*

TEXTVS.

*Nunc postquam nefarius ille conatus non
successit, alia aggrediuntur via, ut flagitium
illud horrendum & prodigiosum commini-
scantur. Quare quoniam si verum esset, iniusti-
tato supplicij genere vindicandum videretur,
lege talionis, aduersus calumniatores agere se
profitebatur.*

ANNOTATIO XIX.

Hæc demum æquissima est calumniatorum
pœna

^m Eurip. in
Alcest. Issue
natis Sat. 6.

^a Carm. lib.
3. Ode. II.

pœna (id est, eorum qui falsò & meditatè alium certi criminis arcessunt) ut eam patientur, quam de reo sumi oportebat, si rem ita habere consti-
 tisset.^b Crimen profecto inhumanum, detesta-
 bile & atrox, quodque boni omnes Imperatores
 tanto odio prosecuti sunt, ut nulla vñquam iuris
 specie, nulla abolitione sive publica, sive priua-
 ta, nulla principis speciali permissione, debito
 supplicio eximi potuerit.^c At ipsi quidem Ca-
 nonistæ meritò censuerunt, calumniatorem gra-
 uiori pœna dignum esse, quām delatum, si reus
 peractus esset:^d Cuius rei ratio in promptu est:
 quod sceleras sepe fiunt nullo meditato consilio,
 aut antecedente deliberatione, quadam nempe
 animi impotentia & immoderata perturbatio-
 ne.^f Verbi gratia, cædem committit quispiam
 ira supramodum percitus, furatur inopia com-
 pulsus, impiè in Deum vel contumeliosè in prin-
 cipē loquitur, aut alteri detrahit lubrico quodā
 linguae lapsu.^g Calumnia autem nunquam nisi
 certa animi præcogitata nequitia designatur.^h
 Quam vt Deus pro merito detestaretur, non sa-
 tis habuit quod per Mosen ferio vetuit, ne alte-
 rum calumnia appeteremus læderemusve, ⁱ sed
 sollicitè præcepit, ut eum qui opprimitur, e
 manu calumniatoris eriperemus, ne diuina
 indignatio instat ignis grassetur, quæ vbi se-
 mel proptet tantas prauitates exarserit, à ne-
 mine postea queat restingui. Idem diabolo
 multa & conuenientia epithet attribuit, quibus
 eius dolos, crudelitatem & astum ostendat: ut

^b L. fin. C. de^{accusa. c.}^{quisquis 3.}^{q. 8.}^{cc. Paulum}^{2. q. 3.}^d L. fallaci-^{ter, C. deca-}^{lumnias.}^e fin. & ibi^{Innoc. & Pa-}^{nor. de calun-}^{niat.}^f L. i. ff. do^{leg.}^g L. famosi.^{ff. ad l. Int.}^{masef.}^h L. Leni. c. 19.ⁱ Hierem.^{cap. 21.}

¶ Genes. c. 3. quum serpentem, & draconem / aspidem, " Leo
 Apoc. 12. nem rapacem & rugientein appellat. " Verùm
 1 Esa. ca. 27. inter cætera noluit illud prætermittere, quod
 in Psal. 91.
 ¶ Ez. eph. 22. præter cætera illi quadrat, vt eum appelleat diabolus
 Sophon. 3.1. λογισμον, calumniatorem : o quoniam mendax est, fal-
 Pet. cap. 5. forum criminum delator: qui obnixè studet ani-
 o Psal. 72. o mūm nostrum nouis terroribus percellere, dum
 vel efficit, vt nobis displiceant, rectè à nobis per
 diuinum fauorem gesta, vel magnificè exornat
 quæ perpetam fecimus, quò in illis nos obfir-
 met & detineat. Nullum est, ita me Deus amerit,
 in Rep. scelus, quod tanta seueritate puniri &
 coerceri omnium referat, atque est calumnia.
 At perditissimis istis temporibus quibus viui-
 mus, tantum nefas pro ludibrio habetur, adeo
 laxatur habenæ calumniarum artificibus, vt illis
 impune liceat moliri & confingere omne genus
 calumnias, dolos nectere aduersus probos & in-
 nocentes. O nobilem Domitiani vocem, qui
 dicere solebat, Principem calumniatoribus par-
 centem perinde facere ac si eos iuuiaret & tuere-
 p Sueton in tur. p Alexander Magnus quoties in capitib[us] iudi-
 Domitiano. cio causas audiens sedebat, alteram autem sole-
 bat manu opposita obturare, quam reo integrā,
 & (vt eleganter ait Plutarchus) ἀδιάλεκτη serua-
 ret. Quod si calumniæ vel minimum vestigium
 deprehendebat, tantâ ira in hominem fere-
 batur, vt se nonnunquam crudelem
 & inexorabilem præ-
 beret.

TEXTVS.

T E X T V S.

*Illud in super postulabat, ut tum uxor, tum
sorores suæ secum committerentur. Non dubi-
tare se, quin ille omnes, ut pote probæ & ho-
nestæ, ipsum pro fratre constanter agnoscant.
Petit etiam ut actrix, quæ apud Petrum pa-
trium erat, ex eius domo abducta, apud viros
integræ existimationis manere iubatur, ne
circumueniatur, aut subornetur. Denig, se in-
sontem absolui postulat.*

A N N O T A T I O   XX.

a L. i. C. dō
prohib. seq.
pecun.

*Si ex vulgo receptis regulis iuris magnam ob-
causam cauetur, ne bona sequestrentur, si id est, depos.
è manu & potestate possessoris abstrahantur, vt c.c.i. ut lsr.
tertio cuidam committantur: b quod non facile pend.
neque absque vrgento quadam ratione causaq; dL. si domus
prius cognita, quisquam suarum rerum possel- f. de
tione deturbandus est: c longè gravior profecto l.g.i.l. posses-
causa est, cut non statim personatum ipsarum sionum, C.
sequestratio permittatur, maximè quum à pro- comm. & tr.
pinorum consuetudine, puta parentum, libe- sua.
torum aut cæterorum consanguiniorum, ab- e L. aquifia
strahendæ sunt. d E diuerso etiam quemadmo. f. su. fr. l. Gtr.
dum, vbi idonea & grauis causa extat (verbigrati- ff. de of. proc:
fia, quum peticulum est, ne res inter litigantes Cæsar.
ad arma spectet, e aut in fngi vel in opia metu) f. suffor, §. fin:
licet absque dubio mobilia bona & immobilium qui satifd:
cog.*

g L. Imp. §. fructusg sequestrare: ita in personis ipsis non-
 glt. ff. de ap- nunquam faciendum est, vt quum suspicio vel
 pell. ab ex- metus seductionis subest, aut alia extat legitima
 cutione, C. causa, Iudex iubeat virum aut mulierem seque-
 quorum ap- strari, & apud quosdām probos & integros col-
 pel. non re- locari, quorum diligentia impediatur, ne cui
 cip. h L. 3. §. se & suspecto aditus illuc pateat. h Exemplum esto, si
 ro & traque, maritus petat vxoris in integrum restitutio-
 ff. de leb. ex- nē, quæ tamen illius sauitiam reformidat, cuius for-
 ic. ex trans- tasse antea periculum fecerit: debet ea probæ
 missa, c. lise- cuidam & honestæ matronæ in custodiā dāri,
 ras, §. fin. de donec de lite pronuntiatum sit. Itidem quum
 rest. spol. maritus vetetur, ne vxor quam repetit, aduersus
 k. c. cum lo- se subornata sit, iudicis partes sunt, vt eam in cer-
 cum, de spon- sal. tis ædibus habitare iubeat, vbi nulla vis metua-
 ic. penul. de tur: k quod antea solebat fieri in virginum sacra-
 proba. tum monasteriis. t

T E X T V S.

Hic vero Tillius dum apud Iudices loqui-
 tur, longam narrationem, eamq; veram (quod
 postea apparuit) cœpit instituere de Cantabro-
 rum regione, Martini patria, de eius parenti-
 bus, fratribus, sororibus ceterisq; consanguineis,
 quo anno, mense & die nuptias contra-
 xerant, de socero & socru, de iis qui & tum
 aderant, & matrimoniu conciliarant, de ve-
 stium ornatu, quas quisq; eo die gesserat, de sa-
 cerdote qui nuptias celebraverat, de omnibus
 iis sigil-

zis sigillatim que tum nuptiarum ipso die, tum
antecedentibus & consequentibus gesta fu-
erant, ita ut eos etiam designaret, qui media
nocte in genialitoro se inuiserant. Præterea de
filio Sanxio, deg̃ illius die natali: de causa pro-
fectionis, de iis quos discedens obuios habuit,
quid cum illis locutus fuerat: de locis in qui-
bus toto peregrinationis tempore, tum in Gal-
lia, tum in Hispania egerat, de iis quibus cum
utrobiq; consuetudinem habuit. In quibus sin-
gulis memorandis certas personas denotabat,
ex quibus postea quæreretur, num ita se habe-
rent: ut eius oratio tanto verisimilior redde-
retur. Quod quum fieret, compertum est,
omnia ab eo vere dicta fuisse.

ANNOTATIO XXI.

Hæc tam prolixa rerum commemoratio, ad-
ditis tot verissimis signis, magnam Iudicibus oc-
casione præbebat, cur, cùm sibi persuaderent
Tillium criminis affinem non esse, tum etiam fœ-
licissimam illius memoriam admirarentur, qui
innumerabilia, quæ ab annis viginti contige-
rant, ordine narrabat. Qua in re quum illi omni
studio operam darent, ut eum in mendacio quo-
piam deprehenderent, nihil tamen profecerunt,
neque vñquam ita turbare potuerunt, quin ap-
positè & verè ad omnia responderet, etiam

separatim temporum spatio interiecto, sciscitarentur. Id quod longè admirabilius videbatur: qui eum ob præsentem illam omnium rerum memoriam cum viris hoc nomine præcipue celebratis contulissent, nempe Scipione, Cyro, Theodecte, Mithridate, Themistocle, Cynea, Mettredoto, & Lucullo: nisi exitus infelix & tragicus istius impostoris tam illustriū virorū splendori obfuisset.^b Enim uero si huiusmodi compensationibus indulgere libet, par propemodū fuit Pottio Latroni, Senecæ familiarissimo, qui dicere solebat se nunquam ne minima quidem in re memorial lapsum fuisse. Cuius rei ut specimen ederet, iubebat sibi proferri nomen cuiusdam ducis aut viri alioqui fama illustris, quem scilicet quisque nominare vellet: ac statim facta eius dicta ab ipsa ineunte ætate, velut ab ouo ad malam, memoriter narrabat, ut ne latum quidem vnde ^c Seneca in guem à vero discederet. ^d Idem iste veterator in prologo De Martini Guerræ negotio faciebat.

^a Cic. I. Thru
^b Scul. quast.
^c 2. de ora-
tor. Plin. li.
^d cap. 24.
^e Vide an-
not. 42.

T E X T V S.

Re in disceptationem & cognitionem vocata, statuitur ut testes cum Tillio componantur, quin & ipsa actrix in iudicio sistatur, & ad postulata respondeat: præterea ut ex testibus nonnulli quos ipse, se Martinum professus, nominatim citauerat, tum alij quorum nomina eduntur, rogati respondeant de quibusdam

busdam ex ipsa lite nascentibus. Ipsa actrix
a iudicibus rogata, omnia consentanea cum
Tilli verbis respondet: nisi quod addit, paulo
post quam Martino nupsisset, circiter octo vel
nouem annos, se maleficio quodam illigatos
mansisse, ut congregari omnino non possent.
Quam ob causam proximos quoque consan-
guineos suassisse ut matrimonii dirimi postu-
laret: cui consilio se nunquam parere voluisse.

ANNOTATIO XXII.

Ex eo vel uno indicio satis apparet, quām
pudicitia & honestatis studiosa fuerit hæc ma-
trona, quæ nunquam potuit adduci, ut diuor-
tiū postularet, ob maleficium, quo virum am-
plius nouem annorum spatio irretitum viderat:
licet per iuris pontificij statuta, post tertium sta-
tim annum id petere licuisset. <sup>d.c. fin. de
frigid. &
malef. c. s.
per forsan.</sup> Quò autem res ^{33. q. 1.}
tota melius intelligatur, sic habendum est, im-
pedimentum quo quis ad coitum ineptus red-
ditur, oriri vel ex frigida constitutione, vel ex
maleficio, aut alterius generis impotētia. <sup>e 3. per occa-
sionē nouel.
inst. de nup-
col. 4. c. pro-
posuit, de
probat.</sup> Eac-
nim voce in vniuersum notatur defectus quili-
bet, siue à natura siue à casu sit. <sup>f Gl. in c. hi-
qui, 33. qui
7. Panor. in
rubr. de fri.
& malef.</sup> f Naturalis impo-
tētia nonnunquam ab ætate duntaxat procedit,
quæ infirmior est: g quæ causa in virū ex æquo &
in fœminam cadit. ^{g L. penul. ff.} Quandiu enim in pupillari
sunt ætate, mas nempe minor annis xiii, fœmi-
na xii, ex naturalium viri modo ad coitum non
<sup>quand. doc.
leg. ced.</sup>

L. minorē, sunt idonei, **b** neq; ad contrahendum matrimonium apti: **s** præsertim quum (vt antea pluribus nup. d.l. pe- à nobis demonstratū est) **¶** iudicio & rerum vſu nut. nondum polleant, vt consensum ad hanc rem i ff. de nup.c præbere possint. **¶** Itaq; licet omnia criminū genera, furtum, sacrilegium, homicidium, periutiū malef. **¶** & consimilia, in eos possint cadere: hoc tamen norationē. ab eis alienum videtur, **m** ac proinde adulterij accusari nequeunt. **n** Alias naturalis illa impotencia à frigiditate est, **o** id est temperamento tam frigido, vt nullo calore excitari & ad cōgredien puberes. **l. ex** dum cū illa muliere aptari possit. **p** Qui enim hac cōpiuntur, ratione vnam inire prohibetur, ab omnibus pāff. ad Sillan. riter arcetur. **q** Hac virium defectione viros dūpuer. taxat affici contingit: quę etiam causa idonea est, **m L. si minor** cur matrimonium contrahendum impediatur, annū, **ff. de** aut contractū dirimatur, **r** aut saltem nullum adulst. esse pronuntietur, quod profecto re ipsa nullum vñquam fuerit. **s** Potest alia naturalis im- de frig. & potentia esse, quum quis natura castratus est, aut malef. **t.** testiculis caret, aut denique meatum & quasi tubum seminis ita sinuosum & flexuosum habet, quod autem c. requiſiti, **c. si quis accepit, 33.** ut semen in his anfractibus h̄statur, ne in vasa necessaria deferri profluendo possit. **t** Simili vi- g. 1. tio ipsa quoq; fœmina laborare potest, si vel na- p Plsn. lib. II. turale organum ei deesset, vel partes obſcenas cap. 37. adeo angustas & arctas haberet, aut alia de causa fifti, Gl. inc. maris impetū pati non possent. **u** Qua in re si fin. de frig. nulla ratio extar, qua aditus possit pateſieri, certū & malef. est matrimonium contractū solui posse, ***** aut (vt r. c. 1. & 2. c. verius loquar) pronuntiari nunquā iustū & va- ex literis **[c.]** lidum

lidum fuisse. y Impotentia excusu aut coacta &
 violenta, aut occulta & ignota est. Illa gladio vel
 cultro fit, quum virile pudendum abscinditur. z malef. c. i. e.
 quod licet nonnulli in se vltro faciant, nihilo ta- requisisti,
 mēsecius vis naturæ infertur. a Ac mihi quidem 33. q. 1.
 nonnulli videntur D. Matthæi verba incitè ad-
 modū huc adducere, dum dicit ex castratis alias s. §. si vero,
 esse ex matris vtero tales, alias ab hominibus nou. Iustim.
 factos, alias denique esse qui seipso, regni cœle- de nup. col. 3.
 stis gratia, castrarunt. b Euangelista enim (qui t Galen. De
 alio quām nos hoc loco spectat) docet, eos qui supar. ls. 15.
 vel natura, vel vi humana castrati sunt, si casti
 sunt & continentes, non magnā ex ea re laudem x. c. ex literis
 consequi: quod talis castitas magis à necessitate c. consulta-
 quadā & coactione pendet, quām à sancto pro- tions, c. fra.
 posito & virtute Christiana. Qui vero seipso ca de frsg. &
 strauerunt, non gladio aut cultro (hoc enim de y d. §. si vero.
 testabile est & execrandum) sed Dei cultu, Euan- z L. si seruus
 gelij studio, & magna quadam præceptis diuinis §. & si pu-
 parendi cupiditate ardentes, certamine sunt su- erū, ff. ad l.
 periores aduersus libidinis incendium, & a sturni aquil. c. hi
 illumflammamque, qua caro continenter fla- gnis 33. q. 7.
 grat, restinguunt, eos demū summa laude esse di a L. lege §.
 gnissimos. Sed vt ad institutū noī. i redeamus, fin. ff. de sie.
 qui mēbris ipsis ita vt diximus, mutilati sunt, quia b Matth. 19.
 non solūm gignendi virtute destituuntur, sed o c. §. sed illud
 innino ad mulieres accedere prohibētur, c nullo d L. si serua,
 pacto matrimonium possunt contrahere. d Impos- ff. de iu. dor.
 tentia occulta & arcana est, quæ fascinatione vel c. fin. §. ad
 maleficio infertur: quo vir aliquando erga vni- hac omnia,
 ueras mulieres impotens redditur, vna excepta, per sorti an
 tias, 33. q. 1.

eaque cuius opera fortè maleficium comparatū
 est: aliquando sic erga vnam impotens est, vt
^{fc. fin. & r. b.}
^{gl. de frig. et}
^{malef.} cum cæteris rem habere possit. f Quæ omnia pa-
 rum verisimilia fierent, nisi innumeris exem-
 plis rem ita habere constaret. Huiusmodi potro
 fascinatio perpetua non est, quod vel certo tem-
 poris spatio, vel contraria fascinatione tolli po-
^{g. c. fraterni} test, aut ab eo etiam qui fascinationis est autor:
^{g. r. b. & s. b.} quod vel in nostra Vasconia frequens est. Nam
^{gl. & c. fin.} in rebus humanis (ut ipsi etiam philosophis pla-
^{de frig. &}
^{malef.} cer) quod ligati & neceti potest, id solui etiam ac
^{b. S. nup. t. t.} disiungi potest. h Quamobrem certò statuen-
^{de nup. no-}
^{uel. iustin.}
^{col. 4.} dum est, in his rebus non satis esse causæ ad sol-
 uendum matrimonium iam contractum, nisi
^{i. d. c. frater-}
^{nscariis, &}
^{ib. gl. & c.}
^{fin. de frig.}
^{& malef.}
^{k. d. c. fin. &}
^{d. c. si per}
^{sortiariis.}
^{l. Marsh. ca.}
^{19. 1. Cor. 7.}
^{m. c. 1. 33. q. 1.}
^{q. 1.}
^{n. c. quod au-}
^{tem, §. 1. 33.}
^{q. 1.}
 tanto temporis spatio, si matrimoniale opus non
 potuit inter coniuges perfici, lex præsumpta o-
 pinione impedimentum esse perpetuum existi-
 mat. k Quanquam non desunt qui ambigunt,
 num hæc idonea sit causa ad matrimonium diri-
 mendum, quum Deus nullam præter adulte-
 rium videatur constituisse. l Atque hæc quidem
 grauissima est, quæ assertur ratio, imo iusta &
 vera, si quidem velse mel potuit iustus coitus à
 principio iniri. m Nam si nullus intercedere po-
 tut, licet proculdubio vxori à viro, qui virili nu-
 la facultate præditus est, diuertere, & alteri nu-
 bere. n Extant tamē nonnullæ adeo pudicitia &
 honestis moribus insignes, quæ libidinosum in-
 cendum ita moderari student, ut quoties lasciu-
 us quidam ychementior impetus continetiam
 laceat.

laceſſit, statim illum reprimant atque enecent : ut non paucæ tres illos annos, quatuor, quinque, imò octo vel nouem annos manserint (ut ista quoque Rolsia nostra) quum interim ne verbo quidem de mariti imbecillitate conqueri visæ sint. Quia in re nuper ab homine quodam fide digno didici paulo antequam haec scriberem, fuilse ab Officiali Albaugustano, siue Albiensi, di- temptum matrimonium, in quo coniuges octo & decem annos absq[ue] vlo congreſſu per mariti impotentiam vixerant, ut vxor adhuc virgo re- perta sit ab inspectatibus : quæ tamen nunquam agrè ferre aut expostulare audita fuerat.

TEXTVS.

Nono demum anno fascino illo liberatam, cuius rei causa se monitam fuisse, ut quatuor missas celebrari præciperet. Sacerdotes qui missas fecerint, indicat: tum ab eorum uno, quem & ipsum disertè nominat, se aliquot ho- stias quas vocant, seu crustula comedenda accepisse, quibus absumptis utrumque melius habuisse, ut non multo post Sanxium filium conceperit.

ANNOTATIO XXIII.

Incredibilis est Satanæ versutia & calliditas, qui Leonis rugientis more perpetuo circumvit,

ut aliquem illaqueatum decipiatur, s^epe etiam se
 in Angelum lucis transfiguratur, & quod melius alli-
 ciat & irretitum teneat. Imò suas ipsas tenebras
 inductis coloribus ita ornat, ut multis obscurissima
 caligo splendidissimum lumen esse videa-
 tur. Cuiusmodi est, quod in hac fascini reper-
 cussione designauit: vbi sub pietatis specie &
 ecclesiasticarum ceremoniarum prætextu te-
 terrimum venenum propinavit, miseris istis
 persuadens, non aliam esse rationem, quia isto
 maleficio soluerentur, nisi edendis hostiis &
 crustulis: quum interim potissima illa neglige-
 rentur, animi contritio, cordis demissio, elemosynæ,
 ieunia & preces: veri & præstatiissimi ex-
 orcismi, quos Deo offerri deceat, & vt in eo solo
 tota spes collocetur, non in vanis & commenti-
 tiis superstitionibus. ^c

T E X T V S.

Tillius verò de hoc maleficio & fascinatio-
 ne, sacerdotis nomine, & ceremoniis usurpa-
 tis rogatus, planè consentanea aëtricis oratio-
 ni respondet, ut nihil neg_z adderet neg_z mi-
 nueret. Ceterum quum inter se committendi
 essent, petit eam sequestrari, & in libero loco
 constitui, ne qua subornatio compararetur.

A N N O T A T I O   X X I V .

Demonstratum iam à nobis est sequestra-
 tionem, cùm bonorum, tum verò personarum,
 odiosam

^{a 2. Cor. cap.}
^{II.}

^{b c. fin. 33.}
^{q. L.}

^{c Psal. 32.}

odiosam esse & vetitam, nisi ob grauem & iu- dL.3 §. si ge
stam causam: qualis in hoc negotio profertur re ~~stragq.~~ ff.
metus labornationis & seductionis. d de lib. exhib.
c. extrans-
missa, c. lite-
ras, de rest.
spol. c. pen.
de proba.

T E X T V S.

Commis̄is inter se litigatoribus Tillius re- futationibus exhibitis petit, ut sibi permitta- tur literas monitorias publicandas curare, in ea capita quae obiiciebat, quibus actricem subornatam esse contendebat. Edicto prætoris admittitur ad probandas refutationes. Deinde rei grauitate perspecta placuit monitorias publicari, quo certius totares patesiat. Instituitur igitur inquisitio ex officio cum multis in locis, tum Pipi, Sagiasii & Artigati, ut de agnitione rei, qui se Martinum Guerram affirmat, liquido constet, deinde ut in testiū vitam & famam inquiratur. Editis in publicū monitoriis collectis in unum, quae iudicata fu- erant, inquisitionibusq. ex officio peractis, quod ad actricem spectat, constanter ab omnibus affirmatur, eam cum toto vitæ tempore, tum absente viro Martino, honestam & probam vitam duxisse.

A N N O T A T I O   XXV.

Huius probationis circumstantia non exigui ponderis erat ad actricem purgandam, vt fa- cile intelligi posset, eam fraudis minimè con-

e c. dudum, sciam esse. Nam præterquam quod natura &
 de presum. lex devno quoque in bonam partem præsumit,
 gl. c. i. de honestæ & inculpatæ vitæ esse, neq; in animum
 scruti. inducere velle, ut dolo vel fraude proximum
 fL. merito, circumuenire, aggrediatur: ex eo integra exi-
 ff. profac. Ac stimatio & fama confirmatur, quum ex anteacta
 curs. in l. fin. ff. quod me. vita apparer eum ex virtute & honestate vitam
 caus. instituisse, & talem ab omnibus qui eum norunt
 g L. non o. haberi. g

mnes, §. à
 barbaris, ff.
 de re milit.
 c. mandata,
 de presum.

T E X T V S.

At pro reo ipso extant testes circiter cen-
 tum quinquaginta, qui testimonium dixerūt.
 Ex quibus sunt XXX aut XL numero, qui
 eum reuera Martinum Guerram esse affir-
 mant, qui cum magnam consuetudinē iam ab
 ineunte etate habuerūt. Agnoscere se in eo cer-
 tas notas & indicia, quæ in Martino fuissent.
 Alij sunt, & quidem plures, qui Arnaldum
 Tillium esse contendunt, quem sibi ab incuna-
 bulis notum fuisse prædicant. Cæteri amplius
 sexaginta, tantam esse similitudinem, ut dubij
 de neutro assuerare audeant. Conferūtur in-
 super cum reo, Martini tum filius Sanxius, tū
 sorores. Vnde duo valde dissimilia colligūtur:
 Sanxius cum isto reo nihil habere simili-
 dinis, sorores contra illi persimiles esse. Causa
 iudi-

īdicū sententia permissa, Tillius capit is sapplicio addicitur, cadavere postea in quatuor partes dissecto, & secundum actricem pronuntiatur. Tillius ad curiam Tolosanam prouocat. Patres pro sua prudentia, proq[ue] rei grauitate, Petrum Guerram patrum & actricem sisti in Senatu iubent. Ibi inter se committuntur, & primo quidem loca ipsa mulier. Actum Tillius vult uitaintrepido fuit, eamq[ue] constantia, multo quidem quam ipsa actrix, maiorem praestulit, ut pauci ex iis qui in iudicio sedebant, essent, qui non sibi persuaderent, reum verum esse maritum, mulicrem vero & patrum dol malo agere. Verumtamen quoniam nōdum de re totaliquebat, placuit Senatui inquisitionem ex officio de aliis capitibus institui, aliosq[ue] testes citari ab iis, quos prior Index audierat. Quid plura? His omnibus confessis, res etiam obscurior, quam antea, euasit. Ex triginta circiter testibus, decem fere, Martinum esse serio affirmabant, octo Arnaldum Tillium: reliqui pugnantibus circumstantiis dubij h[ab]ebant.

ANNOTATIO XXVI.

Aduertant huc animum cum iudices omnes, tum supremi, quanti periculi res sit iudicium, maximē capit is & existimationis, facete ex testimoniis

ftium verbis: qui s̄ ex numero aliena fide testi-
monium ferunt aut ut obsequantur litigatori, à
quo citantur, magis quām ipsius rei veritati.
Vnde non raro euenire videmus, vt in eadem
causa, diuersis institutis testium interrogationi-
bus, contraria planè consequantur, eorum con-
sentanea voluntati, qui hæc fieri curant. Quo-
circa magna Iudicem prudentia hac in re vt̄ o-
portet, cuius fidei lex omnia verbis Callistrati
committit. Tu magis, inquit, scire potes, quanta
fides habenda sit testibus, quin & cuius dignita-
tis & cuius existimationis sint: & qui simpliciter
visi sunt dicere, vtrum vnum eundemque &
præmeditatum sermonem attulerint: an ad ea
a L.3. S.1. ff. de testib. quæ interrogaueras, ex tempore verisimilia re-
sponderint. Verūm de illis probationibus quæ
testimoniis constant, amplius aliquid Deodante
b Annot. 73. à nobis dicetur. b

T E X T V S.

Vnde facile intelligi potest, indices non
mediocri in difficultate hæsisse, quū causæ gra-
uitatem, periculū & ancipitem casum perpen-
derent, in qua tant in utramq; partem mo-
menta apparebant. Enim uero non esse Marti-
num Guerram, sed Arnaldum Tillium, aut in-
signem saltē quendam impostorem, quinque
aut sex rationes siue coniecturæ vehementer
suadebant. Principio extabant testes amplius
qua-

*quadraginta quinq[ue], qui eum Arnaldum Til-
lium esse affirmabant: Martinum quidem
Guerram nequaquam esse assertebant.*

ANNOTATIO XXVII.

Quum testes Actoris & Rei inter se pugnant,
primum quales sint utriusque inspiciendum est, vt
iis fides habeatur, quos famæ & existimationis
integræ esse ex populi voce constat: deinde spe-
ctandum, utri vero similiora dicant. Quod si in
his duobus utrorumque paria esse momenta ap-
pareat, tum maior numerus sine dubio minorē
superaret. Imò testium multitudo non rarō, <sup>c L. 3. §. eiusdem ff. de te-
stib. c. in no-
stra, illo sit.</sup> quod eorum aliquibus deest, supplet, quorum
alioqui non esset ad fidem faciendam idoneum
testimonium. Verbi gratia, si in condendo te-
stamento, qua in re non plures quam septem te-
stes necessarij sunt, in tabulis octo scripti reperi-
antur, ex quorum numero duo sint non valde
integri, & quorum fides facilè possit eleuari: te-
stamentū tamen ex quorundā Doctorum sen-
tentia, valet. Ambo enim illi per se infirmiores,
pro uno saltem habentur: ut quantum grauitatis
in singulis desiderari potest, id numero, qui iu-
sto maior est, abunde sarciri videatur. <sup>e lo. Imola
in l. qui te-
stamēto. ff.
de testa. Ale-</sup>

TEXTVS

*Testimonij porro rationem optimam red-
debant, quod utriusque & Martini & Tillij* <sup>xan. conf. 93
vol. 1.</sup>

consuetudine & familiaritate usi fuissent, sa-
pe ab ipsis usq; pueritia, coniunctu & mensa cura
ut roq; versati fuissent.

ANNOTATIO XXVIII.

Testis fide dignus minimè est habendus, qui
*f L. solam, C.
de testib.* dicti rationem non reddit: *f de qua etiam Iudex*
ac cum can diligenter debet inquirere. *a Qui si adeo incogi-*
sam, de testi tans, aut muneris sui ignarus est, ut interrogare
b. c. sicut, de obliuiscatur, non tenetur testis, quod non roga-
res sed d. c. tur, dicere, *b ne priuatam aliquam affectionem*
cū causam, prodat: *c Si plus quam fuerit interrogatus, re-*
Accurs. d. l. spondeat. *Quanquā non reprehendendus est, si*
f L. fin. C. de rationem vltro reddat. *d Quin etiam in causa ca-*
prec. imp. of- pitali (cuiusmodi nunc istam præ manibus ha-
d Bal. in l. bemus,) tenetur testis dicti rationem, etiam
presbyteri, non rogatus, reddere: alioqui fidem non facit. *e*
in fi. C. de
epis. & ele.

TEXTVS.

e Sals. in l. *Quo loco obseruandum est, aliquot fuisse*
fin. C. de pro- *in testibus circumstantias notatu in primis*
ba. Alex. *dignas. Erat enim ex eorum numero auun-*
conf. 15. *culus ipsius Tillij, nomine Carbo Barrautius,*
vol. 1. *in quem nulla suspicio posset cadere, quod ne-*
mini verisimile fieret, hominem sanguine con-
iunctum tam atrox mendacium confingere
voluisse, ut nulla causa extante, nepotis mor-
tem ignominiosam quereret.

ANNO-

ANNOTATIO XXIX.

Præterquam quod generis illa propinquitas
efficit, ut nepos ab auunculo agnoscatur, sim-
peditque ne quis à communi naturæ sensu adeo
degeneret, ut consanguinei sui exitium molia-
tur: illud quoque certum est, neminem (nisi
beluas ipsas feritate supereret) suam carnem odio
vñquam habuisse, quam omnes pro viribus nu-
triunt, fouent & colunt. ^g Quocirca Paulus eum ^{Epheſ. c. 5.}
infideli detetiorē vocat, qui nulla suorum cu-
ra tangitur. ^b

<sup>f L. Octans.
ff. unde cog.
l. de tutela,
C. de tñm. int.
ref.</sup>
<sup>b 1. Timoth.
cap. 5.</sup>

TEXTVS.

*Id quod satis Barrautius ille Carbo docuit,
quum illi produceretur Reus, tum apud Prae-
torem Regiensem, tum in ipso Senatu. Eum
enim vincitum & grauissimis compedibus im-
peditum videns, cum magno capit is periculo,
statim lacrymari & eius miseram conditio-
nem deflere cœpit.*

ANNOTATIO XXX.

Etsi homines interdum præ ingenti lætitia,
quam ex improviso percipiunt, lacrymantur:
quod Ptolemæo Philadelpho contigit, quum li-
bri sacri literis aureis descripti illi porrigeren-
tur: tamen lacrymandi frequentior causa est,
quum homines mœrore & ægritudine afficiun-
tur, idque ratione optima. Animus enim tristi-

<sup>& Iosephus
antiq. Iud.
lib. 12. cap. 2.</sup>

tia & dolore obrutus, ad ipsam cerebri pelliculam perfertur, ubi humorem, quem illic offendit, comprimit & erumpere cogit. Quæ causa est, ut humor ille lacryma à Latinis dicatur, quasi lacerrima, quoniam ex animi laceratione cidentur lacrymæ. Alexander tamen Aphrodisiensis causam affert, tum mœstistum lætis congruentem, cur nempe utriq; lacrymas profundant. In mœstis quippe, inquit, hoc sit ob angustum visus meatum, qui oculorum humorem comprimit: in iis vero qui lætitia exultant, idem humor propter meatum raritatem effunditur.

Alex.
Aphrodis.
Probl. cap.
§2.

T E X T V S.

Altera circumstantia est, quod extant testes qui alias vel cum Tillio contraxerunt, aut contractibus ab eo factis, testes accersiti affuerunt. Tertio loco inter omnes fere testes convenit Martinum Guerræ esse proceriore, colore magis fusco, corpore & cruribus gracilioribus, scapulis incuruis, capite humeris appresso, mento bifido & paulum repando, inferiori labello deorsum pendulo, dentibus exiguis, naso lato & resimo, ulcere in vultu, & cicatrice quadâ ad dextrum supercilium notatus: quum interim Reus esset humilis, compactus, corpore & cruribus crassis, cæteras illas notas humerorū & nasi, itemq; cicatrices nullas gerens.

ANNO-

ANNOTATIO XXXI.

Quum de agnoscendo quopiam agitur, locuples est testimonium, magna probatio & propriodem certa, si ex vultu petitur, qualis est, iampridem notus & visus.^l Verum longè illa ^{l L. cum im-}
 certissima est, quum cicatrices designantur aut ^{diversiss. ff.}
 aliæ notæ, quas quis in facie vel alia quavis ^{de religiosiss.}
 parte corporis quasi inustas, impressas certè &
 fixas gerit.^m Quale illud antiquitus fieri sole- ^{m L. stigma}
 bat in iis qui pœnæ servi operi publico addicti ^{ta. C. de fa-}
 erant: in quorum vel brachiis vel manibus no- ^{britensi. libe.}
 tæ quædam imprimebantur.ⁿ Nam ad vultum ^{n L. pen. C.}
 quod attinet, tantum abest ut aliquo stigmate ^{de aquadu-}
 insigniretur, ut ne servi quidem faciem ullo ^{d. l. stigma-}
 pacto fœdere aut deformare liceret, immò hoc ^{ra.}
 indignum, atrox & barbarum habebatur ^{b. ne, si}
 quidem id fieri videretur loco pœnæ ad quam ^{b L. locum;}
 damnatus quis fuisset, quem aliter quam nota in ^{g. ex eo. ff. do-}
 facie scribenda puniri placuisset.^c Etenim quum ^{g sufruc.}
 sit homo, ut ait Lactantius, ^{c L. si quis in}
 simulacrum, & eius facies ad exemplum cœle- ^{metallum.}
 stis & diuinæ pulchritudinis efficta,^e ^{C. de pan.}
^{d Lactan.} ^{lib. 6.} ^{e Genes. ed}

Exemplumq. Dei quisque est in imagine par- ^{f Manilius}
na: f genus esset sacrilegij, & crimen maiestatis ^{Astron.}
si qua cicatrice & nota vel imprimenda vel in- ^{lib. 3.}
urenda fœdaretur commaculareturque g etiam ^{g d. l. sequens}
in grauissimo flagitio (ut quidem Canonis- ^{in metallum.}
ta nostri docent) veluti si quis si- ^{h c. ad am-}
gillum Principis adul- ^{dientiam,}
terasset. b ^{de crim. fale}

T E X T V S.

Quartum accedebat, quòd sutor, qui Guerræ calceos suppeditare consueverat, testatur eum duodecim puncta (ut loquuntur) longos calceos induere solitum, quum isti nouem tantum sufficerent. Alius insuper asserebat Guerram peritissimum artis gladiatoriaæ fuisse, cuius iste planè ignarus est. Quinto loco tres extant testes, quorum unius, quem Ioannem Hispanum dicunt (is diuersorium Tolgis meritorium habet) Tillius in patriam reuersus se patefecerat, remq; ut celaret, rogauerat: Guerram enim mortuum esse, qui sibi omnia bona testamento reliquisset. Alteri, Valentino cuidam Rubio, qui eum nomine compellabat & Tillium esse agnoscebat, digito silentium indixit. Tertio Pelegrino Liberosio idem fecit, eiq; insuper sudariola duo dono dedit, ea condizione, ut alterum Ioanni Tillio fratri daret.

ANNOTATIO XXXII.

Nisi testes hi singulares refutati essent, quum de suo quisque facto testimonium tulit, in his probationis satis erat, ut quæstio adhiberetur. Etsi enim criminis confessio extra iudicium facta, non satis habeat ad damnandum causæ, nisi lis noua

lis noua instituatur, aut nisi extra ordinem hoc sit in iudicis arbitrio (puta quum quis eò amenitatem & furoris venerit, ut se flagitia fecisse glorie-
tur¹) facit tamen idoneum indicium, vt de tali *i.e. quam sit improbo*, qui hoc confessus fuerit, quæstio ha-
beri meritò possit. *&*

*i.e. quam sit
ces. pralat.
k. Accurs. l.
cap. 5. ff. de
adult.*

T E X T V S.

Sexto accedunt duo testes, qui affirmant militem quendam patria Rupefortanum, non multo abhinc tempore, quum Artigato iter ficeret, miratum quod Tillium videret se pro Guerra gerentem, aperte dixisse, veteratorem quendam esse: Guerram in Flandria adhuc morari, alterat tantum tibia incidentem, altera lignea supposita, pro ea quæ in expugnatione ad Sanquintinū die S. Laurentij sphæra bombardica illi fuerat ablata.

A N N O T A T I O   XXXIII.

Etsi dictum hoc, vtpote testium auritorum, non multum ponderis habebat, /tamen quum *l.c. tam lité-*
verus Martinus Guerra rediit sic ornatus, nempe *ris, c. lscet ex*
cum lignea tibia, præterea scriptum apud se ha- *quadam, de*
bens, quo ostendebat alteram illi tibiam glande *testib. c. tua*
tormentaria fuisse ablatam, grauissimus tum *de consan.*
scrupulus animis Iudicum est iniectus, vt fucum & affn.
& dolum odorari inciperent.

TEXTVS

*Secunda ratio qua ostendi poterat non esse
eum Guerram, erat ea ipsius collatio cum San-
xio Guerræ filio, qua prætor Regiensis depre-
henderat, eos nihil inter similitudinis habe-
re: ut supra commemorauimus. Id vero mul-
torum testimonio confirmabatur.*

ANNOTATIO XXXIII.

Neque huic etiam argumento multum pon-
deris inerat. Contingit enim non raro, ut veri
& legimi liberi, alterius cuiuspiam magis quam
ipsius patris formam referant: ut à nobis osten-
sum est. Qua de re non plura nunc addam, lo-
m De plac. Etorem ad Plutarchi scripta remittens.
physios, lib. 5.

TEXTVS.

*Tertia, quod Martinus ex Cantabria ori-
undus esset, cuius regionis lingua (ut omni-
bus est notissimum) multum à Gallica & ab
ipsa Vasconica discrepat, ut vix ac ne vix qui-
dem, nisi ab incolis intelligatur. At linguam
hanc Tillius nisi pauculus quibusdam dictioni-
bus non callebat.*

ANNOTATIO XXXV.

Licet lingua Cantabrica valde sit obscura,
ad eoq; difficilis, ut multi putent non posse eam
vllis

vllis literarum elementis exprimi: non est ta-
 men verisimile germanum Cantabrum patriam
 linguam non callere. Neque enim fieri potest,
 vt quis vernaculum suum idiomam vel ignoret vel
 obliuioni tradat, nisi aut extrema tarditate in-
 genij, morbo, aut denique senio. Primigenoris
 exemplum est Amphistides quidam, quem ita
 bardum & stipitem fuisse ferunt, vt respondere
 non posset, num patre an matre natus esset. At-
 ticus quoque Herodis sophistæ filius, qui tam
 hebeti ingenio extitit vt elementorum nomina
 neque discere, neque memoriae mandare vñquā
 potuerit. Morbo autem tale quiddam Messalæ
 Coruino, clarissimo oratori, accidit, quem per
 morbi vehementiam, proprij nominis obliuio
 cepit. Fuerunt & alij quidam, qui vel è summis
 ædibus delapsi, vellapidis iectu percussi, literatum
 oblii sunt, consanguineorum & necessariorum
 notitiam amiserunt. Extrema deniq; & decre-
 pita senecta, vt Francisco Barbaro literarū Græ-
 carum obliuio obrepserit, in quibus antea excel-
 luerat, & Georgio Trapezuntio sub finem æta-
 tis, vtriusque linguae, tum Græcæ tum Latinæ,
 scientia penitus excidit. Quin & nostra hac æta-
 te Philippus Decius, egregius Iurisconsultus, an-
 no 1536. (quo tempore me in Senensi academia
 Doctoratus titulo donauit) adeo senectute e-
 marcuerat, vt nullius legis aut paragraphi ex-
 jure nostro recordaretur: imò ægre quicquam
 Latinæ proloqui posset. Quare quum mihi ipsa
 gradus insignia conferte conaretur, alium quer-

a Plin. li. 7.

cap. 14. So-

lin. Polybi.

cap. 7.

dam & collegis oportuerit prodire, qui verba solita nuncuparet. At veterator iste Tillius, de quo agimus, nec stolidus nec senex erat, nec morbo vello laborabat,

T E X T V S.

Quarta afferebatur ratio, quod uno fere omnium ore constanter ferebatur, Tillium ab ineunte aetate flagitiosa vita assueuisse, omni generi furti & fraudum deditum, impia diuinis nominis execratione tertio quoque verbo inquinatisimum.

A N N O T A T I O   XXXVI.

Testium ea erat oratio, Tillium passim in ore habere corpus, caput, sanguinem & vulnera Servatoris nostri & Dei: quod nostrates vulgo dicunt blasphemare. Id verò nihil aliud est, si Theologis & Canonistis credimus, quam Deo corpus, membra & reliqua, quorum sua natura expers est, tribuere, aut quæ habet propria, ei detrahere. ⁶ Quanquam si res vere tradenda est, Blasphemia aliter definiri debet. Ut enim Hebræorum & Cabalistarum interpretationem omittamus, qui censem nihil esse aliud quam Dei nomen supremum illud ineffabile & tetragrammaton (quod suis literis nec pingi nec efferti fas est) ore usurpare: sic habendum est, Blasphemiam dictiōnēm Græcam esse, quæ maledictum,

⁶ 1o. Anan.
e fin. de ma-
led. s. Tho-
mas, 2. se-
cun. q. 13.
artic. 13.

maledictum, contumeliam, vituperium & contemptum significat. Itaque blasphemare, si propriè loqui placet, est Deum & Filium eius Iesu n^o, contemnere, detestari, opprobriis & maledictis proscindere. ^c Sic quum Iudei Christum Dominum lapidibus conarentur petere, id se faciebant, non ob præclarè & rectè facta (vt ipse de eis meritò conquerebatur) sed ob blasphemiam. ^d Tales impij conuiciatores veteri Lege à populo lapidibus obruebantur: è qua ciuiles nostræ constitutiones desumptæ, tale Iesus capite sanxerunt. ^e Quod summa teligione hodie inter nos seruari deberet, absque villa misericordiæ indulgentia, vt monet Gregorius. Quod ita dictum accipi velim, dum modò consuetudine quadam in hoc flagitio induruisse eos appareat. ^f Neque enim qui semel, iterum vel etiam tertio hinc peccauit, cum lex capitali supplcio subiicit (vt quæ præcipitem & lubricum linguae lapsum capite plectere temerè nolit ^g) sed extraordinaria poena in eum animaduertit, habita ipsius hominis aliarumque circumstantiarum ratione: quarum omnium arbitrium penes Iudicem esse vult. ^h Cuius rei ea est ratio, quod lex præsumit, talia in Deum conuicia, magis ex animi quadam vel perturbatione vel leuitate, ex consuetudine, aut denique prava institutione, quam perniciofa voluntate oriri. ⁱ

^c Levit. cap.^d Ioan. c. 10.^e c. reos san-
guinu. 23.
q. s.^f S. fin. nou.
const. iustin.
Et nō luxur.
ho. cont. nat.^{coll. 4.}
^b L. famos.
^{ff.} adl. Inl.
maiest.^c Dost. adl.
^{z. c. dereb.}
^{cred. §. item}
^{si quis postu}
^{lante, de}
^{alio.}^d L. si non co
ustij, C. de
iniu. Panor.
in c. z. de ma
led.

T E X T V S.

Vt nihil mirandum sit, si nouam hanc versutiam ac impudentem imposturam excogitauerit.

A N N O T A T I O   XXXVII.

e L. cum pa- Etiam si lex de hominibus ita præsumat, velut
ter, §. rege, singuli sint probi, honestamque & bene institu-
ff. de leg. 2.c. tam vitam agant, *e neque* quenquam ex his ani-
dum. de mo ad malefaciendum propensiō esse: *f* tamen
presum. *f L. merito.* in eo qui semel malus fuit, & in aliquo malige-
ff. prosoc. nente deprehensus, eum lex magnam ob causam,
g. semelma tales esse in eodem maligenere præsumit. *g* *Vt*
lus, de reg. (exempligratia) qui semel furatus fuerit, si de-
in. in 6. nuo furti postuletur, eum, si vel leuissima ac-
h L. si cui, §. cesserit coniectura, furem esse, facilē nobis præ-
ssidem, ff. de accusatio. c. sumpta opinione persuadebimus. Ita quæ semel
scribam. de scripsit, etiamnum parum pudicam
presum. c. esse: qui in prima accusatione calumniari conui-
parvuli, 22. ctus fuerit, eum in altera quoque esse. *h* Causa
g. 5.
s L. non ad autem cur ita præsumere soleamus, facile potest
ea, ff. de cōd. intelligi, quod vero simile est in ea quemque vel
& demon. facti vel verbi voluntate perseverare, quam se-
k L. cum qui mel re ipsa prodiderit: *s id adeo* quoniam acci-
ff. de proba. dentis aut qualitatis mutatio (quæ in facto con-
l L. sicut, §. supermacuum sistit) non facilē præsumitur. *k* Quin potius ex
ff. qui. mo. præteritis ad prætentia & futura coniecturas at-
Dig. sol. l. sine que argumenta transferimus: *l* ut qui aliquan-
posidetur, c. do diues esse cognitus est, is nunc quoque diues
de proba. habeatur: qui pauper, pauper: qui dominus loci
antea

anteasuit, postea non minus sit: atque idem de ^{m L. exper-}
exteris iudicium.ⁿ

<sup>sona, C. de
proba, c. pr
terea, l. 2. de
transactio.</sup>

T E X T V S.

*E*duero autem, ut reus ipse Guerracredet d. l. sine pos-
retur esse, efficiebant testes ad quadraginta fe- sidetss.
re numero, atq; in his quatuor eius sorores, que
hoc affirmabant. Eiusq; rei rationes tam gra-
ues & tam idoneas reddebat, ut nihil suprà:
illi, sibi cum eo à primis vitæ annis notitiam,
consuetudinem & familiaritatem in ipso &
cibo & potu intercessisse: haec quod ab incuna-
bulis una cum eo educatae fuissent.

A N N O T A T I O   XXXVIII.

Testes isti licet numero alios non æquarent, tamen plus in fide facienda momenti habere videbantur, idque multis de causis. Primum enim reum esse Martiūm Guerram affirmabant. Jam verò plus fidei haberí solet vel duobus testibus aliquid affirmantibus, quam mille negantibus.ⁿ <sup>n Accur. in
l. diem pro-</sup>
Præterea, qui inter hos testes potissimi sunt, sunt ^{ferre, s. si} reo sanguine coniunctissimi, atq; adeo quatuor ^{plures, ff. de} sorores, quæ constantissimè illum fratrem esse ^{recepit. arb.} asseuerabant. At propinquis, in primis autem sororibus, certiore in esse consanguineorū noti- ^{o L. etiam,}
tiam, quam quibuslibet aliis, nemo est qui velit ^{ff. Ende cog.} inficiari. ^o Accedit, quod qui pro reo testabātur, ^{l. de tutela,}
ij vero similiora omnia dicebant, cū ab omnibus <sup>ff. de mens.
rest.</sup>

ciuib[us] consanguineis quatuor sororibus, imo ab ipsa vxore pro Martino acceptum fuisse, ex ea iam triennali coniunctu duos liberos suscepisse: quo tanto temporis interuallo, nisi verè is esset qui putabatur, vix credi potest, vxorem non fuisse aliquo signo deprehensuram. Denique testes pro reo faciunt, in fauorem tam matrimonij quam susceptæ prolis loquuntur. Quo in casu si multi iudices inter se dissiderent, semper eorum potior haberetur sententia, quireo
p L.interpa vel matrimoniali causæ fauerent. p Idque sic vires, ff. de re detur sensisse & scripsisse Hermogenianus ludi c. fin. eo. risconsultus, quum testium verba inter se punxit.
q L. legge lu- gnant. q
lia, ff. de ma- numisso.

T E X T V S.

Ac in ipsis quidem testibus tria vel quatuor præcipue notatu digna sunt. Primo quatuor sorores, de quibus iam diximus, tam honestæ ac integræ existimationis matrone, quam quævis aliæ in tota Vasconia: quarum eas semper fuit oratio, ut istum dicerent fratrem suum esse Guerram, ipsius aëtricis maritum. Idem & pari constantia duo Martini sororii, qui sorores in matrimonium duxerant, affirmabant.

A N N O T A T I O   XXXIX.

Consanguineorum aut affinum testimonia, imo parentum ipsorum, fratrum, sororum, generorum

herorum & sororiorum, meritò non admittuntur, nec admittidebent: nempe ob nimium studium quo erga suos tam propinquos naturali quadam vi afficiuntur. ^a Nisi in certis deorum rebus, de quibus nostri Interpretes latius scribunt, vnde duo tantum aut tria capita ad rem nostram faciunt. Primum nempe, ubi tale quidam ageretur, in quo propinquorum fides magis quam aliorum requireretur: ^b quod fit in æta- ^{a L. parées,}
^{b L. etiā ma-}
^{C. de testib.}
 te probanda, aut quum agnosci quempiam opus tris, C. de
 est (quale hoc est in quo versamur) num de ali- ^{proba.}
^{c d. l. etiam}
^{Accur. &}
^{Bar. in l. 2.}
^{in prim. ff. de}
^{excus. test.}
^{d c. literas,}
^{de presum.}
 quo genere & familia sit. ^c Alterum quum quis ad testimonium ferendum non à propinquῳ litigante, sed ab ipso Iudice, ex officio scilicet citatur: ^d quod & in hac causa contigit. Tertium, quum huiusmodi testimonium ita propinquῳ prodesset, ut nemini obesset: verbi gratia, quum quis testaretur propinquisi sui innocentiam: quod isti nunc faciunt. Quod etiam in fratre, vel in heres eos causa, locum haberet. Itaque multi putarunt & scripsérunt, ei qui cædis postulatur, fratrem proprium testem citare licere, idque aduersus Fiscum vel Regem, quem solum habet aduersarium: si cædem à se vis propulsandæ & ^{e Bal. in d.l.}
^{f L. si quis}
^{exors. & pe-}
^{nul. l. si ss}
^{ens, & fin. ff.}
^{de fur.}
 sui tuendi causa factam, docere intēdit. ^e Quam- parentes.
 uis enim Rex rei bona Fisco vindicare contendat, tamen lucrum huiusmodi pœnale & odiosum nullius momenti habetur, vt pote quod non nisi cum salutis & honoris rei iactura contingere possit. ^f

T E X T V S.

Secundo, ex his testibus nonnulli interfuerunt nuptiis Martini & Rolsie, in primis Catharina quædam Boeria, quæ iacentibus illis, media fere nocte commissationem (quam ab excitandi vocabulo le resueil appellant) attulit, quæ quidem certissima assueratione cum esse contendit, qui Rolsiam duxit uxorem, quemq; cum ea iacentem offendit. Tertio loco testes isti magna ex parte proferunt notas quasdam, quæ refutari non posse videntur: gestasse scilicet Guerram in mandibula superiore duos subnatos dentes, in fronte cicatricem, unguē primi digiti depresso, tres in dextramanu verrucas, aliam in minimo digito, sanguineam guttam in oculo sinistro. Quæ omnia signa in reo extare comperiebantur.

A N N O T A T I O XL.

Mibi ista legenti subit memoria Q. Fabij Maximi, qui à multitudine verrucarum, quibus ad ipsas mammas abundabat verrucosus est cognominatus. Id quod Q. Sereni poetæ testimonio satis indicatur, quum ait:

Interdum existit turpi verruca papilla.

*Hinc quondam Fabio verum cognomē adhesit.
Qui solus patriæ cunctando restituit rem.*

T E X-

TEXTVS.

Accedit huc, quod ex testiū numero multi patefaciunt Petri Guerræ cōsilium, qui cum uxore & generis in rei necem & exitium coniurauit: eousque ut cum Ioanne Lozæo consule Palestiensi pacisci voluerit, si ad eius perniciem pecuniarum certam summam conferre vellet, se reliqua suppeditaturum. Illum autem respondisse, malle se ad eius salutem bona sua expendere, quem suum esse consanguineum, ab ipso Petro saepenumero affirmante didicisset. Addunt famam esse apud Artigatenses, Petrum cum generis suis, inuita ipsa aetrice, hanc perniciem misero homini machinari & litē persequi. Denique aliquot ex illis Petrum non semel audinisse, quum hunc reum nepotem suum esse fateretur.

ANNOTATIO XLI.

In hoc genere, probatio quæ ex fama petitur, non videtur parui esse mometi, propterea quod versamur in re valde obscura, perplexa, & monstru pene simili. Porro in huiusmodi factis quoniam rei certitudo non nisi magna cum difficultate competiri potest, rumor & fama pondus idonei testimonij habent.^a Quemadmodum exempli causa, si ostendendū sit Antonium esse de seſtib.

^a Dicit. int.
Gensens 1. ex
c. præterea
de seſtib.

*b.c. per tuas, Petri filium, aut simile quiddam, & vel si cuius-
deproba. piam mors probanda sit.*

c Bar. in l. 2,

d S. si dubite-

e Bar. ff. que.

f testa. aper.

TEXTVS.

Quarto, quotquot fere audit i sunt testes, confirmingant, hunc reum, quum Artigatum venisset, nominatim omnes salutasse qui Guerræ noti fuerant, ut quemque primo o cursu obuium habebat: Qui si in eo agnoscendo non nihil hesitare videbantur, tum eum res præteritas in memoriam reuocasse, ut singulos sic compellaret, Itane vero non meministi, quum ante decem, duodecim, quindecim, vel viginti annos tali in loco eramus, quum illa agebamus, cui cœtui is & ille intererat, atq; huiusmodi inter nos sermones habebantur? Quin & cum ipsa actrice multa dixisse & repetiisse (ut antea dictum à nobis est) eorum quæ vir & uxor maximè occulta inter se habere solent. Disertè vero, quum primum aduenisset, ita præcepisse, Cedo huc fæmoralia illa alba, quæ intrinsecus multitio albo munita sunt, quæ quum hinc proficierer, in tali cista reliqui. Id vero ipsa actrix verum esse fatebatur, & compertum est fæmoralia illuc fuisse.

ANNO-

ANNOTATIO XLII.

Non memini me legere, extitisse vñquam
quenquā, qui tam felici memoria res huiusmo-
di singulares teneret, loca, verbaque ipsa, præser-
tim à tanto temporis interuallo atque erga tot
varios homines: nisi fortè succurrit de Adriano
Imperatore. *a* Cyrus quidem Persarum rex, quū *d Dion &*
in suo exercitu esset, qui magno aioqui hominū *Spartanu*
numero constabat, omnium militum & tribu- *in issa A-*
norum nomina tenebat: quumque copias recen-
seret, omnes illos nominibus propriis compella-
bat. e Id quod de L. quoque Scipione refertur. f e Herod. in
Mithridates duabus & viginti linguis loqueba. *Clio.*
tur, quot scilicet populis imperabat: vt abique *f Solm. Poly-*
interprete cum omnibus verba facere posset. g g Appia. A-
Cyneas Pyrrhi legatus, uno die quo Romæ fuit, *lexam. in bel-*
omnia senatorum equitumque Romanotū no- *lo Mithrid.*
mīna edidicit. h Seneca de le ipso prædicat, duo *h Plut. in*
nominum millia, quo ordine comimorari au- *Pyrrho.*
disset, recitare se potuisse: ducentos præterea vet-
sus ordine inuerso, vt ab ultimo initium fieret. i i Seneca in
Quod & de Theodecte Aristotelis discipulo, k prol. decla-
& Mettodoroto philosopho (qui Diogenis Cynici *mationum.*
æqualis fuit) narratur ^l. Commendatur insuper *k Cic. in 1.*
I Cæsaris, Scipionis, Luculli, Hortensiij, Portij La *Tuscul.*
tronis Romanotum, memoria: item Themisto- *l Solm. loco*
cis, Catneadis, & Charmidis, Græcorum. m Sed m Plin. lib.
his omnibus iste, mea quidem sententia, præstat, *7. cap. 24.*
sive arte sive vñtam tenacem memoriam com- *Cic. 2. de 6.*
parauerit, qui a Iudicibus toties rogatus, nunquā *rati. & 1.*
a vero aberrasse vel latum vnguent deprehendi *Tuscent.*

s. Annot. 21. potuit. Id tamen disertè excipi velim, (quod & suprà monuiⁿ) non constituisse metam sceleratum nebulonem & impostorem cum claris illis & illustribus viris conferre.

T E X T V S.

At ista sanè non potuit ab ullo monitore vel nomenclatore discere. Fieri quidem potest, ut certa quædam verba memoriter narrantur, nonnulla in dictis proferantur. Sed tot variorum hominum notitiam proferre, quos nunquam noris, ac ne videris quidem, id vero humanis viribus maius, nec aliter quam magia vel arte quadam damnata perfici posse videtur. Sed de argumēto ex testium dictis sumpto hactenus. Secundo loco huc facit, quod de similitudine rei cum sororibus Guerræ compertum est, quæ quidē multis affirmantibus (qui inquisitio ea de re ex officio institueretur) tanta esse proditur, ut ouum ouo non magis esset simile.

ANNOTATIO XLIII.

Prouerbia vetera, ad rerum similitudinem exprimendam, ex ouis, lacte, aqua aut apibus sumifere consueuerunt. Non vides, inquit Cic. verum esse prouerbium, de tanta ouorum similitudine, vt alterum ægrè ab altero discernatur? Et non

non multo pōst, Ut similia, inquit, sunt oua ouis,
& apes inter se o. Sosia quoque apud Plautum, ^{o Cic. 21}
quum Mercurium videret, sua forma assumpta Acad.

simillimum sibi esse dicebat, ^{p Plant. in}

*Neque lac lactim agis est simile, quam ille ego si- Amphit. &
    mile est mei.* ^{in Menacha}

Apud eundem Messenio, quum de Soside cum
Menachmo loquitur,

*Neque aqua aqua, inquit, neque lacte est lacti,
    crede mihi usquam similius,
    Quam hic tu est, tuq; huius.*

T E X T V S .

Accedit ad hæc, quod quum Rolsia, que
tam acriter reum persecuta est, cum eo conser-
retur, ac ipse reus iusurandum ei deferre non
dubitaret, neque recusaret quin atrocissima
morte afficeretur, si se non esse Martinū Guer-
ram deieraret, nunquam ausa est iurare, sed
hesitabundæ instar negauit se sacramentum
exigere aut reddere velle. Quo nihil aperti-
us fieri potest, ut ipsa dolo & calumniae affinis
esse videatur.

ANNOTATIO XLIV.

Manifeste turpitudinis est (inquit Paulus Iure-
cōsultus) & cōfessionis, nolle nec iutare nec iura-
mentū referre. Nā & omnib; aliis probationib.
deficiēt^d, imò & p̄sumptione aliqua aduersus

<sup>c L. manife-
ste, ff. de iur
resur.</sup>

<sup>d L. f. §. li-
centia. C. de
sur. delib. l.
inter pupil-
li. ff. de iuren-
tur.</sup>

eum qui defert se prodente, & probationibus
 eum prementibus, fas tamen ei esse, ad rei verita-
 tem indagandam & litem expediendā iuramen-
e L. fin. C. de tum aduersario deferre. *e* Qui quidem tum iura-
 fidescom. menti præstationem defugere non potest: ut qui
 ex litigatore iudex factus, idq; ex aduersarij vo-
 f *Dicit. in d.* luntate accōsensu*f.* Quod sane sic à me dictum
I. manifesta. accipi velim, ut minimè pugnet cum iis quæ no-
 stri Interpretes fusius in locis communibus dis-
 g *Annot. 65.* serunt, & nos paulò post scripturi sumus. *g*

T E X T V S.

Quarto hoc quoque affertur, quod toto an-
norū circiter quatuor spatio, quo coniugum
instar isti conuixerunt, ac trix nunquam audi-
ta est conqueri. Imò quoties quispiam affirma-
uit non esse eum verum maritum, illum non
dubitabat duriori oratione mēdacijs insimula-
re, affirmans ipsummet Martinum esse, aut
omnino malum quempiam genium ipsius exu-
lio tectum: à se enim indubitate agnitum
fuisse. Quod si quis idem deinceps dicere au-
deat, se effecturam ut suo magno malo dicat.

A N N O T A T I O X L V .

Firmum mehercule argumentū & grauis con-
 iecta, vt statui possit reum calumniis circum-
 ueniri,

ueniri, quum constaret amonitam constanter & pugnaciter aduersus
quoslibet maritum esse asseuerasse: deinde no-
uem nullum argumentum nacta, quasi sui ob-
lita, suam ipsa orationem refelleret. Quod val-
de indignum acturpe est, nec suspicione caret.

*h L. genera-
liter, C. de
non nu. pec.
c. pertinas,
deproba.*

T E X T V S.

*Insuper apud multos solebat illa conqueri,
quod Petrus Guerra cum uxore, ipsius amatre, eò se volebant impellere & inui-
tam cogere, ut reum in ius vocaret, suumque
non esse maritum contenderet. Ut ne à mi-
nis quidem abstinuerint, se illam, nisi morem
gereret, domo exacturos esse.*

A N N O T A T I O   X L V I .

Etin hoc quoque argumento magna dolis fu-
spicio præbebatur, vt facile quis putaret reo in-
fidias strui, & quicquid huius ab aomne metu, aut coactione exortum esse, aut
certè reuerentia Petri Guerræ, & matris, quam
ille in matrimonio habebat. Quanquam enim
non facile præsumendum est quid terroris me-
tusue causa fieri, tamen ubi apparet intercessi-
se importunam sollicitandi & cō.ninandi perse-
uerantium, latis superque de metu probatū est k, oneranda,
præsertim si inspiciatur, quales sunt ij qui mi-
nis vtebantur, nempe vitricus & mater l: coma-

*i L. merito,
ff. pro soc. S.*

qui dolo, ff.

de reg. iur.

k Inn. in c.

petitio, de

surensur.

l L. 1. g. qua-

oneranda,

ff. quar. rer.

ad.

gis si loci ratio habeatur, nempe in eotū domo,
 m L. qui in vbi actrix quasi captiuā detinebatur m: deniq; si
 carcerem ff. sexus quoque expendatur, quod fœminæ leuib.
 quod met. rebus commouentur & percelluntur n, vel etiā
 eau. c. au. facile persuadentur, ac persuasiones non minus
 in e. cū locū, apud eas quam minæ & vis valent o. Neque non
 de sponsal. illud aduertendum, eam subinde de vitrico &
 o L. l. §. ff. matre ob eam rem conqueri solitam p.
 adeo, ff. de
 ansiur. l. ent-
 ca, in Ser. So
 lentibus, C.
 de rap. Virg. p L. qui in quum reus aliquando alia de causa in carcerem
 aliena, §. fi. coniectus fuisset ex autoritate Seneschalli To-
 ff. de acqui. losani, instante quidem & persequente Ioanne
 bar. & ibi doct. quodam Scornebouio minore natu, sed operam
 clanculum accommodante Petro Guerra, fuit
 tum de hoc ementito mariti nomine nonnullus sermo iniectus. Cuius rei causa non desine-
 bat ipsa actrix de Petro Guerra & uxore con-
 queri, quise ad accusandum maritum impelle-
 re conabantur, quod eorum consilium esset, ut
 ille vel rei capitalis damnaretur, vel triremū
 pœna addiceretur. Ex hoc carcere quum à Se-
 neschallo causa iudicata liberatus esset, reuer-
 sus Artigatum officiosè ab actrice domi, velut
 maritus accipitur: quæ ei, simulatque venit,
 indusum recens suppeditauit, pedes lauit &
 in corporeplexum ipsum admisit.

T E X T V S.

Quintò & hoc suspicionem augebat, quod
 de rap. Virg. p L. qui in quum reus aliquando alia de causa in carcerem
 aliena, §. fi. coniectus fuisset ex autoritate Seneschalli To-
 ff. de acqui. losani, instante quidem & persequente Ioanne
 bar. & ibi doct. quodam Scornebouio minore natu, sed operam
 clanculum accommodante Petro Guerra, fuit
 tum de hoc ementito mariti nomine nonnullus sermo iniectus. Cuius rei causa non desine-
 bat ipsa actrix de Petro Guerra & uxore con-
 queri, quise ad accusandum maritum impelle-
 re conabantur, quod eorum consilium esset, ut
 ille vel rei capitalis damnaretur, vel triremū
 pœna addiceretur. Ex hoc carcere quum à Se-
 neschallo causa iudicata liberatus esset, reuer-
 sus Artigatum officiosè ab actrice domi, velut
 maritus accipitur: quæ ei, simulatque venit,
 indusum recens suppeditauit, pedes lauit &
 in corporeplexum ipsum admisit.

AN.

ANNOTATIO XLVII.

Libet admirari inauditam veteratoris calliditatem: quæ tanta est, ut si quis vñquam facinorosus in suo scelere ob singulare artificium excusari debuit, ^{a L. ad bonas ff. de pœniss.} iste præ cæteris dignus videatur, tanquam alter Phrinondas, cuius meminit Aristophanes, aut verus Sisyphus.

Sisyphus in terris, quo non astutior alter.

Quum enim iam suppositio & crimen falsipatefieri inciperet, sic tamen potuit iudicibus verba dare, imò ipsi aëtrici, cuius se maritum dicere pergebat, ut causæ statu à iudicibus constituto laxatus, ab ipsa tanquam maritus admittetur.

T E X T V S

Postero tamen die, summomane, Petrus Guerra, procuratorio nomine tanquam ab aëtrice constitutus, generis comitantibus armatis, rursus custodiæ mādatur: etiā se nulla accusationis noua capita extarent, neq; dum aëtrix ipsum Petrum procuratorem eius rei causa constituisset. Id enim vesperi demum eo ipso die factum est, ut ipse Petrus postea confessus est.

ANNOTATIO XLVIII.

Erat igitur falsus procurator. Eo quippe nomine in nostro iure vocatur, nō modo is qui nul-

¶ L. si procura-
 toris falso, lum vñquam neque ante neque postea manda-
 tum accepit ab eo, cuius se procuratorem dicit, ¶
 & ibi Ac- aut qui habuit quidē, sed reuocatum esse ipsum
 cur. ff. de non latuit^c, verūm etiam is qui vel mandatum
 cond. cadas. prætergressus est, vel qui executionis tempore
 l. licer. C. de nullum mandatum habuit: imò qui recte & or-
 procur.
 cc. ex parte dine constitutum se esse nesciens, se interim pro
 Decani, de procuratore gesserit e. Sed in Petri facto hoc in-
 res. cedit, quod quum initio falsus esset, ex postfacto
 dL. falso. et verus & legitimus esse cœpit, per actricis rati-
 ibi gl. et do. habitionem, vt omnia quæ gessit, autoritatem
 C. defur. gl. habuerint f. Accedit quòd quæcunque ante pro-
 & doct. in d. curatorum manus demandatum fecit, ea præ-
 c. ex parte. e L. quaro, toris Regiensis autoritate gesta sunt: quod ex-
 ff. de eo qui pendimenter debet. Alioqui si autoritate Curie
 prosecutor. l. 3. gesta essent, esset quædam in eo ambigendi cau-
 §. sed & si- quidem, ff. sa: propterea quòd lex obreptionem quamlibet
 quidem, ff. & falsæ rei subiectionem, quæ in Principis con-
 f. l. licer. ff. sistorio fit g, tantopere auersatur, & tam seuerè
 de in d. l. 3. §. damnat, vt quicquid ibi à falso procuratore geri-
 falso, ff. re- rat. hab. tur, nulla sequenti ratihabitione confirmari
 g L. fin. C. de multis posse videatur h.
 sis quis à nō
 do. man.
 h Bal. in l.
 falso C. de
 fur. Panor.
 in c. nonnul te nequaquam fieri, satis docent cùm alia que
 ls. §. sunt & suprà commemorata sunt, tum vero amica illa
 aliq. de re- scrip. & omnium officiorum plena noctis superioris
 iterata consuetudo. Quin & simulat q, denuo
 com-

T E X T V S.

Quæ tamen omnia ipsius actricis volunta-
 in c. nonnul te nequaquam fieri, satis docent cùm alia que
 ls. §. sunt & suprà commemorata sunt, tum vero amica illa
 aliq. de re- scrip. & omnium officiorum plena noctis superioris
 iterata consuetudo. Quin & simulat q, denuo
 com-

comprehensus est, illi uestes & pecunias, quibus se sustentaret, misit.

ANNOTATIO XLIX.

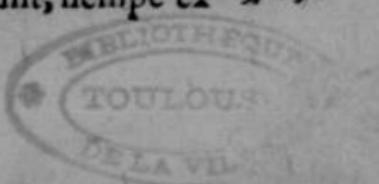
Nimirum hæc omnia longè ab eo aberant, ut ipsa in iudicio aduersus eum contenderet, aliūm quām Martinum genuinum maritum putaret, quem tantis officiis prosequebatur.

TEXTVS.

Quæ quum ita essent omnia, magnam causam Senatus habere videbatur, cur absoluendum reum censeret, præsertim quum (præter omnia illa superiora) hæc sententia causæ matrimonij, prolis, & ipsius rei, faueret.

ANNOTATIO L.

In rebus dubiis lex vult & iubet sententiam in matrimonij fauorem ferri: *a* vt nostri iuris interpres dicere non dubitarint, præsumptionē quæ in eius fauorem capi debet, omni qualibet alia potiorem esse. *b* Accessit fauor, qui impen- dundus est libertis ex illo connubio suscep- tis, vt planè legitimi efficiantur. Etsi enim ob ignorantiam & bonam fidem Rolsiæ, nostri Cano- nes ita ex æquo & bono explicari possint, vt nati legitimi habeantur & dicantur: *c* tamen si res ex veritate stimetur, tales non sunt, nempe ex *ac.fin. dere
ind.
b Panor. im
c. transmis-
sa. qui fil.
sint leg.
cc. r. c. refen-
ren. c. exte-
nore, qui fil.
sint leg. Gl.
inc. cum in-
bibit. g. fin.
de clandest.
de sponsa.*

dL. 3. C. sol. stupro & adulterio procreati. d Tertio loco cau-
 mat. c. sigēs, sa rei qui in iudicio periclitatur, ita semper fa-
 56. dist. e L. Arria- uorabilis visa est, vt nostrarum legum autores
 nus, ff. de a- sāpe iubeant, vt in rebus dubiis & ambiguis
 ctio. et oblig. pro eis respondeamus, vtq; magis ad absolu-
 l. fauor ab- dum quām damnandum reum propēdeamus, e
 liores, ff. de maximē in criminibus publicis & capitalibus, fin
 re. iur. c. ex literis, de quibus honor & vita agitur: Idque etiam quum
 proba. c. in- argumenta accusatoris, siue actoris, aliquanto
 ter. de fid. videntur firmiora iis, quāe reus pro se adducit. g
 inst. c. cum Eius sententiae rationes ex Aristotele aliquot
 sunt, de reg. reddere possumus. Quarum hæc prima est, quod
 sur. in 6. non est in arbitrio rei, vt quoties vult, causam di-
 fL. interpa- cat, vel in iudicio stet: quum contrā actori, quo-
 res, ff. de re ties liber, liceat contendere. Ita fieri potest, vt
 g Gl. c. Cleri. quum ad respondendum vrgetur, præcipuum
 81. dist. Pa- suæ causæ & defensionis firmamentum præter-
 nor. in. d. c. ex literis. mittat. Altera est quod quemadmodum viator
 Arist. Prob. dum iter facit, viam aut semitam tutiorem insi-
 fect. 29. cap. stere debet, & ita in rebus obscuris & impeditis,
 13. s. L. purè. §. Iudex eam sententiam amplecti debet, in qua
 fi. ff. de dol. minus est periculi. Nam verò nemini dubium,
 exc. l. 1. C. ut quin multis partibus tutius sit, solum liberari,
 nem. inuit. quām insontem damnari, atque adeo mitio-
 ag. Gelac- rem sententiam & humaniorem sequi, quā sci-
 cus. cog. licet ad absoluendum reum pertinet.
 kg. ad audiē tā de homi. 1 L. Obi enim. ff. de rebus dub. gl. in c. 2. de reg. iur. in de-
 cretal. m L. absentem. ff. de pén. n L. prox. ff. de sss que in test. del.
 d. L. Arrian.

T E X T V S.

Quam sententiam, ut æquiorem, si sequi
 liberet,

liberet, coniecturæ & argumenta suprà ex aduerso obiecta, parum aut nihil habere virium videntur. Nam quod ad numerum testimoniū attinet, facile respondetur, quod (ut iam dictum est) testimoniis qui pro reo loquuntur, etiam si pauciores sint numero, plus fidei habendum est, præsertim quum verisimiliora dicant.

ANNOTATIO LI.

Non tam spectandus est testimoniū numerus ac o.c. licet caus multitudo, quām ipsorum testimoniōrum veri similitudo^s: ita ut qui verisimiliora dicunt, plus fidei quām alijs mercantur, etiam si numero longe excedant^r.

o.c. licet causam, de probab. c. in nobis, de test. p. l. ob carmen, s. fi. ff. de testis.

TEXTVS.

Et in matrimonij, liberorum & ipsius rei favorem loquantur & affirment.

ANNOTATIO LII.

Tria hæc dignissima erant, quorum ratio magna pro reo haberetur. Nam primo, plus fidei q. Accur. in adhiberi solet duobus qui de certo facto affir- l. diem, § si plures, ff. de mant, quām mille aliis q. Præterea in dubio, fa- recep. arb. r L. Arrian. uor vel matrimonij, vel liberorum vel ipsius rei ff. de alio et multum ponderis ad causam affertunt, vt in hanc oblig. e. fi. de partem iudices propendeant, vt modò dictum re iud. estr. Multo igitur magis vbi hæc omnia simul s Anib. ita- concurrunt^s, gne, C. com. de juc.

T E X T V S.

Iam quod ad Carbonem Barrautium, Tilij auunculum, attinet, adiunctis aliis testi-
 bus, qui multa singularia aduersus reum pro-
 ferunt, fuerunt omnes illi firmis rationibus re-
 tur, 22. q. 5. futati, quæque illis obiecta fuere, valere com-
 b. archid. in perta. In militis oratione nullum est momen-
 tur. tum, qui non est ipse auditus, sed alij quidam,
 c. c. tam lite- qui se ab eo audisse affirmant.
 ris, c. licet ex
 quadam, de
 testib. c. tua,
 de consan. et
 affis.

A N N O T A T I O L III.

Quoniam testis de iis testari debet, quæ ali-
 quo corporis sensu percipere & comprehendere
 ex quadam. re potest, non quod ab alio auditione accepit a:
 e. c. praterea de test. Pa- idcirco testimonium de auditu, etiam si præsum-
 nor. in d. c. ls ptionem qualemcunque inducat b, ad fidem ta-
 cer ex qua- men faciendam non est efficax c. At si ad pro-
 dam. bandum vel consanguinitatis gradum vel affi-
 f. L. si arbi- nitatis propinquitatem, impediendi matrimo-
 ter. ff. de pro. g Bal. in l. co nij causa d, huiusmodi testimonium si rumore &
 uentuscul. C. fama aliisque adminiculis ac circumstantiis ful-
 de episc. & ciatur, valet e. Idem sentiendum est, si quid ex
 cler. h Accurs. in longa vetustate repetendum est f, puta si quis agri
 l. 2. §. idem sui antiquum limitem probare velit g. Illud ta-
 Labeo ff. de men sanè intelligendum est, si testis se à tertio
 aqua plu. gl. quodam audiisse dicat. Nam si quis quid se ab
 in c. hoc vi altero litigantium audiuisse testetur, hoc testi-
 detur, 22. monium firmissimum & locupletissimum est h.
 q. s.

Vt si

Ut si quis audiit Antonium polliceri Petro centum coronatos, quos nunc ab eo Petrus exigit. Aut inter Lucretiam & Camillum sponsalia per verba de præsenti intercessisse, quum de hoc matrimonio controuersia moueatetur.

*i. Dicit. in l. se
arb. & in d.
c. et am. liste-
riss.*

TEXTVS.

Nec obstant signa & notæ quæ à testibus proferuntur. Ad illa enim superioribus verbis satis respōsum est, testes abunde refutatos esse. At vero pauca ab eis signa afferuntur, quæ non in reo quoq; extare appareat, si unum illud de proceritate & crassitudine corporis demas. Ad quod etiam facile responderi potest. Nam (quod ab aliis testibus idoneis affirmatur) licet reus, quum domo proficiseretur, ob grātitatem videretur procerior & altior, postea tamen accedente ætate, potuit corporis & fæmorum crassiorem magisque compactam mollem acquirere.

ANNOTATIO LIII.

Frequens rerum usus efficiet, ne lector mitetur quod hic audit dici. Crebro enim videimus tum virostum fæminas primis annis tenui & macilenta esse corporis statuta, qui tamen per ætatis incrementum, obæso, crasso & vasto corpore redduntur. Cuius rei ne hodierna exempla (utpote quibusdam molesta futura) recen-

seam, quæ à vetustate sunt maximè memorabiliæ, ea afferam. Leo Byzantinus, sophista prima adolescentia valde macer, quum ad iustum vitæ ætatem peruenisset, adeo obæsus extitit, ut quū legatus Athenas venisset, & editum quendam suggestum tumultus sedandi gratia concendisset, populus eum tam prominentे ventre deformem cōspicatus, totus in risum solueretur. Tum ille, Quæ, inquit, Atheniensis ridendi vobis causa est? Scitote mihi vxorem esse multo etiam more crassiorem. At quum inter nos concordiam collimus, unus ambo lectulus facile capitur: quum autem rixamur, ne tota quidem domus satis est. Hæc hominis oratio tantum placuit & valuit apud populum, vt seditione ipsa statim compонetur. Dionysius Heracleota tyrannus, adolescentis maciletus, paulatim in eam aqualiculi prodigiosam vsque immanitatem excrevit, vt noctu cogeretur hirudines magno numero tota cœte adhibere, quæ illi superuacuum humorem exugerent, qui vastam ei corpulentiam illam conciliabat. Mitto Ludouicum illum Regem Franciæ ordine xxxix, qui ab anno 1110 ad 1137 floruit, cui ob eam causam Crassi cognomen inditum fuit.

T E X T V S.

Nihilo rectius obiicitur dissimilitudo quæ inter reum & Sanxium Guerram Martini filium cernitur. Nam præterquā quod inde petitæ iudicia (quod ante a demonstrauimus) par-

rum

93

rum firma sunt, extat contraria probatio ex similitudine quæ inter reū & Martini sorores extare cōspicitur. Quæ sanè eo maiore vim habere debet, quando plures personæ cum una cōferuntur, & quidem eiusdem propemodū aetatis sunt cum ea, cuius similitudo queritur.

ANNOTATIO LV.

Tradunt arithmeticæ & geometriæ periti, quo maiori duo quædam inter se proportione respondent, eo firmius ab altero ad alterum peti argumentum & Quale exempli causa, fieret inter duos doctos & probos, vel magnos & robustos: quod inter eos maior consensio & sympathia futura est, quam inter eos quotum alter doctus & probus, alter indoctus & improbus esset: vel hic firmitate robotis præditus, ille imbecillis atq; infirmus. Sic argumentum quod ab uno ad aliud ducitur, eo magis valet, quo maior est similitudo inter ea quorum alterum cum altero conferatur. Vnde elicitur à nostris Interpretibus regula, Inter res similes facile alteram ab altera argui, inter dissimiles difficile^t. Quare ut ad causam huius Tillij cum Martini sororibus redeamus, argumentum similitudinis longè melius quadrabat (quod ex eis duæ illi ferme æquales, reliquæ duæ paulo aetate minores erāt) quam ex eo, quod qui nondum ex ephebis excesserat, ut pote natus xiiii annos, cum Tillio tricesimum quintum ætatis annum agente, conferebatur,

*L. Arift. E-
thic. ls. 5.*

*1L. in rem
sistem que-
cunq; ff. do
re. vend. t.
sed cumpa-
bon. possit.*

T E X T V S.

*Quod porro obiicitur reum linguae Bosco-
rum ignarum esse, responsum ex rei gestæ veri-
tate facile potest colligi. Nam Indices inqui-
rendo compererunt, Martinum è natali solo
infantem, id est bimum, aut eo paulo fortasse
grandiorem, allatum fuisse.*

A N N O T A T I O L V I .

*Latini infantem vocant ad septennij usque x-
b Accursi in tatem b, quasi nescium fati, quod tenella ætate
l. si infants, impeditus, vix soluere linguam potest, ut articu-
C. de sur. de- latè verba efferat. Quocirca Chrysippus dicere
lib. gl. in e. solebat, pueros qui incipiunt balbutire, & non
nullus, de nullas voces edere, iam loqui illos quidem dici
temp. ordi. in 6. posse, et tamen vera neque fati neque quicquam
proloqui. Quæ quum ita sint, mitandum non est
in nostro hoc facto, si reus linguam eius regio-
nis non teneret, è qua ab ipsa prima ætatula, an-
nos vix amplius duos natus, allatus fuerat, ut eam
nunquam discere potuerit.*

T E X T V S.

*Nec obstat etiam quicquam, quod Tillius
ab ipsa adolescentia scelerata & omnibus vi-
tiis contaminata & fuerat: quum reum il-
lum non esse, sed potius Martinum Guerram
constet.*

ANNO-

ANNOTATIO LVII.

In causa capitinis antequam Iudex de re prouidet, duo in primis plana ei fieri oportet. Vnū, illud, *ff. ad Sillan. l.i.C.* vt crimen de quo quaestio est instituta, verè designatum sit & admissum. Alterum, vt de quo reo supplicium sumere intendit, is sit, quem facti autorem aut certè affinem esse culpant. *¶ L. i. §. itemi ¶ bsi caus. fiscal. d L. fancia- mus, C. de pan:*

TEXTVS.

At ex aduerso, ipsi quoque actores non minus consentanea, quæ exciperent, habebant, quibus rationum momenta quas reus afferebat, eleuarent. Nam quod primo loco dicitur, plus fidei testibus affirmantibus habendum esse, quales sunt qui a reo stant: id in istius causa locum non habet: quum actoris testes non minus affirmantes sint, ut qui reum esse Arnoldum Tillium affirmante oratione pronuntient. Accedit, quod negativa oratio quam usurpant, dum istum esse Guerram pernegant, facile probationis pondus habet, quippe quum adeo scite & accommodate ad loca, tempora & personas restringunt, ut tritæ illius regulæ cancellis iam minime teneamur, qua docetur duos testes affirmantes sexcentis insufficiantibus potiores esse.

ANNOTATIO LVIII.

Hæc quidem regula seu sententia per vniuersitatem ius ciuile passim extat, plus credendum esse diem, §. si duobus testibus affirmantibus, quam sexcentis plures, ff. de aut mille negantibus e. Cuius causa est, quod arbitrii (ut ait Philosophus) is melius & certius aliquid nouit, qui quod agitur, affirmando nouit, quam qui negandof. Et verò ea rerum natura est, ut de proba. c. negationis probatio propemodum in eorum super hoc, de metro recenseatur quæ praestari non possunt g. renuntia. c. Qui enim ostendi queat Antonium nunquam quoniā contraria. de pra. fuisse Tolosæ? Vnde id quoque contrà colligi potest, huic axiomati locum non esse, ubi tanta illa probandi difficultas abest h. Exemplum accidit. de pro. pe. In academia, ubi studiosus quispiam examinandus & ad Doctoratum promouendus est, selenitatem ad minimum Doctores interesse oportet, de professio. Ex quibus si tres idoneum esse iudicent & profecti. med. lib. bent, quatuor reliqui sibi hoc axioma tum ita venient. k. c. in nostra. rum esse si videri negent, horum testimonium, de testib. qui numero plures sunt, proculdubio obtinetur. l. Accur. in bitk. Quin & Accursij decisio notanda est¹, prod. §. si plures. cedere prædicta, si testes negationem quandam vagam & incertam testarentur. Nam si certis má, in fi. C. locorum, temporum & personarum circumstan- de con. stip. tuis eam definiat, quia ad hunc modum coacta. c. tertio lo. o. de præsum. ta facilè probari potest m, qui eam protestimmo. n Doct. in. n. nio dicent, eorum non leuior quam affirman- sn illa, ff. de s. tium fides videretur n. Veluti si Antonius accusatur Petrum Tolosæ Calend. Octob. 1560 in- g. verb. oblig. terfe-

terfecisse, idque verum esse testes affirmant, alij contrà illam cædem ab eo commissam negant, quem eo die Lutetiæ viderint, si pari numero fu-
 erint, tantūdem fidei merentur: imò & eò plus,
 quòd ad innocentiam docendam eorum verba
 spectant^e, quum alij reo periculum sua accusa-
 tione creent, & solum esse contendant^p. • c. ex literis
de proba. c.
inter, de fid.
instr.
p Accurs. in
l. i. ff. de stsn.
actuq. prs.

T E X T V S

Alterum est, & quidem in hac causa potissimi ponderis, quod testes, qui tanta asseveratione reum esse Martinum Guerrā dicebāt, errorem postea agnouerunt, & in Senatu de sua sententia decesserunt, ut ipso postea dicetur.

A N N O T A T I O   L I X .

Hic nascitur difficultas, viderique potest secundæ testimoniū orationi parum esse habendum fidei, qui à superiori illa recedunt: tum quia modo aiunt, modo negant^c, sibi non constantes, atque adeo ipsa verborum pugnantia & contradictione seipso satis refellunt^d. tum quia peierat se evidentur: qualium hominum testimoniu^m repudiari debere, nemini est obscurum^e. Quòd si in l. Lucus, cui porro eorum testimonio fidem adhiberi cōuenit, hoc in omnium primo faciendū videtur, quippe quod cum iurisiurandi religione dictum fuit^f. Verùm totam hanc difficultatem facile soluimus, si & quissimū esse intellexerimus, vt f. c. sicut de

• L. 2. l. qnd
falso, ff. detra
stib. l. eos, C.
de testib.
d l. penul. S.
l. ff. quando
dses leg. ced.
ec. testimo
nium, dete
stib. Accur.
ff. de sis quis
not. inf. a. &
l. 3. S. leg. Iu
lia, ff. deten
stib.

H ij

test.

gc. *Prater-* qui vel errore deceptus, vel ab aliquo circun-
 ea. *de test.* uentus falsum testatus est, statim ubi errorem
Accur. in §. animaduertit, eum agnoscat, & dictum retrah-
 quia vero de test. no- etetg. Itaque non solum in ipso temporis articulo,
 uel. col. 7. aut certe aliquanto post (quod procul dubio per-
 Bar. & alijs mititur^b) verum etiam quantocunque
 in d.l.eos. temporis spatio interiecto, idem facere licet, si
 h c. accusa- nempe vel tum demum errorem coepit depre-
 tis, §. licet, hendere, vel certe causa aliqua recens occurrit.
 de heretic. in 6. De quorum utroque Iudicis erit cognoscere &
 i Panor. et a- statuere¹. Alioquin enim si testis pro suolibet
 lij in d.c. pra- tu, & carnis procacitate, maximè post longum
 terea. interuallum, quæ semel dixerit vel negare vel
 k dicto §. ls- mutare vel corrigeret vellet, non esset admitten-
 cer. dus: nempe quia subornationis metus subesse
 l Gl. in c. an sit, de appell. videretur m.
 Doct. in d.c.
 praterea.
 m Doct. in d.
 l.eos, & d.c.
 praterea.

T E X T V S.

Nam quod ad notas illas, cicatrices, & si-
 gna attinet, quæ in oculis, fronte, manibus &
 unguibus rei extare deprehenduntur, quæ in
 Martino quoque extitisse feruntur, excipi pos-
 terit, earum rerum partem quandam (nempe
 verrucas, sanguineam guttam & depresso
 unguem) sic ostendi, ut singulæ singulis testi-
 bus affirmentur: ut testes singulares esse ap-
 pareat: qui nihil probant, etiam si sexcenta-
 les producerentur.

ANNOTATIO LX.

*n L. ob car-
men, §. si. ff.
de testib. c.
bona. l. i. de
elec. c. licet
ex quadam.
de testib.*

In probationibus & testimoniis certum & constitutum est, singularibus testibus nihil probari, etiam si innumeris sint: quod de suo quisque sigillatim factio testatur, ut sic quidem unus o L. surisur. duntaxat testis locum occupet, vox autem unus, & sbs Bal. quantacunque dignitate, amplitudine vel autoritate polleat, vox nullius sit. Quod à Cicero p L. maritus ne alicubi elegantissime disputatur & docetur q. ff. de qua st. l. In certis tamen causis verum est (ut quidem non nulli interpretantur) singularium testimoniū iustum esse probationem, puta si infamiam, futorem, hæresim, aut quidpiam in genere probari oporteat, aut ractum quendam, qui in se nullam neque loci neque temporis finitionem requirat, veluti iurisdictionem, electionem sepulturę, tumorem & famam. Vnde plerique nescio qua causa ad ducti, existimatunt ad hominem hæresecos conuincendum vel duos testes sufficere, etiam si de aliis atque aliis hæresecos capitibus testentur. Omnes enim hæreses, tametsi variis nominibus designentur, tamen in eandem impietatem conuenire & coniunctas esse. Verum hæc sententia nullo iuris loco nititur nec confirmatur: quāuis nonnulli (ut ait Panormitanus) leui quadam & inconsiderata interpretatione ducti diuersum scripsent x. Quin & pariter illud falsum est, huiusmodi testes in actu uniuersali aut generali locupletes censeri. Etenim consuetudo est

*o L. surisur.
& sbs Bal.
C. de testib.
d. s. fin.
p L. maritus
q. ff. de qua st. l.
surisur. &
d. c. licet.
q Pro Fon-
teio.
r Innoc. in e.
qualiter, l.
2. de accusa.
Bal. in l. i. C.
qui num.
tutel.*

*s Guid. pap.
in dec. q. 54.
Iac. Burr.
in l. Arria.
C. de harer.
u L. quis-
cung. vers.
idcirco, C.
de harer. c.
penult. co.
tit. m. 6.
x Panor. cōf.
42. Vol. 1.
y c. nihilomis-
nus, & sbs
g. 3. q. 9.*

quiddam in se generale, ad omnes vnius ciuitatis, regionis aut etiam prouinciae homines ex æ*L. de quis-*
bis ff. de le-
gibus. quo spectans *z.* At in ea docenda non satis est,
 quod testes separatim de variis actibus testimonium dicant, ex quibus consuetudo introducta
a Petr. de bel. & Cyn. sit, nisi duo saltem extent, qui singulos actus si
in l. 2. que sit mul viderint *z.* Sanior ergo est contraria opinio,
long. consue. & iure optimo apud Curiarum suprematum Pa-
 tres præfertur, qui temere nolunt pronuntiare, sed omnia iusto iudicio examinare, & vera tru-
 tina pensare, potissimum in iis flagitiis, quæ
a L. famosi, quo grauiora & tetriora sunt, eo magis circun-
ff. ad l. Iwl. specte & clarioribus argumentis definiri debet.
maiest. c. Quocirca statuendum est, in quolibet crimine
Obi peric. de elect. in 6. testium singularium dicto nihil effici, sed ut pro-
 batio constans & plana sit, necesse esse, ut duo ad
b Panor. d. minimum de eodem actu testimonium dicant *z.*
consilio. Imò iure ipso, plures singulares testes non suffi-
ec. tam lire-
riu. c. vensem. cerent ut quis hæreseos conuictus habeatur, et
de test. Bo- iam eius causa vulgo ignominia notatus *c.* Vt e-
yer. decis. nim quod res est fateamur, quemadmodum cri-
 men omnium est atrocissimum, & maximè
 342. horrendum (quippe ipsam diuini numinis ma-
 iestatem lædens) ita attentissimos iudices qui de
 eo cognoscunt, esse decet, ne quid hic per leuitatem & opinationem quandam statuatur, sed o-
dd. l. famos. mnia ex iure & veritate *d.* vt sic periculis quo-
 que conspirationibus, insidiolis consiliis calu-
 mniisque obuiam eatur, quibus multi scelerati
 quotidie bonos & inculpatos viros, vlciscendi
 cupiditate impulsi, impetunt, idque religionis
specie,

specie, cuius zelum suis stupris, nefariis libidinibus, furtis, concussionibus, & sexcentis facinorum generibus impiè prætexunt. Summa est (vt tandem ad id vnde digressa est, redeat oratio) testium dicta, qui simul esse non potuerunt in eo de quo loquuntur, nullius fidei essent.

e Clem. in princip. de harer. f d. c. nihil minus.

TEXTS.

De reliquis porrò notis, ut de subnatis dentibus, & similibus, nihil nouum est, duos inter se similes reperiri, non solū in vultus lineamētis, sed etiā certis quibusdam corporis notis.

ANNOTATIO LXI.

Verum hoc esse ut intelligamus, Sura Romanus, in Sicilia, quo tempore Proconsuleam administrabat, pescatorem inopem reperit, sui prorsus similem non modo corporis statura, oris specie, & vultus figura, sed gestu quoque & statu, atque adeo nescio qua oris diducendi ratione, quā ille quum loquebatur aut ridebat, vtebatur, imò & ipso balbutiendi vitio^a. Idem contigit Magni Pompeij patri, qui coquum habuit sui similimum. De quo postea^b.

a Plin. lib. 7. ca. 24. Varler. Max. li. 9. cap. 15.
b Annot. 63.

TEXTS.

Iam verò quod affertur, rumorem esse Artigati, ipsam actricem à Petro & generis impelli, ut reum in iudicio persequeretur, respon-

H iiiij

deri potest, probationem ex fama petitam, non
admitti, nisi in certis quibusdam factis, que
huic causae quadrare non possunt.

ANNOTATIO LXII.

Quoniam homines improbi maledicentia
supra modum indulgentes, linguam virulentam
à bonorum existimatione non abstinent, sape-
numero contingit ut illorum petulantibus pro-
bris, hominis innocentis existimationi macula
hæreat inusta, & quidem atrocissimi criminis,
quod non modo suscipere, sed ne animo quidem
concipere vñquam sustinuisse. Quibus rebus
fit, vt apud eos male audiat, qui nimia leuitate
ad male de proximo sentiendum impelluntur.
Neque tamen æquum fuerit, insontem illum ex
istorum credulorum sententia condemnare.
Idem in ciuilibus controversiis accidit. Facile e-
nim est ne quissimo cuique, curare vt rumor de

*c L.3. §. eius-
dē, ff. de test.* falsis rebus constanter spargatur, quo causæ suæ
seruiat. Quare sanctissimè nostris legibus cau-

gl. snc. illud, tum est, probationem non esse iustum, quæ ex
de cleri. ex- famæ auditione sumitur *c:* nisi certis quibusdam
com.

d Felinius in in rebus, quæ à nostris interpretibus in locos
c. Veniens. I. communes congestæ sunt *d:* vt quum de pro-

*bandis agrorum finibus agitur *e:* aut factis qui-*

ec. cum cau- busdam ab ultima vetustate, quæ omnem homi-

sam de testi, num memoriam excederent, repetendis *f:* aut
f Innoc. in quum probandum suscipitur Ioannem esse An-

d. c. Veniens. tonij filium, Petrum Francisci, aut aliud quid-

piam

piam huiusmodi: aut aliquem diem suum ob- *g.c. per tuas.*
 iisse: *h* aut denique quum quid planum facien- *de proba.*
 dum est, quod non nisi agrè admodum perfici *h Bar. in l.2.*
 potest. Ac in ciuilibus quidem controuersiis re- *§. si dubite-*
 ceptum est, fama & rumore semiplenam pro- *tur ff. quem*
 bationem constare: in capitalibus autem (de *ad. test. aper.*
 quibus nunc nobis sermo est) & in ciuilibus quo- *i Accur. in*
 que grauioribus & magis arduis, locum nullum *l.3. §. erusdē,*
 habet *¶*. Ita vt iudex huiusmodi semiplenam pro- *ff. de testib.*
 bationem cum vnius testis dicto coniungere *Salic. in l. ea*
 non possit, quasi ea ratione iusta probatio con- *quidem, §.*
 stitui videtur *fin. in fi. C.*
de accus.

TEXTVS.

Sed ne in eo quidem multum momenti po-
 situm est, quod dicebatur de notitia, quam
 reus habere videbatur, eorum omnium quos
 primo occursu obuios habebat. Etenim præ-
 ter magicam artem, cuius nomine vehemen-
 ter suspectus erat, ipse postea quum supplicio
 afficiendus esset, confessus est, se à nonnullis
 adiutum fuisse, quorum opera usus esset, in
 congerendis & memoria mandandis quibus-
 dam rerum capitibus. Nihilo firmius est,
 quod è sororum Martini cum reo similitudi-
 ne non parua colligitur: propterea quod (ut
 iam aliquoties dictum est) iudicium ex simi-

k.c.tam lite-
ris, c. Gensis,
de test.

l.d.c.tam li-

teris. Felin.

d.e. Gensis.

litudine, valde incertum est. Cuius rei plurima possunt exempla proferri.

ANNOTATIO LXIII.

m Annot. 5. Initio huius commentatiunculae aliquot similitudinum exempla sunt allata *m*: verū quando rursus in huius rei mentionem incidimus, præter illa iam commemorata, non est omittendum, *Cn. Pompeio* (*Magni illius patri*) qui postea *Strabo* cognominatus est, fuisse cocum nomine *Menogenem*, qui à deprauato visu *Strabonis* cognomentum acceperat. Istam aptè herum suum referebat, ut ipse ex cocino nomine totius populit *tā*.

n Plin. lib. 7. cap. 12. cito consensu *Strabo* postea appellatus sit *n*. Simile est quod legimus de *P. Cornelio Lentulo*, & *Q. Metello Nepote*, qui consules anno ab *Vtibe* condita 697, duos Comœdiarum actores similimos habuerunt, hic *Pamphylum* ille *Spintherem*. Vnde *Lentulus* tandem *Spinther* cognominatus est, & *Metello* idem futurum erat, o *Idē ibidē*. nisi iam *Pij* appellatione celeberrimus fuisset.

TEXTVS.

Aequè facilis est exceptio, ad id quod de actrice narratum est, quæ cum reo commissa iuramentum edere recusauit. Neque enim totum illud ad rei veritatem mutandam quicquam valet.

AN-

ANNOTATIO LXIII.

Philosophi dictum, in nostri iuris disciplina repetitum, est, veritatem, ex eo quod affirmamus vel negamus, minimè idcirco mutari p. Cu- ^{p L. Assum-}
ius tanta vis est (quemadmodum alicubi à Cice- ^{ptio. ff. ad}
rone dicitur) ut nulla hominis arte, ingenio aut ^{municsp.}
machinatione labefactari possit: ut si patrono
careat, qui eam defendendam suscipiat, ipsa se
satis tueatur ^{q.} Et alio loco, Magnam, inquit, ve- ^{q Cic. contr.}
ritatis vim, quæ aduersus iringenium, astutiam & ^{Vatin.}
calliditatem hominum, absque aliena ope & au- ^{r Idem pro.}
xilio se facilè defendit ^{M. Cato.}.

TEXTVS.

Præsertim in causis capitalibus, in quibus probatio ex iure iurando legitima non est.

ANNOTATIO LXV.

In iudicio capitis quoniam probationes certas, indubitas & luce meridiana clariores esse oportet, non recipitur mos ille ut iuramentum deferatur: præsertim quum, si hæc semel fene- ^{s I. fin. C. de}
stra aperitetur, facile fieret, ut crimina & calu- ^{proba.}
mniae collusione litigantium occultarentur, at- ^{t c. I. & tota}
que impunitate pernicioſa laterent ^{ist. de collus.}
^{deregend.}

TEXTVS.

Quibus addi potest, nonnullos ea supersti-

*tione laborare, vt illis religio sit vel in recla-
riſſima & certiſſimaiurare.*

ANNOTATIO LXVI.

Vlpianus quodam loco, vbi de legato agit, quod testator ea conditione fecerit, vt legatarius iuraret, tradit eam conditionem reiiciendam esse, legatariumque liberè, absque vlla iuriſurandi necessitate, ad quod à testatore adigi videbatur, posse legatum petere. id adeo, inquit, ne vel iurare recusans, legatum amittat, vel perierans consequatur. Sunt enim quidam, inquit Iurisconsultus, qui nullo religionis metu nimia proclivitate ad iurandum feruntur: alij diuini numinis ad superstitionem metuentes, vt ne ea *a l. qua sub condit. ff. de cond. insitst.* quidem quæ explorata habent, & certo certius sciunt, velint vel ausint iureiurando affirmare.

TEXTVS.

Eadem opera respondetur ad id quod toto illo triennio actrix cum eo non expostulanit, quæ contraria aduersus quos suis negantes summa pertinacia contendebat, eum esse verum Martinum: imò quum ea de re apud Seneschalum Tolosanum reus factus esset, saepius eum inuisebat, pecuniis aliisq; rebus iuuabat: nempe quia (ut facile coniicipotest) in eo adhuc errore versabatur.

ANNO-

ANNOTATIO LXVII.

Non temere neque statim præsumitur quisquam in errore esse^b. Ex quo tamen quispiam in errorum inductus est, in eo tanti per versari fac*ignor.*
præsumitur, dum rem se aliter habere appetet c. *c. fin. de
Nam & mentem mutatam esse non est facile succes. ab
prælumendum, & minus etiam quicquam inci- intest.
diss, quod mutationis causam attulerit d. Po- *d l. eum quis
tius è præterito tempore ad præsens ducitur ar- ff. deprob.
gumentum e, ita ut quem inimicum, periurum, Accur. in l.
diuitem, inopem, subditum, à sanctis submotum si vero, S. qui
vel excommunicatum esse constat, is etiamnum pro res, ff.
talis habeatur f. Eam ob rem Rolsia ubi semel à cog.
suis gloribus & Petro Guerra circumuenta est, qui eum maritum esse assidue in aures insuffra- *e l. sine possi-
bant asserebantque, satis causæ naœta est, cur detis, C. de
eum velut maritum amet, admittat, & pro- prob.
pugnet. *f c. literas.
depræsum.
c. parvulus,
22. q. 5. c. pre-
terea. l. z. do-
testis. L. in s-
pſius, & ibi
Bal. C. fa-
mil. ercif. c.****

T E X T V S.

Hæc fuit contrariarum rationū & conie- *sicut nobis,*
eturarum pugna atq; *desent. ex-*
discrepantia, cuius causa *com. doct. in*
non dubium est, Curiam maximè perplexam *l. z. ff. de ex-*
hesisse, in rem obscura dijudicanda. Verum *cep.*
optimus ille & maximus Deus, ut ostenderet *se laboranti veritati subuenire velle, ne tam*
prodigiosum flagitium occultum, debit is pa-
nisi eximeretur: quum de rei summa pronun-

*ciandum esset, effecit, non absque miraculi spe-
cie, ut in ipso tempore verus Martinus adue-
niret.*

ANNOTATIO LXVIII.

Magna profectò & admirabilis est Dei nostri bonitas, clementia & fauor, quo nos quū affice-re statuit, nullus est vel hominum dolus, fallacia, machinatio, vel Satanæ techna & nequitia, quæ illius opem queat impedire, aut illi aduersari. Quod ex hoc factō, præter alia innumerabilia, li-quidò constat. Hic enim duo insontes, Petrus & Bertranda, valida omnipotentis Dei manu è pre-senti exitio & mortis discrimine liberantur, cui velut calumniatores, expositi erant: simul inau-dita & profligata audacissimi nebulonis Tillijim postura illustratur, & in apertam lucem extrahi-tur. Miraculum, ita me Deus amet, fuit, quod Guerra (cuius impēsis tota hæc fabula agebatur) tam tempestiuè se offert, quum scilicet iudicium ferendum esset: in quo Iudices plurimis difficul-tatibus affiebantur, vt periculum illis esset, ne non ita iudicarent quemadmodum causæ æqui-tas reuera postulabat: quum totius rei status talis esse videretur (multorum quidem iudicio) vt se-cundum Tillium aduersus Petrum & Rolsiam Iudices pronuntiatiuros esse appareret. Verùm optimus & potentissimus Deus, cuius acutus o-culus omnia videt, qui solus homines scrutatur, eorum facta peruestigat, opera contemplatur & expendit, quique Prophetis & Euangelistis suis

*g Att. cap. 15.
2. Theffal.
cap. 2.*

suis scribentibus, prodidit, nihil tam arcanū, te-
ctum & occultum esse, quod non tandem dete-
gatur ^b & patet, fallaciam tam insigni impu-
dentia excogitatam, tam prodigiosam impostu-
ram, qua omnium animi supra modum offen-
debantur, non est passus incognitam diutius la-
tere.

^b Jerem. 6.
33. Ecclesi-
ast. 16. & 24.
Matt. 5. Mar-
ci 4. & Lue-
ci 12.

TEXTVS.

*Is igitur ex Hispania rediens, altera lignea
tibia ingrediens (quemadmodum ante annum
miles quidam, ut narrauimus, nuntiauerat)
supplicem libellum porrigit, quo impostura de-
tegit, & sibi dicendi potestatem fieri postulat.
Senatus postulata concedit, eique apud Basilicę
custodem Arrestum (ut vocem & locutionem
patriam usurpem) clausum tenet.*

ANNOTATIO LXIX.

Dictionis Gallicæ Arresti, duæ sunt significa-
tiones. Prima supremæ cuiusdam Curiæ consul-
tum, iudicatum, siue ultima (ut ita loquar) senten-
tia, indicatur. Quaratione multi putant deducere
esse à Græco ἀρέστος, quod Latine Placitum dicas.
Et nos magnus ille Budæus noster errare existi-
mat, qui gemino rr Arrest Gallicè scribamus.
Secundo incarcerationis quoddam genus de-
notat, quum manus alicui ex Magistratus auto-
ritate & decreto iniicitur, quo vetatur ille, ne

ⁱ l. si. in si. ff.
desenator.

*¶ l. 2. ff. de li.
ho. exhib. l.
rat. Illic enim eum sistere gradum (quod est
Titio centū, Gallicæ Arrestor) iubet. Sic in contextu nostro
§. Titio cen- accipitur, & gemino rr scribitur.*

*tum, ff. de
cond. & de-
mons.*

T E X T V S.

Statuunt interim Patres ut cum Tillio, Petro Guerra, Rolsia, & sororibus committatur, nec non cum iis testibus qui tanta constanza affirmauerant, reum esse Martinum. Itaque auditur, & super iisdem interrogatur, quæ ex reo quæsita fuerant: ad quæ omniare spondet, ac indicia profert ille quidem ad singula quærogantur, non tamen tam apta, certa aut multa quam ipse Tillius. Denique ambo inter se conferuntur. Ibi tum Tillius se multò quām unquam antea proteriorem præbet: istum sycophantam, nequissimum, impostorem vanissimum appellat, se non recusare quin turpi suspendio pereat, ni planum faciat eum à Petro Guerra submissum & pretio numerato corruptum esse. Qui tametsi callide ab eo ad mentiendum institutus esset, non tamen se dubitare quin eum coarguere & suppositum deprehendere possit. Tum insistit multa narrare, ab eoq; de plurimis rebus domesticis sciscitari. Ad quæ ipse Guerra non tam ap-

positè

positè neg_z, promptè respondebat, quam reus
visus anteafuerat, & tum quoq_z videbatur.

ANNOTATIO LXX.

Rem audis incredibilem, & ad quam meritò
omnes obstupescant, vt perditus iste impostor
& impurus planus, qui alterius nomen & perso-
nam supposuit, reperiatur sibi melius constare;
verisimiliora loqui, & aptius ad omnia rogatus
respondere, quam ille ipse, cuius nomen sum-
pserat, & personam agebat.

TEXTVS.

Hac quum viderent Iudices, consilium ca-
piunt, ut nouum istum aduentitium, remotis
testibus solum interrogent, & ab eo quedam
omnium occultissima querant, quæ à neutro
adhuc quæsierant, nec quicquam quod accede-
re ad ea videretur. Rogatus, vera (ut postea
constitit) respondet. Deinde eo remoto reum
accersunt, eadem ad decem aut duodecim ca-
pita sciscitantur. Ille ad omnia planè eadem
quæ alter respondet. Quæ res toti cœtui stu-
porem immisit, opinionemq_z iniecit, eum ma-
gica impietate vti: ut publica etiam fama hu-
ius rei apud Artigatum, Pinum, Sagiassum &
Locafinitima, notabatur.

ANNOTATIO LXXI.

Satis profecto erat causæ, cur illi suspicarentur reo adesse quandam Genium familiarem velut nomenclatorem, quum tam aptè, distinctè & verè ad omnia respondere nosset, & quidem ad ea quæ maximè erant arcana & intima, ut ne latum quidem vnguem aberraret, idemque (quod magis miremur) obuios omnes ab ipso primo aduentu, & deinceps nosset, quū interim neminem eorum vñquā vidisset. Quæ sanè perfici nulla ratione poterant, vllius mortalis ope, qui eum mōnere & singula edocere potuisset, præsertim quum nunquā Artigati fuisset (quod quidem sciri posset) nec vllam cum ciuibus consuetudinem habuisset. Nec verò dubium est, quin satan inter crudelissima tyrannidis genera quibus ab orbe condito in miseros mortales debacchatus est, vt eos irretiat, obstringat & sibi subiiciat, magica cum illis commercia instituerit, ita vt perditæ artis ludum aperiret, & talem mercem infinitis prostitueret, quos quidem ea

a Pet. Cris. lib. 9. cap. 5. erroris efficacia dementauit, vt ab eis summa rorem suis præstigiis, vt nihil esse credant quod

De hon. discip.

b Levit. ca. magia perfici non possit *a*. Nec sanè putandū est

eo. Deu. 18. Magiam esse fabulam, & rem tātum de nomine;

L. 1. & 10. 1. 11. quum in legibus tam diuinis quam humanis,

C. de malef. multus sit de ea sermo, quibus disertè præcipit,

& mathem. vt detestabilis habeatur, & ex ipso solo terrarum

c. fi. 36. q. 5. exterminetur *b*. Fuerunt illæ insignes & prima-

riæ in-

riæ insidiæ & fallaciæ, quas satan impostor, men-
 dacij pater excogitauit, per quas hominibus exi-
 tium machinatus est, eosq; adeo in fraudem in-
 duxit, ut tanquam Deum, Simonem Samarita-
 num colerent, statua erecta, cui inscriptum erat,
 Simoni Deo sancto^c. Porro ars ista malorum
 dæmonū & impurorum spirituum (cuius inuen-
 torem ferunt Zoroastrem, Bactrianorum re-
 gem, qui eam centum millibus versuum descri-
 psit ^d) Magia vocatur : tametsi nomen hoc ex se ^e d Plin. li. 30
 nihil mali denotet, imò sapientiam, scientiam & ^f cap. 1.
 notitiam, in genere, significet, retū tum huma-
 narum, tum diuinarum. Eius duo genera consti-
 tuuntur, ut altera sit naturalis & permissa, altera
 superstitionis & vetita. Naturalis est absoluta que-
 dam & consummata notitia facultatum, quas re-
 rum natura occultas & abditas habet, nempe in
 corporibus cœlestibus, gemmis & herbis. Ad
 quam ediscendam Pythagoras, Empedocles &
 Democritus voluntarium exilium suscepérunt,
 vagi per varias prouincias errauerunt, & in lon-
 ginquas regiones peregrinando peruererūt. Ta-
 li magia prædicti olim fuerunt celeberrimi illi &
 generosi sapientes, qui ab Orienti Iesum infantē
 adoratum venerunt ^g. Architas item Tarenti-
 nus, qui columbam ligneam ponderū contratiis
 momentis ita, & tanto artificio, tantoque inge-
 nio fabrefecerat, ut sola sublimis in aere volaret. ^f Cassiodor.
 Idem de Boetio dicendū, qui aues ex are canen-
 tes, & boues mugientes efficiebat ^h. De Alberto
 quoq; magno, qui æneum caput loquens fabri- ⁱ cap. 13.

^c Tertul.
^d Apologet. Pe-
 trus Cris. lib.
^e 8. cap. 1.

^g Mat. ca. 2.

^h Cassiodor.
ⁱ in ls. Varias
 rum. Petrus
 Cris. lib. 17.

cabatur. Altera Ceremonialis dicitur propter ea quod tota posita est in superstitionibus & ceremoniis verborum, nominum, imaginum, characterum, consecrationum, sacrificiorum, & va-

g.c.f.i. §. ad natum huiusmodi rerum g. Quas qui profitentur, iactant se earum vi spiritus posse euocare;

26.q.5. quorum præstigiis atque illusionibus nihil non perficiant, ut vel stellas e cælo detrahant, Vir-

b. Aeneid. gilio teste b.

lib. 4.

Carmina vel cælo possunt deducere lunam.

Hanc magiam quidam bifariam diuidunt, vt altera dicatur Goetia, altera theurgia. Alij (in quibus est Varro) quatuor eius faciunt genera, Necromantiam, Pyromantiam, Aëromantiam &

i M. Varro Hydromantiam: quibus addunt recentiores *Divinarū* Geomantiam & Chiromantiam. Necromantia ea est quæ euocatis manibus siue defunctorū

¶ Polydor. spiritibus, diuinare docet: idque ex compositione *De inuenito* rerum, nisi ratione satis ostenditur, ex nomine *κέρπος* &

lib. 1. cap. 23. μαρτεία. Eadem Goetia dicitur, παρὰ τὸν γεωργόν, à *l.c.f.i. 26.q.5.* gemitu quem edere eum circum bustum oportet. Augn. tebat, è quo vimbram elicere studebat m. Aut *Decim. Dei*, sanè alia ratione, eaque frequentiori, ars illa ma-

li. 10. cap. 9. lefica exercetur malorum Geniorum inuocatio-

io. c. II. ne. Ut quum magi Pharaonis virgas in serpen-

tes conuertebant, & fluminis aquam in sanguine.

n Exo. ca. 7. nem: quum Pythonissa in Endor, postulante Rege Saule, suo Genio, quem familiarem habebat, Samuelis animam excitauit. Aut verius (quemadmodum aliis placet) non erat sancti Prophetæ

• Reg. 1.c. 28

Prophetæ anima sed dæmonium aliquod eius p.c.fin. §.pra-
forma indutum, aut certè spectrū vel fan- tasma. Theurgiam à Goetia differre volunt, q.s.
quòd ea Deum & bonos Genios inuocat, id est
Angelos, quos nonnulli ieuniis aliisque ad id
necessariis ceremoniis putarunt sibi conciliare,
& ad se virtutes cœlestes allucere posse arbitra-
rentur. Quod Apollonio Thyaneo vulgò tri-
buunt: de quo admiranda feruntur, quòd auium
cantus & garitus intelligeret, sciret quicquid in
remotissimis locis gerebatur, omnes linguas te-
neret, quas nunquam didicerat, hominum cogi-
tata enūtiaret, futura prædiceret, denique (quod
suprà cætera admirabile est, quodque Christianus
homo credere non debet) mortuos in vi-
tam reuocaret. Quæ omnia se facere Dei consi-
lio ac nutu, Geniique proprij prædicabat q. Sic
Socrates dæmonium suum habuit: Iamblichus
quoque scripta quædam reliquit, quibus docet
quaratione tales spiritus euocentur, & in fami-
lioritatem asciscantur r. Vanissima omnino de-
liria, & periculosæ illusiones, quas doctissimè
D. Augustinus & fusissimè refutauit s. Sunt e-
nim aliud nihil, quām præstigia, fascinationes
& fraudes Satanae, omnis mendacij patris, qui se
subinde in angelum lucis commutat, vt homi-
nes fallat. Pyromantia est diuinatio ex igne, vt
quum spectatur, quid significet ignis flamma,
fulgura, tonitrua, fulminat: quo Virgiliius re- t Cic. de di-
spicere videtur, quum ait: nis lib.1. et 2.

Decalo tactu memini predicere querens.

I iij

ALIUD TNEQUIT PREDICARE
Tolense

**

q Raphael
Volater. Am
thropolog.
lib. 13.

r Lamb. lib.
De myst.

Aegyp.
Chald. &
Assyr.

s D. August.
Decim. Des
lib. 10. ca. 9.

t Cic. de di-
nis lib. 1. et 2.

Huius rei præsens exemplum præbet Tanquil, Prisci Tarquinij vxor, quinti Romanorum Regis. Quæ quum cerneret infantis cuiusdā infimæ conditionis, Seruij Tullij, caput flamma cinctum, iñde prædixit eum Romæ regnaturū, Cicero docet ex Hetruscorum disciplina, si ex igne gemina flamma emicaret, aut flamma extremo apice bifariam secatetur, eo rixas & dissidia portendi *u*. Pyromantia nomine meritò cōprehenditur Capnomantia, quod diuinandi genus est in specie fumo: qui si in orbem conuoluantur, aliquid significat: sin transuersus spargatur vel curuetur, vel denique recta in sublimē feratur, aliud præfigit *x*. Aeromantia de iis est quæ in aere sunt, neimpe de avium volatu & cantu, dum liberæ sunt, de imbris, tempestatibus & nymbis in usitatis. Ita quum lapidibus in marca Anconitana pluit (agrū Picenum Latini dixerē) præsignabatur clades, quā Annibal Romanis intulit *z*. Hydromantia fit inuocatione dæmonū in aqua *a*: vt quum puer quidam (quemadmodū est apud Varronem) in aqua Mercurium consperxit, centum quinquaginta versibus narrantem quicquid bello Mithridatico accidit *b*. Ab eanon multum distat Illecanomantia, quæ fit in pelui aquæ plena, in quam certis carminibus euocatur Dæmon, qui primū subsilit & lasciuit in aqua: deinde sibilans exilem vocem edit, qua ad roga-
*e Pet. Cris. de tarespōdet *c*.* Geomantia etiam inter has nume-
honest. dīsc. ratur, quæ olim, antequam repertus fuisset pa-
līb. 6. ca. 11. pyri & atramenti vīsus, usurpabatur punctis qui-
busdam

busdam in terram proiectis: qua ex re nomen
 etiam nūm retinet. Hodie puncta illa non in ter-
 ram sed in chartam albām, aut aliud quidpiam,
 quod eis excipiendis aptum sit, ex quibus postea
 sit iudicium. Chiromantia diuinandi ars est ex
 inspectione linearū quæ in manib[us] distingui-
 tur. Præter has Magiæ species addunt plerique
 Pharmaciam d male tamen, meo iudicio: quum ^{d. Cæl. Rhœ.}
 nullus illic diuinationis aut dæmonum inuoca- ^{dig. in. lib. 9.}
 tionis usus: sed solum in pharmacis, potionibus ^{cap. 23.}
 & beneficiis posita sit, ad mortem conciliandam,
 amorem, aut etiam odium. Ut quum Faustinae
 Antonini filiae, M. Antonini philosophi Impera-
 toris vxori præscriptum est, vt sanguinē gladia-
 toris, quem deperibat, biberet, statimque cum
 marito concumberet. Quod quū fecisset, statim
 Athleta amorem deposituit. Aceo quidem con-
 cubitu grauida facta, Antoninum Commodum
 postea peperit, cuius tanta fuit crudelitas & feri-
 tas, vt gladiatori potius quam Imperatoris & ^{e Iul. Capit.}
 Principis nomen mereretur. Tametsi autem hu- ^{in Vita M.}
 iusmodi pocula amatoria, ad amorem ipsum ani- ^{Antron. phil.}
 mo immittendum propinantur, non tamen pe- ^{f. l. si quis alio}
 riculo carent: vtpote ex quibus ferè sequitur ^{quid, §. quo}
 mors, aut extrema rabies. Quod accedit Lucte- ^{abortionis,}
 tio nobili & excellenti poetæ. Is enim sumpto ^{ff. de pan.}
 pharmaco, quod Lucilia vxor, grauiter Zelotypia ^{g Euseb. hist.}
 laborans, præbuerat, vt cum ad sui amorem pel- ^{eccles. lib. 6.}
 liceret, in furorem versus, seipsum interfecit. ^{Hieron. ad-}
 Quapropter Ouidius huiusmodi amatoria ve- ^{mer. Ruffin.}
 hementer dissuadet. ^{b. lib. 2. de Ponto.}

Nec data profuerint pallentia philtora puellis.

Philtora nocent animis, vimq; furoris habent.

Neq; tamen inficiari velim, si esculentis vel po-
culentis q̄ib; sumptis aliquid prodigio-
sum consequeretur, Pharmaciam tum in Magiæ
generibus collocari. Veluti quum Demænetus
Parrhasius, aut (si Pausan. in reⁱ Eliacis.
ⁱ plin.lib.8. cap.22.) Demachus, quum pueri cuiusdam carnes
gustasset, quem Arcades deo suo Lyceo immo-
labant, statim in lupum conuersus, decimo de-
ⁱ De cinctur. non minus fabulosa esse, quam quæ de Diome-
Des, lib.18. dis Ætoliae regis sociis scribuntur, quos post
ea.17. & 18. Troiæ excidium in aues mutatos fuisse tradunt:
aut de Circe, à qua ferunt, Zelotypia accensa,
Scyllam puellam in monstrum marinum fuisse
conuersam, Vlyssis autem socios in porcos.

Carminibus Circe socios mutauit Vlyssis.

In istis prodigiosis narrationibus, admittimus
duntaxat Nabugodonosoris historiam, quem
sacræ literæ docent Dei iussu, commutatum in
bouem, & toto septennij tempore inter mutas
animantes herbis vescentem, versatum fuisse,
tandem vero Deo placato, figuræ humanæ re-
stitutum fuisse^m. Neque tamen inficiari volo,
eam inter homines conuersionem, qua ex uno
sexu in alterum transeunt. Etenim præter ex-
empla, quæ in eam sententiam apud Plinium &
Gellium extant, non deest ratio quia id fieri posse
intel-

intelligamus, absque vlla magia vel artificio. Ma-
tricerto & fœminæ, genitalia prorsus sunt simi-
lia: hoc interest, quòd viris extant & prominēt,
fœminis intus condita latent, neque testiculi
penduli visuntur. Quod quum ita sit, ad sexus
conuerzionem satis fuerit, si viri genitalia casu
quodam, puta morbi vel alio, in corpus inti-
mum recipientur: tum enim fœmina fiet. Quòd
si mulieri contrahæc membra prodeant & emi-
neant, mas efficietur ». Quanquam non memi-
ni me ullum exemplum legere, quo vir in mu-
lierem mutatus sit, quum diuersæ conuerzionis
non paucæ suppétant: natura scilicet benignius
nobiscum agente, quæ res in præstantiorem
non in deteriorem statum commutare studet.
Alia sunt insuper plura Magiæ genera, quæ re-
censere nihil est necesse, quum præsertim omnia
sint vanitatis plena, è Satanæ præstigiis orta, quæ
etiam non solum Sacerdotum librorum scriptis
repudiantur, & grauissimis minis passim vetan-
tur, verùm etiam ipsis legibus humanis (qua-
rum tamen autores, magna ex parte, veri Dei
notitia caruerunt) capitalia habentur, & seue-
rißimè damnantur p. Habemus autem Dei be-
nignissimi præstantissimum munus, ipsius Eu-
angelij sacrosanctum verbum, ex quo possumus
in aduersis rebus consolationem ac consilium
petere: ut non opus sit de rebus nihil ad nos per-
tinentibus, curiosè percontari. Ita enim infelici
diuiti apud inferospœnas danti, Abrahamus pa-
ter, Lazarum in sinu habens, respondet, quum

n. Galeot.
Martialis
De doct. pro-
misi.ca.18.

o Lexit. 19.
¶ 20. Deut.
18.
p L. 2. 3. 4.C.
¶ malef. &
Euthem.

quidem Lazarum ad fratres suos mitti peteret. Habent, inquit ille, Mosen & Prophetas, quibus si non credunt, necei qui illuc ab inferis rediret, credituri sunt q. Quamobrem ne cōmittamus, vt Satan qui continenter tum diurnis tum nocturnis insidiis nos adoritur, in suos casles & dolosa retia, quæ ad prædam explicat, nos præcipitet, à quibus Dei viui vetus Filius Iesus Christus tāto pretio nos redemit, acerbissimos mortis cruciatus pro nobis in cruce perpessus. Potius illum oremus, vt mentes nostras collustret, & in suas temitas dirigat, quo verbi eius lumine, omnes illusiones, imposturas atque præstigias dispellere possimus, per quas diabolus (cuius vnum est hoc studium vt nos sempiterno exitio inuoluat) nouas subinde insidias molitur, quibus Dei Ecclesiam & pios aggrediatur.

T E X T V S.

Igitur patres, quò certius iudiciū facerent, præcipuos ex eorum numero, qui testati fuerat reum esse Martinum Guerram, coram adesse iubēt, ipsas item Martinis orores cum maritis, simul etiā ipsius Tillij anuncium, fratres & certos consanguineos: vt ambo isti simul corū oculis obiiceretur, atq; alter tandem verè agnoscetur Martinus Guerra. Qui omnes iussi adjunt, præter Tillij fratres, qui nullis literis,

minū

*minis aut imperio adigi vñquam potuerunt,
vt aduersus fratrem testimonium dicerent.*

ANNOTATIO LXXII.

Erant profecto *a*isti nonnulla venia digni, qui ^{a L. lege Iu-} nollent in fratris perniciē testimoniū ferre. Quā ^{Iua, ff. de re-} ^b ^{stib. c. si te-} ad rem lex quoq; ipsa noluit tales cogere, maxi- ^{stib. & §.} ^{§. lege} mē quā restanta agitur, vt capitī periculū sub- ^{Iula, & §.} ^{l. si ma-} eundū sit ^b. Nam iñhumanitatis cuiusdam esse ^{penul. 4. q. 3.} ^{b l. si ma-} videtur, vt compellatur quispiam suo generi, id ^{gnim. l. si fo} ^{c: rorē. C. quis} est carni, oīsi, sanguini ipsi, perniciem conflare ^{ac. non pos.} ^{c l. humani-} quum suam nemo carnem (vt est Apostoli ver- ^{tati. C. de} ^{bum) odio vñquā habuerit ^d, imò qui suorū cu-} ^{excus. rur.} ^{d Ephes. c. 5.} ram non habet, is vel impio sit peiore. Hacratio- ^{e 1. Tim.} ne adducti nostri Interpretes, docent, eum qui ^{cap. 5.} Arcem vel locum quempiam munitum Principi ^{f Gl. in c. pe-} se traditurū spoponderit, quo ille aduersus quos ^{titio. desin-} liber hostes vteretur, non tenerit amēn hoc pro- ^{reiur. Bar.} missō, vt aduersus seipsum tradere debeat, nec ^{in l. 1. ff. de} aduersus parētes, liberos, fratres vel alios genere ^{senator.} proximos, quos naturæ lege non multo minori ^{g Bal. in l.} charitate quām seipsum complecti debet.

TEXTVS.

Adest ergo omnium prima soror natu ^{in l. frater} *maxima: quæ paulisper istum nuper reuer-* ^{a fratre ff.} *sum, intuita, statim fratrem esse agnoscit, atq; deb.* ^{de cond. in-} *flens in eius amplexus ruuit.*

ANNOTATIO LXXIII.

Quandoquidem Plinius, Plutarchus, Valetius,

aliique historiographi testantur plures tum vi-
ros tum mulieres subito & immodico gaudio
absumptos fuisse, nemo, opinor, absurdum ex-
stimirabit, quod quispiam præ gaudij magnitudi-
ne fleat & lacrymas magna copia mittat. Cuius
rei documento est Ptolomæus Ægyptirex, cui
cum summi muneris loco, codex legis Iudaicæ
aureis descriptus literis porrigeretur, maxima af-

b. Josephus
Antiq. Jud.
lib. 12. cap. 2.

* Vide Ann.
not. 30.

fectus lætitia lamētari & plorare cœpit *b.* Quippe natura (ut Josephus in ea re narranda docet) in maxima voluptate sæpe id patitur, quod aliis in summo mœrore & ægritudine vñuenit. Plu-
rima in eam rem & illustria exempla è graibus Scriptoribus adduci possunt, de iis qui immo-
derato gaudio occupati non solùm flere, sed etiam efflare animam in ipso articulo conspecti.

c. Plin. lib. 7.
cap. 53. 44.
Gel. lib. 3.
cap. 15.

l. Cic. i. Tusc.
quaest.

sunt *c.* Quorum magna multitudine omissa vnum Diagoram Rhodium proferam, qui quum tres filios vno die Olympiæ palestra victores, coronatos, suas paterno capiti coronas, facie oscu-
latos imponere, populum quoque gratulabun-
dum astare, ac flores vndique spargere, videret,
incredibili perfusus lætitia in eorum complexu
expirauit *l.* Mitto enim Philemonem poetam,
qui asinum conspicatus sicubus vescentem quæ
in prandium paratae erant, tanta vehementia
cœpit ridere, ut statim emoreretur.

T E X T V S.

Iudices his verbis alloquens, Hic verò de-

num est frater Martinus Guerra. Vltro erorem fateor in quem perfidiosus iste proditor (tum autem Tillium praesentem designabat) me, sorores & ciues omnes Artigatenses suppositis indiciis impulit & diu detinuit. Ad quam eius orationem ipse quoque qui recens venerat, collacrymari cœpit. Deinde reliqua etiam sorores eum agnoscunt, omnes denique ceteri testes idem faciunt, qui tam pertinaciter antea Tillij causam suis verbis confirmabat.

ANNOTATIO LXXIIII.

Obseruent hic Iudices quanti sit periculi, maximè in capitalib. causis (vbi existimatio & salus hominis agitur) iudicium ex testimoniis dicēti facere: qui saepè tanquam comperta affirmant ^m, ^{m Vide ann.} quæ postea repudiate coguntur. Videant præterea quanto tutius sit, potissimum in capitali iudicio, non tantum testimonio, quod auditur, aut in tabulas relatum legitur, inniti: sed testes ipsos accersere, coram audire, conspicere, yulatum & gestum contemplari, percontati, rationem dicti exactè rogare. Sic enim sentio, si hæc agendi ratio institueretur, multis insidiis, calumniis & conspirationibus testimoniū occursum iti: qui sanè non tam se faciles ad falsa testimonia redderent, Senatus supremi amplitudinem reueriti, coram quo sibilationem reddendam esse

intelligerent. Hoc nimirum est quod Adrianus Imperator Iunio Russino, Macedoniae proconsuli scribebat, se testibus, non testimoniis credere velle. Fides enim & grauitas testis praesentis, longè eam excedit, quæ est in eorum verbis, quū
n. l.3. §. idem duntaxat leguntur & recitantur *n.*: quæ scilicet
dinus, ff. de non raro dictantur vel excipiuntur magis ex libidine improbi cuiusdam disceptatoris, vel Scribae imperitia, quam ex mente & consilio testis. Proinde Callistratus Iurisconsultus, Adriani argumentum prosequens, hęc ex eius epistola subiicit, Quod crimina obiciiebat apud me Alexander Apro, & non probabat, nec testes producebat, sed testimoniis uti volebat, quibus apud me locus non est (nam ipse eos interrogare soleo) i-
o. d. §. idem psum remisi, &c. o Atque id sibi vult, meo iudicio, quod Iustinianus scriptum reliquit, in iudicio capitinis, ubi maius est periculum (est enim res
p. §. hac o- de existimatione & capite hominis) necesse esse,
mnia, in no
uel. de te-
stib. coll. 7. vt testes iudici producantur & exhibeantur *p.*
auth. apud
eloquētissi-
mum, C. de
fide instr.

T E X T V S.

Tandem ipsa Rolsia in medium adducitur, quæ simulat que in recentem istum oculos conciecit, oboris lacrymis, tota tremens instar folij vento agitati, vultum madente eum amplexura accurrit, errati veniam petens, in quod imprudentem se Tillij versutia, calliditate, atq. impostura circumuentam incidisse confitetur.

AN-

ANNOTATIO LXXV.

q. Arist. E-
thic. lib. 3.

Vt liquidò intelligatur num hæc culpa excusa-
tionē villa digna in hac matrona esset, sic haben-
dum est, ctimina omnia (vt & cætera quālibet
quæ ab hominibus fiunt q) voluntate aut præter
voluntatem & consilium committi r. Primi ge-
neris sunt ea, quæ destinata & meditata delibera-
tione cōmittuntur s: qualia sunt hominem con-
sultò interficere, mulieri vim inferre, furari, fal-
sum testimonium dicere, & huiusmodi alia, quæ
non nisi dolo & malo animo fiunt a: eaque vbi
perpetrata sunt, venia omnino sunt indigna, quo
ad homines b, etiamsi eum qui designauit, seriò
pœnitentia. Nam alioqui nullum vñquam de fa-
cinoribus supplicium lumeretur. Quotus quisq; fur. c. cum
enim, qui non euitandi supplicij, aut infamiae cau-
sa, non dicat, Me pœnitet? Possunt etiam dici vo-
luntaria, quæcunque ira aliqua, aut animi repen-
tina perturbatione admittuntur. Velut si eum
interficio, quem mea vxore abutentem depre-
hendo d, aut qui perimere conatur e. Huiusmo-
di crimina et si dum patrantur, coniunctam ha-
bent quandam voluntatem à tali perturbatione
excitatam, tamen quia non fuit voluntas planè
meditata & consulta, sed animi impetu expres-
sa, & velut coacta, facile remitti possunt g. Per-
difficile enim est homini, in tam iusto dolore,
scipsum reprimere, & iram cohibere h: vt satis il-
le ostendit qui non abstinuit manum ab ipso
Ioanne xiiii papa, quem in adulterio cum riu, §. Imp.
ff. de adul.

r. l. & 2. ff.
de legisbus.s l. respicere
dum, §. fin.
ff. de pan.t l. C. de si-
car. c. 1. dehomis. in 6.
a l. penult.

ff. de adultr.

b l. 3. C. de
eps. c. 1. de ho-

misd. in de-

cretal.

c l. quis ea
mente. ff. defur. c. cum
nō ab homi-
ne, de Iud.d l. Grac-
chus, C. de
adul.e l. Et Sim.
ff. de iustit.

ff. de adultr.

ff. simulcer.
§. penult. ff.

ff. quod met.

cau.

g l. Verū ff.
de fur. d. l.

Et Sim.

h l. si adultr.

ff. de adultr.

i pl. in vi uxore deprehensum iugulauit i. Quæ porro
 tis pontificis præter voluntatem, siue non voluntariè com-
 cum. mittuntur, sunt in quibus casus quidam inopi-
 kl. respiciens natus siue fortuitus vel error interuenit: & re-
 dum, §. pe- mitti debent k. Ut quum Telegonus Vlyssis &
 nul. ff. de pæn. l. i. et 2. Circes filius, casu patrem occidit, quum eum
 ff. de legis. non agnosceret, & sibi cum seruis rem esse puta-
 l. Ovid. Fast. b. 3. ret, aditum domus paternæ prohibentibus h.
 m. c. lator, de Idem accideret, si quis inter venandum, aprum
 homic. §. aut aliam feram venabulo petens, hominē con-
 f. d. l. respic-tingeret, ex quo ille vulnere moreretur, vel gra-
 ciendum. uiter fauciaretur m. Et (ut in facti nostri specie
 n. c. i. 29. q. i. versemur) si qua mulier cum alieno rem habeat,
 c. si Virgo, c. in lectu 34. quem tamen maritum suum putet esse: aut con-
 g. 2. trà, vir alienam, quam suam vxoret arbitretur,
 o Gen. c. 2. 19. constupret: ambo venia magis quam suppicio
 c. inebriane digniores sunt n: vt plurib. postea docebimus.
 runt, §. 5. q. 1. pl. itē Mela, Alioqui sanè Lotus incesti damnandus videre-
 ff. adl. Aqu. tur, qui vxorem apud se accumbere ratus, duas
 d. c. lator. natas compressit, & grauidas reddidit. Talia
 q. l. lege §. 1. facta quoniam à nulla prava voluntate profici-
 de sic. l. si ser- cuntur, excusari debere videntur p. Nisi forte
 unus, §. si for- macarius ff. præcesserit aliquod malum opus, quod facto se-
 adl. Aquil. quenti occasionem attulerit q. Ita enim qui cri-
 c. contineba men commisit, iam in culpa erat, qui rem per se
 tur, de hom. prauam & damnatam faciebat: & consilio, ob
 r. l. scientiā §. fin. ff. adl. tale rei facienda initium, iam vitioso & malo
 Aquil. l. eu erat. Verbi gratia, si in animo iam habeo Anto-
 qui. §. si in istu nium interficere, sed in Franciscum incido, quæ
 ria. ff. de in- occido: veniam non mereor, quia hominem in-
 sur. Bar. m terficere omnino constitueram.
 l. respiciens dum, §. fi.

TEXTVS.

T E X T V S.

Culpam potissimum in ipsius Martini sorores reiiciens, que nimia facilitate sibi persuaserant & affirmarant reum esse, ipsum suum fratrem.

A N N O T A T I O   L X X V I .

Hoc mulierum proprium est, ex Philosophi sententia, ut temere credant, & virorum technis astutiisque facilè fallantur ^a

Scilicet ista fuit veterum natura virorum,

Fallere fæmineum, credula corda genus^b.

Iustinianus quoque Imperator dicebat, Fœminas imbecilli ingenio esse satis nouimus, innumeris deceptionibus & circunventionibus expositas ^c.

^a Arist. De natu. anim. lib. 9.

^b Faustus li. 4. de Luria.

^c §. quæst. de aequal. dat. in nom. nuc. col. 7.

T E X T V S.

Quum alioqui cupiditate incredibilitenetur recuperandi mariti. Itaque hec omnia concurrisse, quibus facile adductam se esse, ut cum admitteret, eo magis quod multa, eaque maximè arcana & singularia indicia prodebat. Verum quum primum fraudem apprehendere cœperit, mortem sexcenties optasse, atque adeo sibi eam illaturam fuisse, nisi Deus metus cohibuisset.

ANNOTATIO LXXVII.

Mors omnium malorum finis est, miseria-
rum quies, & quietum ab huius vitæ periculis
receptaculum, verumque est quod de illa vulgo
dicitur,

Illa malis requiem finemq; laboribus affert.

Proinde probo viro formidini aut tertiō esse
non debet, sed potius ab eo fortiter contemni.
Et sanè Numantius ad Ciceronem scribens, me-
ritò tradit mortem honestam sàpe expetendā,
cuius beneficio homo innumera pericula & in-
constantis fortunæ insidias deuitat: nedum ut
fugienda sit. Quin & Paulus Apostolus assiduo
studio flagrans cœlestis patriæ, & ad immortale
fœlicitatem anhelans, cupiebat è corpore solvi,

Ad. Phil. e. I. ut cum Christo habitaret d. Hæc verò quam-
quam vera sunt, tamen certis quibusdam tempo-
ribus, & ob certas molestias quæ occurruerunt, extre-
mum vitæ finem optare, hominis est nimium
perturbationibus seruientis, & parum in sacra
doctrina instituti. Quum enim in Dei clientela
si nus, imò serui addictissimi & mancipia, æquū
est ut in omnib. eius imperium expectemus: ut
(quod dicere Hegesippus solebat) neq; hinc ci-
tius migrare, neq; diutius morari cupiamus, quā
velit & iubeat ipse Deus immortalis, qui, ut viua-
mus & simus, nobis contulit. Nemini igitur fas
est filum vitæ abrumpere, aut animam à corpo-
re seiungere, nisi ei demū, qui ista inter se conju-
xit. Sed ut qui Magistratus autoritate, inquit Pla-
to, cu-

to, custodiæ sunt traditi, non antè inde exire debent, quām iubat, cuius imperio illuc cōiecti sunt: ita nos absque iussu & nutu Dei animam, quam ab eo accepimus, à nobis abigere vel abstrahere, siue ex hoc mortalis & miseri corporis ergastulo egredi debemus. Locus est apud *Augustinum*, vbi valde occupatur & laborat, dum ostēdit quām grauiter peccant qui mortem aut optant, aut (quod magis reprehendendum est) vltro sibi inferunt, potissimum quum id pœnæ *De ciu. Dei*
 aut infamiae metu faciunt. Id quod ante eum *lib. 1. cap. 16.*
 Aristoteles doct̄e ostēdit, non esse hominis fortis *ad 2. 8. § 9.*
 aut constantis, sed potius ignavi & pusilli animi, manus sibi afferre & propriæ necis inhumatum autorem fieri, ut hac ratione suppliciū, egestas, aut aliud quidpiam molestum atq; acerbum
 vitetur. Evidē non sum nescius, olim Annibalem, Catonē, Cassium, Brutum, Neronem, Diocletianum, Sardanapalū, Cleopatram, aliosque plurimos, ne in hostium potestatem venirent,
 mortem sibi consciuisse, aut certè à suis, ipsorum iussu confoslos esse. Idem etiam ab aliis factum
 esse, præ morbi cuiusdā & cruciatus vehemētia,
 qui eò impatientia & mœrore adacti sunt. Hoc *h. l. 3. ff. de bo.*
 quippe Adriano imperatori, & Silio Italico, ex-
 cellentissimo poetæ, accidit: Lucretiæ item &
 Porciæ, Romanis matronis, illi quod supra modum molestè ferret vim sibi à Tarquinio illatā:
 huic quod nimium mœrōe audita Bruti mariti
 morte perceperit. Quin & extiterunt alij, qui rerum huius vitæ pertæsi, id ipsum in se admiserūt,

ut sarcina corporis deposita, liberè eam felicitatem consequerentur, quam sibi animo finxerant. Sic Gymnosophistæ & Brachmanes apud Indos: sic Cleombrotus Ambraciota philosophus. Is enim perfecto Phædone Platonis, in quo Socrates de animi immortalitate differens inducitur, è muro se in mare præcipitem dedit,

¶ Cic. 1. Tus. ut quiete tutiore, & beatorum cœtu citius fruguerit. *Lact.* eretur. De quo Ouidius sic loquitur *k.*

Def. fals. sap. lib. 3. *Vel de precipiti venias in tartara saxo,*

k. Ouid. in Ut qui Socraticum de nece legit opus.

Ibid.

Callimachus etiam, Græcus poëta, elegans in eum epigramma conscripsit, quod in Latinam linguam ab erudito quodam viro ita conuersum est,

Vita vale, muro præcepis delatus ab alto,
Dixisti, moriens Ambraciota puer.

Nullum in morte malū: docti sed scripta Platonis
Non ita erant animo percipienda tuo.

Alij denique hoc fecerunt ostētatione quadam, & vanâ spe æterni nominis quærendi, ut sic quidem trophæum honorificum apud posteros cō-

Lactan. De struerent. Quemadmodum Cleanthes, Chrysippus & Zeno in Græcia^l, Decij & Curtij Roma¹⁸, Menæceus Thebis, Codrus rex Athenis:

m Horat. 11. Codrus propria non timidus morim

n. Carm. Et alij non pauci, in quibus Empedocles summus ille philosophus. Qui ut Dei nomen hominum opinione sibi compararet, apud Ætnam Siciliæ montem, cuius perpetua sunt incendia à socio-
rum

rum cœtu subductus, clam se in ignem coniecit.
Existimabat enim fore, ut quum nusquam ap-
pareret, inter Deos immortales receptus esse
censeretur. De quo Horatius n.

*n De arte
poet.*

— *Siculig₃ poeta*

*Narrabo interitum. Deus immortalis haberi
Dum cupid Empedocles, ardenter frigidus Aetnā
Infiluit. Sit ius liceatq₃ perire poetis.*

Fefellit tamen hominem spes sua. Nam ignis vis
crepidas æneas extra crateres euomuit, quæ to-
tam eius ambitionem & imposturam patefec-
runt. Est ergo (vt ad rem initio institutam redea-
mus) homine Christiano indignum, & Deo ve-
hementer displicet, vt quis vitæ finem anteuer-
tat, & suis se manibus, à Domino nondum voca-
tus, conficiat: quum à Deo animam nostrā cu-
stodiæ & fidei commissam acceperimus. Quòd
si ab amico depositū quodpiam accepisti, nem-
pe argentum, monilia, aut quiduis aliud, eo si ab-
utaris, merito & iure optimo improbus, perfidus &
peruersus haberis. Multò magis igitur si
abuteris re tanti pretij, nempe anima, quam tibi
Deus custodiendam tradidit, hoc est, si eam in-
iussu dantis Dei à te amittas & expellas.

TEXTVS.

*Quocirca quum se tam indignè delusam
animaduerteret, castitatis opinione excidisse,
litem nefario proditori intendisse, tantag₃ per-*

K iii

seuerantia persecutam esse, ut capite à pretore Regiensi damnatus sit, ut mortui cadaver in quatuor partes dissecaretur. Neque in eo tamen se constitisse: Sed postquam ille ad Senatum Tolosanum prouocauit, se à Patribus supplicem petuisse, ut sibi èo venire (prouocatione enim rei se antea impediri, ne loco exiret) & de iniuria accepta conqueri, iudicioqz hominem persequi liceret.

ANNOTATIO LXXVIII.

Hæc erant non obscura sinceri animi testimonia, ut statuere possis Rolsiam nunquā animū induxisse à vero marito diuertere, aut fidem, quam illi debebat, vlla ratione fallere, licet corpore cum Tillio interim commixta fuerit. Si qua enim mulier cum viro aliquo consuetudinē habet, quem maritum esse persuasa sit, tantisper ab adulteræ nomine & culpa aberit, quandiu ignorantie illa tenebitur, sed tum demum duntaxat,

1 c. 12 Virgo, 1. 2. 2. quum rescuerit, neque verbum ullum fecerit. Id verò Rolsiæ nostræ obiici non potest, quæ simulatque vestigiū ullum deprehendere aut olfacere cœpit, insignis illius fraudis, qua eam Tilius nequissimus impostor, improbissimus vterator omnium quos post homines natos extitisse auditum est, perfidiosissimè ludificatus circumuenerat: neque ylli labori neque bonis percit, quin cum acerrimè persequeretur.

TEXTVS.

TEXTVS.

Hic verò operæ pretium est gestum huius recentis Guerræ narrare. Is quum ad sororum occursum & agnitionem lacrymas continere nequiuisset, tamen ad uxoris eiulatus, suspiria & summos gemitus, nullum unquam commiserantis animi signum dedit. Imò vultus quodam austero, & seuero aspectu, tanquam illam intueri vix dignaretur. Mitte vero, inquit, istas lacrymas, quibus nec possum nec debo commoueri.

ANNOTATIO LXXIX.

Hic nimirum cum Propertio dicebat b,

b Eleg. 9.11

Nilmoneor lacrymis: ista sum captus ab arte,

4b.3.

Semper ab infidis Cynchia stiere soles.

Ac profecto, quoniam fœminæ ad plorandum natæ esse quodammodo videntur,

Quumq; volunt, iussæ profluent lacrymae: imo

*c Eurip. in
Medea.*

— discunt lacrymare decenter,

Quoq; volunt plorant tempore, quoque modo d: d Ouid. li.3.
 non omnis fides earum lacrymis adiungenda
est (quas sæpiissimè simulatio & hypocritis ex-
cutit) neque etiam earundem verbis. Habent
enim (ut ait Plautus) fœminæ in lingua mel, sed
cor felle coniectum est, aceto imbutum, & ama-
titudine plenum e. *e Plaut. in
Truculentæ.*

Nec excusationem accipio, quum sorores & patrum obtendis. Neg^e enim pater, mater, patruus, sorores aut fratres notiorem habere debet filium, nepotem aut fratrem, quam uxor maritum. Itaq^e. domesticarum turborum & tragœdiae totius nemo præter tecum sūstineret debet. Ibi tum Iudices ipsi Rolsiam homini purgare conantur, verum omnia frustra: neg^e enim primo illo cōgressu eius animus mitescere, aut ab insita austerritate deduci potuit. Ita Tillij dolus planè patefactus, & recens iste omnium consensu agnitus verus Martinus Guerra, admissus est: causa quoque suis omnibus numeris instructa & expedita, Iudicium sententiam requirebat. Quapropter Curia magna & graui deliberatione omnibus expensis, Arrestum in hæc verba edidit.

A R R E S T V M S E N A - T V S T O L O S A N I .

Viso Processu, habitu coram prætore Regiensi, contra Arnaldum Tillium, cognomento Pansetā, se pro Martino Guerra gerentem, nunc in custodia Palatina deten-

detentum, ab ipso Prætore prouocantem,
 Sententia amplissimi senatus est, causæ to-
 tius acta omnia, vñà cum ipsa rei prouoca-
 tione annullanda esse. Ad debitum porro
 supplicium irrogandum, quo expictur im-
 postura, crimen falsi nominis & personæ
 suppositio, adulterium, raptus, sacrilegiū,
 plagium, furtum, cæteraque crimina ab
 ipso Tillio reo incarcerated commissa, que
 omnia ex ipso processu resultant, Senatus
 hominē hac ignominiosa multa damna-
 uit atque etiamnum damnat, vt ad fores
 Ecclesiæ Artigatensis, genibus flexis, indu-
 sio tectus, capite aperto, pedibus nudis, re-
 sti collo innexa, tædam ceream accensam
 manibus tenens, veniam à Deo, Rege, Pa-
 tribus, Martino Guerra & Bertranda Rol-
 sia coniugibus petat. Deinde carnifici in
 manus traditus, ab eo per plateas & com-
 pita Artigati circumductus, resti collo re-
 uinctus ante ipsius Martini ædes adduca-
 tur, ibique patibulo, quod eius rei gratia e-
 rectum illic fuerit, appensus stranguletur:
 postremò cadauer comburatur. Censuit
 insuper Senatus certis causis ad id addu-
 ctus, vt bona ipsius Tillij, filiæ (quam ille

ex Rolsia, impiè ad hunc modū per Martini Guerræ nomen & personam suppositam connubij prætextu decepta suscepit) edicto possidenda tradantur: sic tamen, ut litis impensæ prius detrahantur. Porro Martinum, Rolsiam, & Petrum Martini patruum Curia, foro & lite eximit. Tilliu denique reum ad prætorem Regiensem remittit, cui executionem rei iudicatæ, forma & verborum ordine præscripta faciendam, mandat ac committit.

EXPOSITIO VERBO- rum prædicti Arresti.

TEXTVS.

*Causæ et totius acta omnia unacum ipsa pro-
uocatione &c.*

ANNOTATIO LXXX.

Gallica sonant, *Præuocationem, et id à quo pro-
uocatum est, &c.* Hoc autem est ipsum Prætoris
Regiensis iudiciū, quo Tillius capite obtuncari
debebat, deinde corpore in quatuor partes disse-
cati. *Quod quidem iudicium à Patribus indu-
ctum est, quibus genus hoc mortis honestius
vistum est, quam ut adeo prodigioso & nefario
prodi-*

proditori omni scelerum colluione contami-
nato, imponeretur. Tametsi enim discrimen pœ-
narum, quod à iure nostro inter nobiles & ple-
beios constituitur ^a, in Gallia non accuratè ser- ^{a l. milites.}
uetur (vbitenacius regulageneralis rata habetur, ^{C. de quaſt.}
dignitatis omnia priuilegia criminum & facino- ^{l honor, ff.}
rum turpitudine oblitterari actolli ^b) tamē in iu- ^{de pœn.}
diciis capitalibus religiosè hoc semper factitatū ^{senator, l. iu-}
est, vt nobilibus caput amputetur, cæteris suspen- ^{dices, C. de}
dio tollātur ^c. Sed & illud nōnulli addunt in Gal- ^{dignitatisb.}
lia seruari, si quis vel clarissimo & nobilissimo ge- ^{lib. 12.}
nere ortus, prodigionis atrocioris manifestus sit, ^{c Acur. in}
eum tunc non plecti capite sed in patibulum tol- ^{I. 3. § 1. ff. de}
li, & quidem in furcam cæteris sublimiorem ^{remilst.} ^{d Bald. in e.}
^{cum quādā,}
^{de suresur.}

T E X T V S.

*Crimen falfi.**ANNOTATIO LXXXI.*

Satis appetet tale crimen hic intercedere in ^{e l. unica, ff.}
nominis mutatione & personæ suppositione, ^{de mutat.}
quum Tillius affirmaret se appellari & esse Mar- ^{nom.}
tinum Guerram. Quod enim dicitur nemini nō ^{f l. ad reco-}
licere vt nomen pro arbitrio mutet ^{gnoscendos,}
quod nominatantum ad dinoscendos homines ^{C. de inge.}
imposita sunt ^{g man. §.}: hoc tamen ita accipiendum est, ^{sed quia,}
ne quo fraudis facienda aut damni inferendi ^{qui. mo. te-}
consilio fiat. Veluti quum Papa Sergius huius ^{fla. infirmē.}
nominis secundus, cui Italicè nomen *Bocca di* ^{g d. l. enica,}
porco (id est rostrum suis) erat, Pontificiam di- ^{suprà an-}
^{not. 12.}

gnitatem affecutus, ad tollendam nominis ob-
scenitatem & turpitudinem, se Sergium vocari
iussit. Quæ res postea in consuetudinem abiit, vt
reliqui, postquam Papæ creati sunt, nomine pro-
prio relicto, aliud sibi assumant. Quod etiā Christi
exemplo se facere dictitant, qui Petri nomen

b. Petr. Crin.

*De hon. dis-
cip. lsb. 4.
cap. 10.*

s. c. dilecta,

ubs. Panor.

*de excess. pra-
lat.*

k. Act. ca. 16.

*c. si in adiu-
torium, dis-
tin. 10.*

l. l. falsi, ff.

defals.

m. l. quāni,

ff. dereb. eor.

sibi allegit *b.* Quocirca, modò absit mala volun-
tas, fas est non solum nomen, sed etiam cogno-
men & stemmata commutare, quinetiam pa-
triam sibi aliam esse dicere. Que madmodū Paulus in Actorum historia se ciuem Romanum fe-
rebat, quum illic non esset natus *k.* Qui alioqui
nomen mutat, suppicio dignus est quod criminis
falsi debetur *l.*, & quidem tam insigni, vt aliis
exemplo sit, sicut alibi loquitur Vlpianus Iusti-
ficius *m.* consultus *n.*

T E X T V S.

Nominis & personæ suppositio.

ANNOTATIO LXXXII.

Tillius nomen & personam Martini Guerræ
supposuerat, tantaque calliditate, tot retia teten-
derat, quibus homines implicitos & confirma-
tos in hac persuasione detineret, vt ipsa Martini
vxor, sorores, & patruus, amplius triennio hac
opinione fascinati manerent. Quæ suppositio
insignis est profecto, si vlla vñquam extitit, di-
gnissima

gnissima ob quam in talem nebulonem exquisita atrociaque exempla edantur: etiam si in no- *n l. quānū,*
ff.dereb.cor.
 stri iuris disciplina rara adeo sit huius criminis
 mentio, ita ut vix ullus textus reperiatur, qui hoc
 commodè allegari queat. Modestinus quidem
 quum de eo agit qui se pro milite gerit, quum non
 sit, aut qui insignia sine stemmata vetita usurpat,
 aut Principis literas effingit & supponit, graui
 supplicio eum iubet affici. Papa Clemens 111
 meminit cuiusdam presbyteri, qui nomen & ti-
 tulum Regis filij sibi arrogauerat, cuius quidem
 rei prætextu armis sumptis magnam seditionem
 excitauerat: at de supplicio ne verbum quidem
 facit. Fertur etiā nescio quid de Barbario quo- *p c. perpēdi-*
 dam Philippo, qui tanquam liber esset se populo *mūs, de sent.*
 Romano insinuauit, atq; eo nomine Prætoriam
 dignitatem obtinuit: verum recte illud an per-
 petram ab eo factum sit, mitum apud Iurisconsul-
 tum silentium. Illud præterea nemini obscurū *q l. 2. ff. de*
 est, quemadmodum leges nostræ de supposito *off.prætor.*
 partu loquuntur. Sed quorsum hæc omnia? *r l. 1. §. fin. &*
l. 2. ff. de Car
 Sunt enim & inter se disparata & ab hoc longè *bon.edic. l. l.*
 diuersa crimina. Neque certi quicquam de sup-
 plicij genere vel modo, statui potest, tum quia le-
 gibus nostris nihil ea de re disertè cautum est, tū
 quod veteribus huiusmodi nominum supposi-
 tio aliquando non impunè modò, sed pro ludo
 habita fuit: aliquando animaduersione quadam,
 sed leui, punita. Fuerunt paulo senioriores quidā,
 qui morte civili, paucissimi qui naturali vindica-
 runt. Quæ quū sic narrō, ne lectori videar quic-

quam comminisci, non piget altius quædam exempla, illustriora scilicet & nobiliora magisque memorabilia repetere. Iacobus quum Esau fratre maiorem natu patria benedictione fraudare studeret, à matre Rebecca monitus, ipsius fratris nomen & personam supposuit, manus & collum pellibus hædinis cōtegens, quò hirsutus instar eius putaretur, vestes quoque eius pretiosas induens. Quia fraude (vt docet Scriptura) benedictionem à patre Isaaco consecutus, dominum in fratres accepit, vt bonis supra modum au-

a Gen. cap. Etus à cunctis populis coleretur *a*. Ita tantum ab
27. fuit, inquit Augustinus, vt ob eam rem culpetur,
nendum puniatur, vt contrà præmium fraudis re-

b c. quarti sur. §. 1. 22. 9. 2. portet *b*. Eadem Patriarchæ quum Laban filiam
minorem Rachelem despondisset, cuius causa
septem annos seruierat, ipso nuptiarum die, pro
ea Leam maiorem in toro geniali subiecit, & Ia-
cobo comprimendam tradidit: atque ita homi-
nem ad alteram septennij seruitutem adegit, vt
Rachele potiretur. At nullas huius facti pœnas

c Gen. cap. luisse legitur *c*. Laodice quum interfecto marito
29. Antiocho, Artemionem (mariti persimilem) in-
lectum regium ascivit: atque ille eius iussu, tan-
quam ipse Antiochus esset, è lecto loquens, vxo-
rem & liberos ciuibus commendasset: ea ratione
perfecit, vt populus, qui Antiochum eum esse
putabat (fuerat autē Antiochus toti populo ac-
ceptissimus & charissimus) regem absque Lao-
dices voluntate ac consilio nolle eligere. Ita
cruelis imposturæ illa præmium mercedemq;

rece-

recepit, tantum abest, ut vllam pœnam luceret *d. d.* *Plin. lib.*
 Barbarus ille Philippus seruus, cuius supra me- *7. cap. 12. So-*
 minimus, à domino fugitiuus, quum populo *lin. Polybius.*
 Romano se liberum esse persuasisset, eaque *cap. 5.*
 persuasione Prætor fuisse creatus, neque le-
 gis neque magistratus vlo imperio pœnas de-
 dit, verùm eius acta omnia populus probauit
 & defendit: quum interim huiusmodi teme- *e l. 2. de offi.*
 rarios seruos, qui talibus suppositionibus ad *præt.*
 honores & dignitates peruenirent, Imperator
 Augustus dignis suppliciis afficiendos censue-
 rit *f.* Papa Clemens 111 quum de eo sacerdo- *fl. 2. C. si ser.*
 te scribit, qui filij regij nomine ementito, po- *ad decur.*
 pulum ad bella ciuilia commouerat, illiusque *asp.*
 audaciæ pœnas flagris primùm cæsus, deinde
 suspensus huit, in dubium vocat, an non, qui
 tali eum morte affecerunt, excommunicatio-
 ni obnoxij fuerint *g:* non vtique dubitaturus, *g c. perpedit.*
 si sola supplicio capitale crimen esset. Trebel- *mus. defens.*
 lium Calcam literis proditum est, personam fi- *excom.*
 lij Clodij supposuisse, ut eius bona occuparet:
 sed fraudem non potuisse tanta astutia regi, quin
 veritatis vi in apertum tandem prodiret, vn-
 de ille causa in foro excidit. At suppositionis
 vllum supplicium fuisse sumptum, historia non
 docet *h.* Idem accidit in muliere illa Medio- *b. Valer.*
 Janensi, quæ Rubriam se dicebat, ad bona *Max. lib. 9.*
 veræ Rubriæ mortuæ inuadenda. Succubu- *cap. 16.*
 isse constat illam quidem, idque Octauiani
 Augsti prudentia, sed vlli pœnæ subiacuisse,
 nullus scriptor tradit'. Neque tamen *i. Idem ibidem.*

me latet tales suppositiones in aliquibus fuisse vindicatas, sed leni admodum suppicio. Herophilus medicus, quum se Matij junioris filiu[m] prædicaret, eum sibi populi fauorem conciliauit, ob Marij illius septimo consulatu celeberrimi memoriam (cuius iste nepos videbatur) ut multi ex veteranis & ciuitatibus sociorum eum tanquam veterem patronum & tutorem sequerentur. Itaque quum Cæsar ex Hispania victor, deuictis Pompeij filiis Romam rediret, qui illi obuiam gratulandi causa procedebant, non minus Herophilum, quam ipsum Cæsarem salutabant, & honore afficiebant, cuius tamen trophyæ & victoriæ monumenta toto iam orbe perulgata erant. His rebus Cæsar commotus, quod popularem quandam seditionem verebatur, contentus tantum exilio, maiori pœna abstinuit. Quanquam ille post Cæsaris mortem, quia Romam reuersus, Senatui minitabatur, ex Senatus*consensu* *ibid.* sulto in vincula coniectus & necatus est. Nicomedes Bithyniæ rex (vt est in historia) Cappadociæ regnum mortuo Ariarathie occupauit, data fide vxorem sibi fore eius viduam Laodicen. Ea re Mithridates Laodices frater indignatus, hominem Cappadocia expellit, regnum Ariarathi, illius defuncti & Laodices filio, tribuit. Quem quum postea opera cuiusdam Gordij necasset, Nicomedes veritus, ne ille accessione Cappadociæ auctus, Bithyniam quoque occuparet, iuuenem quendam scitum & ingeniosum subornat, qui populum Romanum adiret, atq[ue] ab eo Cappadociæ

padociæ regnum, tanquam vnuſ ex Ariarathis
 filiis peteret. Huic præterea Ariarathis uxore in
 Laodicea addit, quæ illuc quoque iret atque cum
 filium suū esse diceret: ut scilicet tota res Româ-
 nis verisimilior redderetur. Id Mithridates impe-
 dire cupiens, Gordium illum (de quo suprà egi-
 mus) eodem mittit, qui falsa omnia quæ ab istis di-
 cebantur, esse doceret. Populus autem Roma-
 nus, perspecta fraude & vtriusq; temeritate con-
 siderata, nihil tamen grauius in eos statuit, quam
 vt Mithridati Cappadociam, Nicomedi Paphla-
 goniā adimeret, & vtrumq; populum liberum
 esse iuberet. Quo iure quum Cappadoces vti nol-
 lent, negarentq; populū Rege carere posse, Se-
 natus Ariobarzanem eis præposuit¹. Iudæus qui-
 dam Sidonius, qui Alexandrum Herodis Antipæ
 Iudæorum regis filium, oris, corporis, & vocis si-
 militudine aptissimè referebat, Alexandrū ipsum
 se esse multis persuasit (quem tamen pater inter-
 fecerat) quum quidem multa indicia domestica
 proferret, monitore scilicet quodam vſus, quem
 in eo opitulatorem habebat. Ut porro rem o-
 mnem verisimiliorem redderet, dicebat, milites,
 quibus sui interficiendi cura mandata fuerat, sui
 misertos, abeundi potestatem fecisse alio quo-
 piam imperfecto. Atque ita rem astu tractauit,
 & maximam Iudæorum partem in eam senten-
 tiā adduxit, vt passim eum sequerentur, sicque
 Regio comitatu Romam veniret, regni partem
 ab Augusto petiturus. Iudæi qui Romæ agebant,
 hominem venientem splendore maximo exce-
l. Inscrip. e. en
Trog. Pomp.
lib. 34.

perunt, sublimem eum de more per plateas & compita efferentes, & miraculi loco ostentantes. At Augustus, qui natura à talibus fallaciis & dolis abhorrebat, aliquid commentitij subesse suspicatus, ut quod erat patefaceret, hominem abductum, remotis arbitris interrogat, eiusque animum ea solertia pertentat, ut & suppositionem ipsam & eum cuius consilio impulsus fuerat, planè aperiret. Verum Augustus non tam in eum seuerus fuit, quam rei grauitas poscere videbatur: quippe quem satis habuit ad remigum pœnam allegare. Autorem quidem & inuen-

in Iosephus Ant. Ind. li. 17. cap. 18. torem huius fallacie morte multauit m. Illud præterea notum est, extitisse quosdam, qui huiusmodi imposturas ausi machinari, mortis naturalis supplicio affecti sunt. In quorum numero recentur Smerdes, aut (si Trogo Pompeio creditimus) Oropastes: qui quum planè similis esset Smerdi (quem alij Mergidem dixere) Cambysis Assyriorum Regis fratri, eum se esse omnibus facile persuasit. Præceperat autem Cambyses Prexaspī cuidam, ut fratrem interficeret, somnio tertitus, & metu adductus, ne Regno ab eo spoliaretur. Ista porro hominis assimilatio eo probabilius visa est, quod Prexaspes ipse se à Smerdis nece abstinuisse, contra quam iussus fuerat, diceret, & illius sortem commiseratum seruasse. His rebus effectum est, ut Smerdes (sive Oropastes) Rex creatus, regnum septem mensium tempore tenuerit. Nam octavo mense proditus est à Phædima, vna ex concubinis: quæ ab Otharie patre monita,

monita, cum eo iacens, & dormientis caput contrectans, aures truncatas esse deprehendit: quo ille supplicio, ob certum aliquod facinus à Cyro pridem fuerat affectus. Quod ubi innotuit, septem ex primariis totius Regni supra modum indiglati, & generoso virtutis stimulo incitati, in eius perniciem cum iureiurando conspirant, & gladiis sub vestibus occultis cincti, eum in Palatio trucidantⁿ. Non magis propitia fortuna usus *n Herod. in est Prompalus: qui quum à Ptolemæo Ægypti, Thalia, Int Attalo Asiae, Ariarathe Cappadociæ Regibus, & st. lib. 1 ab Antiochenis submissus esset, ut se Alexandrū Antiochi filium profiteretur, eoque nomine à Demetrio (qui Syriam occupauerat) paternum regnum peteret, rem aggressus, tanta felicitate perfecit, ut viator, Demetrio interempto, Syriae regnum pacatè tenuerit. Sed bonorum & honorum copia, regnique dulcedine inebriatus, ac peccandi licentia, nemine reprehendente, corruptus, ita se omni voluptati & turpitudini addixit, ut Antiochenes ipsi, flagitiosa eius vita & libidinibus nefandis offensi (a quibus in regnum fuerat euectus) ab eo, ad Demetrij filium (qui & ipse Demetrius, & postea Nicanor dictus est) defecerint. A quo iste rex suppositius & adulterinus, in prælio victus, in Arabiam profugit, ibique interemptus est^o. Eadem ratione Archelaus *Appi. A. in lex. in Syria sententiam Ptolemæum Ægypti Regem ita ad- acc.* duxit, ut ei filiam in matrimonium daret, sibi que in regno successorem haberet. Sed à Ga-*

a *Baptista* binio certamine superatus periit a. Eadem arte,
Fulgos. Me- Othonis Imperatoris tempore, citharœdus qui-
morabil. lib. dam simili impostura vsus est, qui se Neronem
 9. cap. 16. esse prædicabat, quem oris similitudine & cor-
 poris statuta proximè referebat. Addebat auté,
 quin fama Romæ fuisset, Neronem sibi manus
 attulisse, aliū eius loco fuisse interficatum. Quam
 obrem magna seditionum manu hoc nomine
 collecta, Syriam & Ægyptum obire cœpit: vnam è
 Cycladibus, delatus, ibi in milites qui ab Ori-
 te veniebant, autoritate vtens, eos in sua verba
 iurare compellebat: vt tota pene Asia commo-
 ueretur. Illuc tandem Otho duas misit tritemes:
 à quibus ea qua adulterinus Nero vehebatur,
 deuicta, ipse interficitur, & corpus Romanam de-

b *Sueton. in fertut b.* In Franciæ Annalibus scriptum extar,
Nerone, & Balduinum Flandriæ comitem, & primum Con-
Baptista Ful stantinopoleos Imperatorem, Anno c c x v
gos. loco es-
tato. à Græcis in prælio interficatum fuisse, quem ta-
 men multo post tempore adhuc viuere multipu-
 tabant, quod eius cadauer nulla ratione reperiri
 potuisset. Paulo post extitit apud Flandros qui-
 dam, cuius ea erat cum Balduino similitudo,
 quique nescio quo naturali fascino valebat, vt o-
 mnium animos sibi conciliaret. Quumque mul-
 ta certissima & vera signa proferret, à multis pro
 vero Balduino haberi, & ab aliquot Ciuitatibus
 pro eo agnosci cœpit. Verum Ioanna Comitis
 filia (ad quam patris morte Regionis domina-
 tus peruenierat) nunquam animum induxit, vel
 patrem

patrem eum agnoscere, vel tanquam Comitem
 admittere vellet: atque in eam rem consilium
 & auxilium à Rege Francæ Ludouico VIII
 auunculo petit. Is quum totam rem propius in-
 telligere cuperet, hominem ad se Peronam ac-
 cersit: ac ipso quidem primo congressu valde ob-
 stupuit, eum Balduino si millimum conspicatus.
 Verùm quia recordabatur, à suo patre I'philippo
 Augusto, equestris ordinis insignia Comiti olim
 collata fuisse, cominus eum aggredi instituit,
 rogans quo die, loco, & ratione Eques auratus
 creatus fuisset, vbi etiam primùm vxorem de-
 spondisset: deprehensus impostor, tempus con-
 cedi ad respondendum postulat. Quare permis-
 sa, ea ratione cœpit fallacia innotescere, & breui
 prorsus aperta, in popina repertus, suspendio
 necatus est. Fuisse alios non sum ignarus, qui c. Paulus Ad
 sub tempus quo dolus aperiendus erat, morte mil. De reb.
 imminente, exempti sunt debitibus pœnis, quas gest. Franc.
 lib. 7.
 Magistratus de illis sumpsisset. Quod Ioannæ
 Anglicæ vsu venit: quæ virili ornatu recta, quum
 Athenas studiosum quendam iuuenem amicæ
 comitaretur, tantos in omni literarum genere,
 atq; adeo Sacratum, profectus fecit, vt Romam
 reuersa, omnibus doctrina anteiret, siue inter-
 pretari doctè, siue disceptare acutè institueret.
 Accedebant etiam singulares ingenij alia dotes
 quibus abundè pollebat. Quo factum est, vt
 quum vir ab omnibus putaretur esse, maximam
 sui opinionem excitarit, & post Leonis III
 mortem magno omnium Romanorum con-

sensu ad summi Pontificatus fastigium eue^{ta}
sit: in quo bienniuero totum, duos menses & dies
quatuor sedit. Quin & diutius sedisset, nisi vilis-
simum scortum libidine, cui iam pridem assue-
uerat, ardens, cum quodam e familia rem habu-
isset. Sic enim grauida facta, quum quodam die
S. Ioannis Lateranensis ædem inuisere vellet, par-
tus doloribus ingruentibus, in via publica pe-
rit, ubi locus est inter Colossum & S. Clementis
ædem. Cuius rei documentum hodieque extat,
quod Papa quoties Lateranum iter habet in tan-
ti sceleris & prodigijs horrorem, ab ea via iter aliò
flectit. Quin & hoc obseruat, ut, ne quid simi-
le rursus contingat, quum Papa creatus est, in se-
de S. Petri locetur (ea enim illius rei causa pertu-
sa vel excisa est). Cardinalium autem ultimus

d Platina in Diaconus, submissa manu pudenda Patris con-
stitutio Pontis trecentarum, & voce edita, *Papa*, inquit, *testiculus ha-
ficium.*

e l. i. C. de fals. Hæ sunt potissimæ de suppositis personis
historiæ, quas quidem colligere potui. Ex quibus

f l. i. §. fin. ff. tamen, ac ne ex nostris quidē legibus, certò con-
ad l. Corn. stitui potest de genere pœna in hoc crimine.
de fals. Nam & ipsa lex Antonini e, qui iubet crimē falsi,

*g. §. vi. ut nul-
ls. iud. inno-
uel. colla. 9.* quum persona supponitur, capitale esse (quod ta-
men ordinariam exilij & bonorum publicatio-

*Austhen. bo-
damn. G. de Iustiniano redduntur, publicationis mulcta sub-
bon. damn.* nis pœnam habet. immo & bona ipsa habet redibus à

lata g. tamen capitalis vocis interpretatione, quæ
id annot. 95. ad mortem vel naturalem vel ciuilem b referti

*b l. edicto. §.
i. ff. de bon.* potest, iudicis arbitrio relinquunt: qui expensis
poss. magna diligentia circumstantiis omnibus statuet

Vtra morte afficiendus sit reus i. Tamen in hac i. l. s. 1. ff. ds
nostri Arnaldi Tillij causa, tam multa capitalia effractor.
scelera concurrunt, quæ singulo extremo sup-
plicio digna sunt, ut nihil causæ sit cur amplius du-
bitandum videatur: id quod ex iis quæ subiicien-
tur, manifestius fiet.

T E X T V S.

Adulterium.

ANNOTATIO LXXXIII.

Tillij adulterium non est quod pluribus con-
nemur explicare, cuius satis superque coniectus
tenetur: tantum de adulterij poena differendum
est. In ea sane veteres Romani seniores se non
probuerunt, quod id temporis nullierant qui a-
lienis co[n]iugiis insidiarentur, neque ullus sermo
habebatur de impudicitia & adulterio. Quo[rum] cau-
sa quoque Lycurgo fuit, cur in adulteros nullam
poenam statueret. Quod vero ad Iurisconsultos
nostros attinet, multi eos iudicant adulterium
capite non sanxisse, ac ne exilio quidem mul-
tasse, nisi si demum incestum stuprum commis-
sum vna cum adulterio esset: veluti si quis con-
sanguineam nuptam violaret. At nostri Impe-
ratores, maximè Christiani & Catholici, legem
à Deo immortali latam fecuti (in qua adulterii
morte plectuntur) adulterium non solum capi-
tale esse censuerunt, sed addiderunt gladio &
morte naturali dignū viderip. Ac Opilius quidē
Mactinus, x x i i i Imperator, coniuncta adulte-
L. Vale. Max.
Ist. 2.
1 Plut. in Ly
curo.
m l 2. 5. mi-
les, ff. de a-
dul. I. Clan-
dius, ff. do-
sis quis. Se-
indsg.
n l. si quis &
duam, ff. do-
questio.
o Lenit. cap.
20. Deu. 22.
Heb. cap. 13.
pl. trāfigere.
C. detrāfac.
l. castitati.
C. de adulte.

q. l. quānū, l. rōrum corpora simul cremari iubebat q. Idem
2. C. de adul. aliquando duos milites, qui mulieri vim intule-
S. item l. Iul. rant, duorum boum corporibus includi & insui
de publ. sud. iussit, præter capita, quibus extantibus inter se
r. Iul. Capt. colloqui & suam miseriam lamentari conspice-
tolinus in rentur r. Iam verò si quis velit textus nostrorum
Vita Opiliū Iurisconsultorum rectè examinare, quicquid ad-
Macrini. huc iudicatum de eis sit, reperiet eos non aliter
a S. item l. de adulterio statuisse. Id à Iustiniano disertè o-
Iulia. stenditur, dum docet legem Iuliam de adulteris
b d. l. Clas- dius, & d. l. (quam Iurisconsulti in Pandectis interpretan-
si quis vs- tur) nuptiarum violatoribus & temeratoribus
duam. mortis supplicium imposuisse a. Et tamen illud
c l. 3. C. de e. verum est, nōn unquam personarum, aliarū mu-
pis. aud. c. l. rerum ratione habita, fieri, vt gladij & necis sup-
de homic. S. plicum exilio vel alia ciuili morte commute-
dep. sud. tur b. Non aliter sanè quàm legimus in lege Cor-
d l. 3. S. ff. ff. nelia de sicariis, qua quum homicidas extremo
de scicar. suppicio afficiendos esse statutum sit c, sit tamen
e l. illicitas, non raro, vt ob quasdam circumstantias pœna
S. qui vns- uersas. ff. de leuior, velut exilium, imponatur d. Et verò
offi. pref. l. si qui in lutis nostri lectione cum quodam iudicio
quid, ff. de versati sunt, eos non fugit, gladij pœnam dupli-
off. procōs. l. 3. ff. de surisd. cem esse, naturalem aut ciuilem. Quæ naturalis
f l. aut da- est, membra niutilat, aut dissecat e, & quidem sæ-
mnum, ff. de pius usque ad corporis & animæ separationem f.
p. Cuius leuius infligitur, nempe ob certas (vt di-
g l. si quis fi- ximus) circumstantias, exilio aut triremiū ergastu-
lio, S. irritū, ff. de iniust. lo. idq; vel in perpetuū, vel in certū quoddā tem-
p. tēst. l. 3. S. ff. pus: aut (si ex Pontificū Ro. placitis loqui malu-
ff. de scic. mus) sacerotū interdicto & censuris tantū Ecclesiasticis,

sticis ^{b.} Quumque lex diuina adulterij conui- *h.c. dilectio.*
Etos tum virum tum mulierem interfici ubeat ^{i.}, *desent. ex-*
nostris Imperatoribus aliter in muliere statuere, *com. in 6.*
visum est. Eam si quidem castigari primùm vo- *i Lens. c. 20.*
lunt, deinde monasterio includi, vnde marito
intrabiennij tempus eam extrahere liceat. Nam
hoc exacto tempore, si maritus de ea reuocan-
da non sit sollicitus, tum monachalem huius mo-
nasterij ornatum sumere, atque illic totum vi-
tæ tempus peccata deflentem transigere iubet ^{k.} *k. §. si Gero.*
Romulus contrà, ut qui maiorem in fœminis *ut nullus* ^{sud.}
continentiam & castitatem requirebat, eas mor- *col. 9. nouel.*
te multabat ^{l.}, viros impunitos relinquebat ^{m.} *asub. sed ho-*
Vnde extitit consuetudo, ut maritus vxorem in *die, C. de*
adul. *adul.*
adulterio deprehensam impunè occidat, quum *ll. palam. §.*
vxor maritum in eodem genere peccantem, ne *qui in adul.*
digito quidem attingat. *Quod nihil in se iuris* *ff. derit. nm.*
(vt sancte Cato loquebatur) neque rationis ne- *l. penul. C.*
que &quitatis habet ^{n.}. Sed quis erit tandem hu- *ad Orfie.*
ius orationis exitus? Certè si in adulteros ani- *m Plut. sm*
maduertere ex Ethnicotum institutis vel legi- *Romulo.*
bus placeret, incerti admodū hæreremus. Ex eis *n. A. Gel. lib.*
enim alij alio genere supplicij putierunt: alij se- *10. cap. 23.*
uerè vendicarunt, vt Parthi, Ægyptij, Locrenses
& Arabes: alij remissius, vt Lepræi, Gortynij &
Pisidæ: alij nullas omnino poenas sumpserunt,
vt Indi, Massagetae, & quædam porro Gentes *o Strab. Geo.*
certæ. In quibus & Nomades annumerari pos- *le. 16. Alex.*
sunt, qui semper vxores inter se communes ha- *Neap. Gent-*
bete voluerunt. Atque in eo lanè genere di- *al. dser. ls. 4.*
gnissimisunt, qui non prætermittantur, bellino- *cap. 1.*

stri Canonistæ, qui præceptore Pontifice Ale-
 xandro III videntur adulterium in numerole-
 p.c. at si clerici
 ci, §. 1. de
 sud.
 q.Clemens
 in epist. ad
 Iac. frat. Do
 min. c. quid
 in omnibus,
 33. q. 5.
 re. cum non
 ab homine,
 deiud. Pa-
 nor. in c. at si
 clerici, in
 prim. nu. 38.
 s.e. sua, de
 pa. doct. d.c.
 & d. c. cum
 non ab ho-
 mine.
 t. Io. Fab. in
 lib. 1. C. que
 Gul. Ben. in
 e. Raynutt-
 us, & vers. cui-
 dam Petri,
 num 62. de
 test.
 spicere facilè queat. Enim uero si ita res habe-
 ret, quemadmodum isti scripserunt ut tempus
 olim fuerit, quum in Gallia maiores nostri (quod
 mihi tamen non sit verisimile) ad stupra & adul-
 teria ipsa adeo connuerent, ut aliquaque affi-
 merentur, nedum horrorem essent, & pœnis repri-
 merentur: ecquod argumentum firmius afferri
 posset, cur illius ætatis iudices non tam Christia-
 norum nomine censendos putaremus, quam
 Barbarorum vel Turcarum, quibus lex ipsa in
 omnes voluptates & libidines ruere permittit? ni-
 hil mi-

uiorum & minorū criminum ponere. Tamen si
 enim Clemeus Petri successor, aut (ut volūtalijs)
 quartus Romanæ Ecclesiæ Episcopus, eos do-
 cuerit, nullum flagitium, secūdum hæresim, esse
 detestabilius, Deo in agis exosum, nec grauiori
 dignum supplicio, isti tamen inter minima illud
 retulerunt, neque tale esse voluerunt, vt cleri-
 cus eius conuictus sacris ordinibus mouendus
 sit r.: quod grauibus demum & atrocibus flagitiis
 hæc exauторationis pœna debeatur. At quo
 tandem in numero habebimus nostros Gallos?
 qui (si quidem Ioanni Fabro & Gulielmo Bene-
 dicto credimus) iampridem adulterium interfa-
 cta laudabilia & ingeniosa connumerant, tātam
 at si clerici, abest ut vlo supplicio puniendū ducantur? Quod
 tamē falso ab eis dici, & ad iniquā nostrā Gentis
 contumeliam, crebris & variis nostriforii iudi-
 ciis planum iam olim fecimus, vt nemo nō per-
 spicere facilè queat. Enim uero si ita res habe-
 ret, quemadmodum isti scripserunt ut tempus
 olim fuerit, quum in Gallia maiores nostri (quod
 mihi tamen non sit verisimile) ad stupra & adul-
 teria ipsa adeo connuerent, ut aliquaque affi-
 merentur, nedum horrorem essent, & pœnis repri-
 merentur: ecquod argumentum firmius afferri
 posset, cur illius ætatis iudices non tam Christia-
 norum nomine censendos putaremus, quam
 Barbarorum vel Turcarum, quibus lex ipsa in
 omnes voluptates & libidines ruere permittit? ni-
 hil mi-

hil minus quām Dei & diuinæ doctrinæ notitiā habuisse? Is enim suo sacro verbo docet corpora nostra membra esse Iesu Christi, nō debere fieri membra meretricis, neque illa scortatione aut fœda cupiditate contaminari, sed potius sancte, castè & pudicè haberi. Deinde adulteros, summa semper seueritate Deo pœnas expetente, punitos fuisse, non in lege modò, in qua capite damnantur absque illa venia specie, & (ut loquitur Gregorius) sine misericordia, sed etiam in Euangeliō, in quo monemur, ne nos ipsi decipiamus. Neque enim scortatores & adulteri, inquit Paulus, regnum coeleste possessuri sunt, sed à Deo viuo omnino damnabūtur. Quare si qui adhuc misero quodā fatotam alto somno occupati sunt, vt ad hæc facinora parum se attentos præbuerint, nunc certè tempus est, vt ex hoc veterino euigilent, aperteq; oculis nō tam spectent quid superiorib. seculis vel hic vel alibi factū sit, quām quid à Deo immortali imperatum sit, aut legibus ciuilibus præscriptum. præcipue verò quum alterius circumstantiæ alicuius accessione grauius redditur: quemadmodū in isto nostro, vbi simul perpetrata est prodigiosa & ante hoc tempus inaudita proditio. Non dubium est igitur, quin Tillius vel vnius adulterij nomine morte afficiendus esset. Etenim ob leuius multo crimen cauponæ cuiusdam famulus ex Senatus consulta Curiæ Parisiensis, mense Maio 1551 suspensus fuit. Is porro cum hera rē habuerat, in quā ebriā & dormientē in lecto heri absentis in-

b. 1. Cor. c. 6.
2. Thess. c. 4.

c. Leuit. 20.

Deut. 22.

d. c. reos, 23.

g. 5.

e. 1. Cor. 6.

f. Heb. 13.

g. 1. sed licet,
ff. de offic.
pres.

h. §. si vero.
et nul. iud.
in nouel. col.
lat. 6. auth.
sed hodie. de
adul.

sl. que adul. ciderat. Iam verò tali mortis supplicio, quod
versum, C. aduersus adulteros constitutum est, haud scio an
de adul. vel aliqua ex parte eximi debeant Sacrifici, Mo-
Pap. est. de nachi, ac reliqui, qui se proprio voto liberè per-
adul. c. 4. petuæ continentia addixerunt. Id enim non
 nullis videtur: propterea quòd, inquiunt, isti
 quoties libidinis stimulis agitantur, quqm diuin-
 itus continentia donum non acceperint, non
 habent ubi honestè tanti æstus, incendium re-
 stinguere queant. Itaque si in aliquam forte
 mulierem, etiam coniugatam animum conuer-
 tant, videntur aliquam excusationem mereti,
 perinde ac qui famis vehementia compulsi, non
k. c. sequis
proper. de
furt. nihil cibi suffuratur, quo latrantem stoma-
 chum compescat. Sed hæc sententia impieta-
 tis plena est, & rationis nulla firmitate nititur.
 Primùm enim in iis quæ lege diuina, imò ipsa na-
 turæ, vel præcipiuntur vel vetantur, simplicita-
 tem, necessitatem aut ullam tentationem excu-

ll. Genia, C. sare nefas est! Alioqui quæ per inopiam mulier
de in ius
Voc. glo. in
c. sicut, de
co/sec. dsf. 1. se prostitueret, excusari mereretur: quod vel co-
ml. palam. gitare nimia est improbitatis, quodque Ethnicis
§. non est, ff. ipsis fuit detestabilem. Sunt enim homini po-
derit. nup. tius extremæ quæque calamitates perferendæ,
n. estane, 32 quæ cum diuina lege pugnet. Præterea hoc vitio verti in primis Sacrificio vel
q. 5. Monacho debet, qui non satis studiose vitium
 suarum exiguitatem considerauit, sed nimia
 sui præfidentia, temeraria facilitate se in voti
 aculeos induit. Quamobrem si labitur, neque
 votum

votum quo se obstrinxit, seruat, sed adulterio o Gen. 26.
 corpus scđdat, tantum abest vt pœnam effuge. Exo. 20.
 re debeat, vt contrà grauius, mea sententia, sup- 1. Cor. 6.
 plicum perferre mereatur, cuius scilicet duplex
 scelus est, temeritate primùm, deinde violatio- Heb. 13.
 ne præcepti diuini, quo omnis pollutio & scor- p Leuit. 26.
 tatio, in primis verò adulterium, vetatur. Quod Dens. 22.
 etiam (vt iam à nobis dictum est) morte plecti q Gen. 19. e.
 voluit, siue circunstantiae aliquot pœnam vel
 leuare vel omnino tollere videantur. Quales 1. S. quodam
 possunt recenseri ignorantia q, vis, ræstatulæ te- r. l. si Exor. 5.
 neræ imbecillitas, quam crebri actus impudici si qui planè
 & obsceni, in hoc præcipitium deturbarint, & l. S. sim pas-
 alia huiusmodi: quorum omnium momenta ar- sam, ff. do
 bitrio boni & æqui iudicis relinquunt possint. adul. l. fæ-
 disimam, C. co. tit.
 s. l. si adulter- r. l. si adulter-
 rium, S. ds+ ui fratres,
 ff. de adul. l. l. S. l. ff. de
 effract. & expil.

T E X T V S.

Raptus.

A N N O T A T I O LXXXIIII.

Qui impudico mulierum amoris semel indul-
 serunt, iij se paulatim huic insanæ ita conficien-
 dos addicunt, vt nōn unquam apud se ipsos non
 sint. Quumque pudicitiam eius quam desper-
 eunt expugnare se non posse animaduertunt, vt
 interim effrenatae imò efferatae cupiditati mo-
 rem gerant, sexcenta blanditarum & fraudum
 genera comminiscuntur: quin & plerunque ad
 vim inferendam animum appellunt. Vnde com-
 mittitur flagitium quod Raptum appellamus.

S V T X S T

c. l. qui exuta, Cuius noster iste Tillius perspicuè reus peragi-
 §. ff. de vir tur, ut raptū in muliere coniugata fecisse intelligi-
 publ. l. unica gatur: siccq; capitis supplicio dignus e. Raptam n.
 C. de rap. esse eam dicimus, non solùm quæ vi è loco in lo-
 vir. d. §. item lex cū abducitur d, sed etiā quæ dolis, fraudib. & fal-
 Julia, depu. sis persuasiōibus pellicitur, & circūuenitur e. Qui
 iud. c. lex, §. quidē raptus non minus capitalis habetur, quām
 f. c. de rapto si aperta vi perpetratus eslet f: tum quia assensio
 reb. 36. q. 1. blanditiis & fallaciis extorta, impostorē culpanō
 el. vrisca. G. de rap. vir. liberat, neq; ipsam vitij turpitudinē tollit g, tum
 §. i. de rap. quia callidē persuadere, verborum lenocinio &
 mul. coll. 9. blandis illecebris adhibitis, non minoris est ne-
 gl. in c. scien tia, de reg. in. quitiae quā innitū vi cogereb. Ita Vlpianus quoq;
 in 6. iurisconsultus respondet, qui hominem liberū
 f. l. §. & que apud se retinet, etiā volentem & consentientē, si
 adeo, ff. de tamen huiusmodi voluntas & consensus oriun-
 iniur. l. cum tur ex astutia, subornatione, & falsa persuasione
 C. de apost. eius qui retinet, eum non minus damnandū vi-
 g. l. vrisca. & b. Bal. C. de deri, quām si vi retineat i. Atq; eo demū sensu ac-
 rap. vir. cipiendi sunt nostrarum legum textus, qui in ra-
 bl. l. §. per- ptu videntur, ut raptus dicatur, vim & coactionē
 suadere, ff. requirete k. Hinc nonnulla excusationis species
 de ser. cor. s. l. 3. §. si quis elici potest, qua Rolsiae vti tas sit. Cui enim visil-
 Volentem, ff. lata est, ea neque stupri neque adulterij damna-
 de lib. ho. ex debet l, etiamsi præ pudore scilicet non statim
 hib. enuntiarit, vel disertè quoq; vetuerit maritū de-
 k. §. item lex co certiorē fierim. Imò Imperator in ea causa fa-
 bal. depubl. mām & existimationem integræ & castæ mulie-
 bri. c. de rap. erisilli manere illibatam & illæsam iuber.
 36. q. 1. I si viror, §. si quis plane, l. Sim passam ff. de adul. l. i. §. remo-
 net, ff. de postul. m d. l. Sim passam. l. judicissimam, C. de adul.

T E X T V S.

Sacrilegum.

A N N O T A T I O L X X X V .

Ut liquido constet, veteratorem istum Tiliūm, etiam sacrilegij reum esse, sciendū est, quāuis homines olim profani & ethnici (quibus tota pietas & beatæ vitæ spes, totaque numinis maiestas in Idolis posita erat) id demum sacrilegij nomine censerent, quod è templis, ad cultum Idolorum ædificatis, rapiebatur & tollebatur: atq; ex eo more sacrilegium propriè hodieque referratur ad furtum rerum sacrarum, vel certè è locis sacrī ablatarum: tamen latius alias patere huius vocis significatiōnem, vt qui Deos contemnerent, eo nomine appellarentur. Quo modo Lycurgus ab Ouidio alicubi sacrilegos dicitur, quod sacra Liberi patris contempseret. Paritate Christiani sacrilegium dicunt in genere, quum res sacrae polluantur & profanantur, quoctuq; id modo fiat, quū Deus aut quicquid à Deo institutū est, contumelia afficitur: non adhibita nimirū debita reverentia^b. Verbi gratia, corruptela in Baptismi sacramento, meritò sacrilegium appellatur^c: item vis illata ministris ecclesiæ Christianæ^d. Magia quoque eo nomine dici debet, quod quieā exercet, impiè verba sacra v- surpat, dum eis ad malos Genios euocandos ab- uitut^e. Qui negotiatioē quandam rerum sa- crarum exercet, vt eas quæstui habeat, is non mi-

^a l.1.1.4.1.5.^b l.9. ff. adl.^c lsl. peculiar.^{c. si quis con-}^{tumax. c.}^{quis quis}^{17. q.4.}^b Gl.c.sacri-^{legium 17.q.}^{4.d.c.siquis}^{contum.}^{c c.si vos, 23.}^{q.5.}^{d d.c.siquis}^{contum.}^{e c. illud, in}^{fi. 26.q.1.}

¶ c. audius. nus sacrilegus est f. Præterea qui de principis au-

mus, 1. q. 3. toritate & potestate disputat, & in dubium re-

uocat, num quem ille ad fungendum aliquod

munus elegit, idoneus sit, & dignus, is quoque

*gl. 2. C. de
crim. sacri-
leg.*

in sacrilegij nomen incurrit g. Salustius vt in eius

scriptis legimus, Terentiam Ciceronis vxorem

h. Salustius
an Cicer.

sacrilegam vocat h, quod motibus adeo prauis

*• Plutar. in
Cicer.*

erat, vt Cicero ab exilio reuersus, cum ea diuot-

tum facere sit coactus i. Quæ quum ita habeat,

*k. l. quamvis
l. 2. C. de
adul. c. non
solum, II.
q. 3.*

non dubium est quin qui matrimonio, quod

profanant, abutuntur, vt pote re sacrosancta, sa-

*l. l. sacrile-
gu. ff. ad l.
lul. pecul.*

crilegiij ure optimo haberi, eoque nomine mor-

*j. l. auxiliū,
g. in delictis
ff. de minor.*

tis supplicio affici debeant k. Eaenim fuit Sacri-

d. l. sacrileg.

legorum ordinaria pœna: qui omniatate adeo

*z. Aelian.
Varia hisp.
lib. 5. cap. 16.*

abominabiles fuerunt, vt veteres læpe viuoseos

cremari iusserint l. Numque in aliis criminib-

bus (atque adeo in isto quoque) ætatis commis-

seratio Iudicum animos flectere debeat, vt pœ-

næ genus mitius sumant y, Aelianus tamen histo-

riæ mandauit, puerum quendam, qui tabellam

auream, ex corona Dianaæ abstulerat, morte ab

TEXTVS.

Plagium.

ANNOTATIO LXXXVI.

Plagij etiam crimen hoc facto continetur:

quo

tenentur non iij modò qui hominem libertum
 donant, vendunt aut emunt ^a, sed etiam qui do-
 micelant, captiuum tenent ne prodeat, aut alia
 quouis ratione abutuntur ^b. Crimen haud du-
 biè capitale ex ipsius diuinæ Legis constitutione.
 Qui ex fratribus suis aliquem furatus fuerit (in-
 quit Dominus) deinde vendiderit, aut alias fu-
 erit abusus, capitale esto ^c. Hoc autem præcipue
 locum habet, quum crimen factum est in per-
 sona propinqua, & valde coniuncta, vt in filio vel
 vxore ^d. Neque obstat quod excipi potest, Rol-
 siam sua voluntate retentam fuisse, quippe quæ
 nunquam contradixit ^e, imò pertinaciter sem-
 per affirmauit, esse eum suum maritum. Nam
 (vt ex iis quæ modo diximus, potest intelligi)
 non est propriè voluntas, postquam coacta est,
 vel fallaciis & dolis extortaf.

T E X T V S.

Furtum.

A N N O T A T I O LXXXVII.

Furtum in hac causa, & latrocinium, non mo-
 dò fortunatum iste facinorosus commisit (qui
 bonorum partem distraxit, & variis emptoribus
 vendidit) sed etiam honoris & existimationis
 tum Martinitum ipsius vxoris. Obiiciet aliquis
 furtum non esse capitale, nec morte punien-
 dum. Id sanè ex instituto quidem Lacedæmo-
 niotorum & Ægyptiorum proculdubio verum

g A. Gelli. n. est, apud quos omnibus furtis impunitas conceſſa.
 18. Pet. Crs. fa eſt g: quinetiam ex nostro iure idipſum fateor,
 lib. 3. c. 13. Iustinianus enim diſertè teſtatur ſibi non place-
 re, vt quis furti cauſa moriatur, aut membrorum
 muſtilatione amputationē plectatur, ſed alia
 ratione coerceatur, cuius rei arbitrium ſit penes
 h S. fi. Et nul. Iudicem b. Hoc autem de ſimplici furto accipiē-
 ſud. in nou. dum ſit. Nam tale qui admittunt, eos nulli un-
 colla. 9. aut. quam Legiſlatores (ſi vnum draconē excipias)
 ſed non oiu- morte punierunt, ſed pecuniaria, vel dupli, tri-
 re, C. de fer- pli, quadrupli, quintupli, aut leui deniq; alia pœ-
 no fug. Exo. ca. 22. na contenti fuerunt k: quod putarent, credo hu-
 S. quadru- iuſmodi furtam magis egeſtate compellente fieri,
 pts. de actio. k l. ſeru. & ſi quām conſilio diteſcendi, aut proximo nocēdi L
 li. ff. de fur. Vnum porro draconē, veterē Athenienſium le-
 b. in feruorū, gislatorē, numero exemi: qui crudelibus & fan-
 l. capiſtaliū, guinariis legibus in omnes reos, abſq; vlo diſtri-
 S. no omnes, mine, morte animaduertebat, maximē verò in
 ff. de paen. Gelli. II. c. 18 fures, ſi vel rem quā obolo veniret ſurripuiſſ-
 l c. ſi quis ſent m. Quoniam tamen omnibus peccatis, quā-
 propter ne- tumuis leuibus, eandē pœnam conſtituebat, vt
 ceſſitatē de vel hominem deſidioſum & ab opere vacantem
 fur. m Gel. li. II. morte multaret, omnes eius leges (quas Dema-
 cap. 18. des dicere ſolebat, ſanguine non atramento ſcri-
 ptas fuiffe) tanquā barbaræ & inhumanæ ſubla-
 tæ & antiquatæ lunt, aut ſaltem tacito quodā Ci-
 uiuum conſensu in obliuionem abierunt: vna tā-
 n Idem, ibi. tūm ſeruata, quā homicidium capitale eſſe iube-
 bat n. Verūm furtam atrocia, & aliquatei granitatem
 o l. facula- insignia, atrociori & ſeueriori pœna digna eſſe
 rī. ff. de ex- non eſt dubitandum o, vt nonnunquam ad mor-
 traor. Crs. m. tem

tem ipsam progredi liceat, siue ciuilis ea, siue et- p l. cum ser-
 iam naturalis sit p: veluti quæ sacrilegi commit- uus, ff. de
 tunt, expilatores, diætarij, & pacis violatores q. cond. ca. da.
 In quorum albo non est obscurum, isti Tillio lo- l. capitaliū,
 cum fore. Nam sacrilegum esse iam demonstra- 5. famosos,
 tum est r: Expilator autem esse facilè intelligitur, q l. i. §. i ff. do
 qui nihil reliqui fecit ex opib. & facultatib. Mat- effract. §. se
 tini Guerræs. Præterea est planè diætarius aut (vt qui quinq^u,
 alij malū legere) directarius: vt qui clam & pro- depac. tene.
 ditoriè non cubiculum inuaserit, sed totam do- & eius vio-
 mum expilauerit & exhauserit r. Est insuper pa- la. in feudis,
 cis violator, atque adeo capitali pœnæ obnoxius r. y.
 si alioqui leuissimum furtum commiserit u) in r l. lege, §. l. l.
 hoc præsertim facto, vbi competitur turbas in- sacrislegy, l.
 tulisse domui & familiae bene compositæ: quæ sacrislegs, ff.
 sanè violatio est atrocissima pacis supra modum ad l. tul. pe-
 colendæ & tranquillitatis publicæ x. Quæ pro- cul. l. quam-
 fecto seuerissima Legum lunctione notatur, et- um, la. 2. C.
 iam si adulterij flagitium non accesserit b. de adul.

T E X T V S.

Ceteraq^z crimina.*ANNOTATIO LXXXVIII.*

Eaverò sunt multæ alia imposturæ in isto sce-
 lerato deprehensæ, præter impias diuini nomi-
 nis execrationes seu blasphemias quibus sca-
 tebat, vt antea ostensum est. Quo loco
 etiam de pœna ipsa disle-
 ruimus.

x l. ff. de li-
 exhib.

b l. i. ff. de ex-
 traor. crim.

* Annot. 36.

T E X T V S.

Adfores Ecclesie.

A N N O T A T I O LXXXIX.

Propter offendam nempe Deo ipsi illatam,
 perfædè violatum matrimoniu, sanctum & ve-
 nerabile vitæ genus: quod Deus à se institutum
 honestari voluit Filij sui præsentia, qui illic et-
 iam primordium suorum miraculorum, & pri-
d. Iacob. c. 2. mitias quasdam edidit *d.* Æquissimum igitur il-
 lud erat, ut expiatio tam horrendi sceleris, ab ea
Esa. ca. 56. agnitione & confessione inciperet, quæ ad tem-
Matt. 21. plum & domum Dei usurparetur *e.*

T E X T V S.

Artigatensis.

A N N O T A T I O X C.

Visum fuerat antea Patribus, eam confessio-
 nem à reo obeundam esse in ipso quoque Curiæ
 tribunali, quo die Senatusconsultum siue sen-
 tentia pronuntiaretur. Verùm postea consi-
 deratum est, temerarium istum hominem, esse
 impudentia immoderata, & incredibili arro-
 gantia, verborumq; petulantia, Theone quon-
 dam & Archilocho superiorem, ut verisimile es-
 set eum subinde & tertio quoque verbo inter-
 turbaturum fore, quum Curiæ Præses ipsam
 sententiam pronuntiaret. Quæ sola causa Patri-
 bus

bus fuit aliter statuendi, qui satis habuerunt,
quod ea Artigati, vbi scelus commissum fuerat,
exequentur.

T E X T V S.

Carnifici.

A N N O T A T I O X C I .

Gallica periphrasis dicit executorem supremæ iustitiae. Hoc potro est quod Iurisconsulti appellant merum imperium, id est supremæ iurisdictionis autoritas, siue gladij potestas, ad animaduertendum in facinorosos, & poenas corpori infligendas flagris, membrorum mutilatione, morte denique naturali, si fuerit necesse. *et ff. de iust. resida.*
Ea quoniam carnifices exequuntur, supremæ iustitiae idcirco Executores dicuntur.

T E X T V S.

Ante ipsius Martini aedes.

A N N O T A T I O X C I I .

Congruebat etiam ut abominandus iste impstor, qui tam horrendam ipsius domus labem & familiæ perniciem molitus fuerat, ante ipsas aedes poenas debitas lueret, in quibus tam nefariam proditionem designauisset, & tandem in ea famosos. *fl. capitalia.*
ff. de pœ.
velut fœdissimo cœno desedisset. *Quam in sen.* *Anth. qua*
tentiam non abs te fuerit ipsa Callistrati Iuris- *in prouinc. C.*
cōsulti verba huc adscribere. Famosos latrones, *qbs de crim.*
inquit, in iis locis vbi grassatis sunt, furcafigendos *ag. op.*

quam pluribus placuit, ut & cōspectu deterreantur alij ab iisdē facinoribus, & solatio sit cognatis & affinibus interemptorum, eodem loco pœna redditā, in quo latrones homicidia fecissent.

T E X T V S.

Appensus, stranguletur.

A N N O T A T I O   X C I I I .

Hoc sanè supplicium (quod antea docuimus) dignissimum erat tam detestabili & flagitioso proditore b. Suspendium enim inter omnia pœnūl. Bal. in narum genera, quæ à veteribus excogitata sunt, l. cum qui est ignominiosissimum, fœdissimum, turpissimum, & maximè infame. Quod ideo à Poëtis sur. informe, infælix, vile & turpe vocatur. Quale est illud Virgilij de Amataⁱ, Lauiniæ matre, quæ infiliam indignata, quòd Æneæ nupsisset (eam enim mater cum patre Latino rege, Turno desponderat) suspendio vitam sibi ademit,

Et nodum informis lethi, inquit, trabe necis ab alta.

Achæus Lydorum Rex, quum populum immodicis tributis & vectigalibus vexaret, seditione populi coorta, quo resilius posteris & ceteris similibus tyrannis sempiternæ ignominiaæ esset, pedibus sursum versis, & capite in Pactolum fluīmen (cuius arena aurea est) dependentē suspensus est, ut Ouidius significat his verbis^k,

*Morte vel interreas capti suspensus Achai,
Qui miser aurifera reſte pependit aqua.*

In li-

^b Accur. in
^{i. 3. ff. dere}
^{l. cum qui}
^{dam, de sur.}
^{i Aeneid.}
^{lib. 12.}

In libris item Pontificum Romanorum inter cætera constitutum erat, ut cadavera suspensorum, tanquam abominanda nulla sepultura afficerentur, sed inhumata sub dio iacerent, quæ ab avibus, canibus & aliis animalibus fame efferratis, vorarentur.

T E X T V S.

Postea cadauer comburatur.

A N N O T A T I O X C I I I I .

Si summo iure agere placuisset, ipsa rei grauitas postulare videbatur, ut viuis cremaretur *I.* *ll. sacrilem*. Verum ut occurreretur cuidam desperationi, quæ *gū. ff. ad leg.* miseri animum ob cruciatus vehementiam sub*Iust. pecun.* ire potuisset, Senatus censuit antè strangulandum esse. Quæ res ad omnes iudices monendos valebit, ne nisi ob magnas & illustres causas, crudeli & barbaræ feritati indulgeant, ut in viuis cremandis vel per singulos artus discerpendis miseris hominibus. Quia tamen in laniena nonnulli sanguinatij adeo sibi placent (homines ingenio à natura humana degenere, quos ad omnem immanitatem natos esse putas) ut nunquam sibi satisfactum, aut suam crudelitatem exaturatam esse sentiant, nisi postquam bellum cum ipsa natura gessisse videantur, & nouis inauditissimis suppliis, proximorum sanguinem tanto furore profidisse, ut crudelissimos quosque tyrannos tā barbaræ & immitis saevitiae pudere possit. Quod ex natura quadam beluina plerunque proficiscitur,

nonnunquam etiam ex ignorantia nequitiaque
ac improbitate. Quippe (præterquam quòd

*Homine imperito nunquam quicquam ini-
stius m.)*

*m Teren. in
Adel.*

quemadmodum imperiti homines hoc prætex-
tu putant suam ignorantiam & insciam occul-
pare, ita improbi hac summi iuris specie, & pœna-
rum seueritate, vel omnino oblitterare, vel ali-
qua ex parte eluere vitæ sceleratæ & corruptæ
sordes studet: quum interim non cogitant apud
se omnes nos esse Christianos, eiusdem Patris cœ-
lestis filios, uno Baptismo regenitos, atq; eo Ec-
clesiae Dei insitos, uno Iesu Christi, capitis nostri
sanguine redēptos, cuius membra omnes sumus,
cuius auspicijs aduersus satanā communē natu-
rā hostem pugnamus. Qui quū ad nos vorando
days totos & noctes obambulet, si quē fortè in-
cautiorem corripuerit, omnes id conari deceret,
vt illius onus misericordia quadā & compatiendi
¶ Gal. ca. 6. voluntate ferrent, miseri vicem ex animo do-
lentes. Sic enim statuere debemus, iudicij & vi-
ctoriæ eandem esse rationē, victoriā porro quæ
nulla humani sanguinis iactura cōparatur, eam
demum illustrissimā, splendidissimā, Deoq; ac-
ceptissimam esse. Quæ non eò dico quòd gladiū
tolli velim, quē scio diuinitus datū esse magistra-
tibus ad irrogandas pœnas, iis qui male faciunt.
Neq; me latet verum esse Publianum mimum,

Bonis nocet, quisquis pepercerit malis.

*¶ A. Get. lib. & pœnarū seueritatem acerbitatemq; nonnun-
quam doctrinam esse ac normā recte vivendi.*

Sed

Sed hoc moneo, magna hancrem prudentia & consilio administrari debere, ne iudices decere, ut sanguinis fratrum Christianorum prodigi sint, imò in clementiam & misericordiam quam in crudelitatem ac sauitiam propensiores esse debere: cum quia nihil minus decorum & laudabile est, quam ad supremam autoritatem accedere acerbitatem & inhumanitatem ingenij, tum verò quia inferioribus exemplo esse debent, qui q. l. capitalibus lucernarum instar præludent. Quocirca ubi sumendum erit de facinoroso supplicium, id fiat s. f. famosus, ff. de pœ. absque horrendis illis & sauis carnificinę spectaculis, aut non nisi in teterimis quibusdam atropecul. cissimisque flagitiis, puta aduersus Sodomitas, s. l. quisversi, atheos, latrones. Hi enim quum data opera vi-deantur naturam ipsam oppugnare, ea perpetrantes quæ amentes & vesanos decent, digniss. Barba-sunt etiam qui exquisitis & acerbioribus poenis mis. ls. 12. d. L. plecantur q. Sed iam ex diuerticulo in viam re-sacrilegij. deamus. Dixerit hic fortasse aliquis Senatusconsultum esse debuisse, vt Tillius viuus cremare. b. l. defuncto, ff. de pub. legem enim vbiunque hoc supplicium iubet, viui cremationem velle intelligi. Præterea, l. l. l. 2. l. fin. defunctoreo, cessare omnem sceleris vindictā, C. si reus vel neque locum amplius habere posse b. Ut multi scriperint, iudices vehementer errare, & rem se indignam facere, qui intersectorum cadaveria infurcas tolli iubent. Ad hanc difficultatem sol- Ang. l. fin. C. uendam, illud in primis assentior, eius quē Deus si reus vel morte sublatum ad suum tribunal citauit, corpus postea vexare & indignè in illud scuire, barba-

ram quandam & inhumanam feritatem resipe-
d c. quorun- re d. Vnde magni illius Achillis nomini macula
dam, 23. dſt. bodieque manet inusta, qui ut mortem Patrocli,
c. l. 24. q. 1. amici charissimi, vlcisceretur, non satis habuit si
Hectorem (à quo ille in certamine pereemptus
fuerat) interficeret, sed cadauer ad currum reli-
e Homer. ll. gatum circa Patrocli bustum ter circuimueixe,
lib. 22. et 24. & ut ait Poeta,
Cec. I. Tusc.

quast. *Ter circum Iliacos rapt auerat Hectora muros f.*

f. Aeneid. Verum flagitorum interdum ex est grauitas &
lib. I. atrocitas, ut ad ea detestanda, exempli publici, &
g. §. interdū. Reip amplitudinis intersit, cæsorum corpora vel
& ibi Ac- cur. de he- tremari vel discerpi & dilaniari, ut perditorum
red. que ab hominum infesta memoria prorsus deleatur,
intest. defer. & qui tantum nefas animo concipere aut desi-
b. I. C. ad l. gnare auderent, talium suppliciorum spectaculo
Iul. repetūd. arceantur h. Sic monet Accursius, ut quum la-
c. quapro- trones & obsecatores viarum debitas poenas de-
pter. 2. q. 7. i Accurs. in derunt, eorum cadauera beluis dilanianda obii-
l. 2. ff. arbor. ciantur. Et quoniam criminum genera quæ pro
fur. casar. sui magnitudine tali fœditate digna sunt, recen-
k. I. §. I. ff. de sere non est facile, id Iudicis arbitrio relinquendū
effractor. dum est k. Qui si expedire iudicabit, ut in mor-
Dec. in l. 2. tui corpus exempla etiam edantur, iure poterit
C. quis test. t. facere l: maxime id quidem in Gallia, ubi ludi
fac. poss. ces de criminibus non nisi extraordinariè co-
m. l. hodie ff. de pœn. gnoscunt m. Quæ quum ita sint, non est quod
n. l. 2. ff. de ca cuiquam tam à ratione videatur alienum, homi-
dauer. pu- ni iam imperfecto pœnam interrogari n. Quò illud
nit. Accur. etiam pertinet, quod Legibus interdum edicitur, in detestatione nefandi concubitus & belui-
ind. §. inter- na Se-

æ Sodomiæ, vt bestiæ quoque sœua morte pu- ^{o Exo.ca.22.}
niantur. Quin & Canonicae lunctiones (quaerata- ^{Leuit.20.c.}
men in pœnarum genere Iure Ciuii sunt mitio- ^{mulier.15.q.}
res) iubent, vt si monachus, qui voto paupertatis ^{1.c. reos, §.1.}
se omnium rerum possessione abdicavit, post ^{23. q.5.}
mortem reperiatur aliquid suum possedit, eius ^{p.c.cū ad mo}
cadauer è sepulcro effossum in sterquilinium ^{nast. §.1.de}
proiiciatur, vel in latrinam deturbetur p. ^{st.a.monach.}

T E X T V S.

*Vt bona ipsius Tillyj, filiæ quam ex Rolsia,
&c. suscepit, edicto possidenda tradantur.*

ANNOTATIO CXV.

Satis à nobis, opinor, antea demonstratum
est ^{q.}, hanc puellam (quæ ex duobus liberis à Til-
lio & Rolsia procreatis, sola supererat) esse legi-
timam, idq; propter ipsius matris errorem & bo-
nam fidem ^{r.}. Neque aliter in iis dicere mus, qui à
Sacrificio progeniti essent, cui mulier nupserit, ^{s. Bal. in l.}
quæ eum ad matrimonium contrahendum, pu-
tauerit esse idoneum ^{t. d.c. exte-}
dum, huiusmodi liberos ad omnem siue paren- ^{nup.}
tum siue propinquorum successionem, vocari ^{u. Bal. in r.t.}
neque in rusticis modò prædiis, sed etiam in feu- ^{§. naturales.}
dis & aliis nobilibus bonis ^{v.}. Denique huiusmo- ^{s. defeu.}
diliberi eodem prorsus loco haberi debent, ac si ^{fuer. contro.}
ex iusto & legitimo matrimonio concepti, na- ^{agn.}
tiique essent ^{x.}, & absque omni discrimine vtri- ^{xl. qui inpro-}
que succedere, tam ei, nempe qui bona fide im- ^{uincia, §. t.}
^{ff. der. nup.}

lsc. in d.l. quis prudens, contraxerat matrimonium, quām ei
 contra. qui sciens fefellerat, & amborum iuxta propin-
 z. l. 3. C. sol. quis ac consanguineis y. Et quanquam non de-
 mat. Accur. in d.l. quis cō fuerunt qui nimia leuitate existimauerint, tales
 tra. legitimos esse duntaxat, quod ad eum attinet qui
 a l. duob. ff. bona fide matrimonium iniit z, tamen hæc op-
 de lib. caus. nio grauibus rationibus iampridem explosa est:
 b l. filium. ff. quòd ridiculum fuerit, vnum eundemque, par-
 de sis quis partim legitimū, partim spurium intelligi*. Nam
 sunt sui.
 c Ant. But. si obiiciatur, inter Tillium & Rolsiam nunquam
 in c. 2. & c. intercessisse verum coniugium, quod vbi deest,
 quod nobis, ne liberos quidem legitimos esse posse b: facile
 & c. penul. responderi potest, coniugij speciem & opinio-
 qui fil. sine nem non minus valere, ad hoc quidem ut liberi
 leg.
 d l. certe. §. 1. habeantur legitimū, quām iustum, & omnibus
 ff. de precar. numeris constans coniugium c. Quo modo sanc-
 Bar. in l. ab dicimus, veram fundi aut alterius rei possessionē
 empsione. ff. rectè atque ordine fieri, quanuis exhibitio ipsa
 de pac. & in rei & acquirendi ratio, vera minimè sit d, sed fi-
 d. l. certe.
 e l. eius qui, & tè & animo tantūm concepta. Quòd si porro
 §. si. ff. de te- obiiciatur, huic filiæ, quantumuis legitimæ, bo-
 stia. l. 1. ff. de natamen patris tribuenda non fuisse: eius enim
 bon. dānat.
 f Bened. in bona, vt pote capite damnati, ad fiscum redire e,
 c. Rayn. Ver. maximè Galliæ Legibus, quibus cauetur, vt qui
 et uxorē, nu. hominem publicat, bona etiam publicet f, quem
 836. Chas. admodum Gallicè loquimur: respondeo, Iudicē,
 san. intit. de licet id facere ex legibus possit, non tamen ob-
 confisc. strictum ad hanc rem teneri g. Potest enim talis
 g. l. wō quie- quæpiam ex ipso facto ori circunstantia, qua
 quid. ff. de iud. l. i. C. ludex permoueatur, vt merito à confiscazione
 quom. & bonorum abstinentiū sibi censeat, vel in totum
 quam. jud. vel

ex parte, præsertim si extant liberi *b.* In Gallia *b. l. f. & au-*
quidem hoc nominatim à Iudice declarari oportet. *thent. bona,*
Alioqui liberorum fauor non impediret, *C. de bo. pro-*
quo minus hominis mortem bonorum etiam *scrsp. S. f. ut*
publicatio consequeretur. *nullis su. col-*
Let. 9.

* Bened. loco
Sup. c. 1. a. 2.

T E X T V S.

Connubij prætextu.

ANNOTATIO XCVI.

Omnino prætextus connubij fuit. Nam legi-
 tum matrimonium, viuo quidein Martino
 Guerra, nullum esse potuit: idque multis ratio-
 nibus doceri potest, quarum duæ sunt potissimum.
 Prima, quod vna duobus nubere non potest *l. 34. q. 1.*
 immo nec verisimile est eam duos optare *m.*: licet *l. 5. affinitas-*
 apud Medos ita instituantur, vt putent nihil ma- *et. 1. 2. ff. de-*
 iori felicitati, aut gloriae cōtingere posse, quam *er. la. 2. ff. de-*
 vt vna plurium virorum vxor sit: atque adeo pau- *iur. dor.*
 ciores quam quinq; habere, ignominiae ac pro-
 pe summæ miseriae loco esse ducunt^u. Altera ra- *n. Strabo*
 tio est, quod etiamsi matrimonium esse ponan- *Geogr. lsb. II.*
 tur, error tamen fuit in persona, qui error volun-
 tam ac proinde matrimonium ipsum o impe- *s. c. 1. 29.*
 dit, vt quod ex voluntate & consensu contrahen- *q. 1.*
 tium originem suam accipiat *p.* Hic mihi quis- *p. l. nuptias.*
 piam obiiciet inter Iacobum & Leam fuisse ma- *ff. de reg. in.*
 trimonium, licet Iacobus cum Rachele rem ha- *c. sufficiat,*
 bete se putaret, cuius causa septem annos Labani *27. q. 2.*
 seruierat: qui vespere inuptiarum die Leam maio-

rein natu pro Rachele minore submissam eitra-
q. Gen. 27. diderat *q.* Verùm ad illa resposio plana est, Iaco-
 bum, quanuis initio in Leam non consensisset,
 eam tamen postea coniugem agnouit, ratam ha-
rc. nec illud, bens suppositionem. *Quod ad iusti matrimonij*
§. si. 30. q. 5. naturam satis est *r.*
& d.i.c.

T E X T V S.

Porro Martinū Curia, foro & lite eximit.

A N N O T A T I O X C V I I .

Maximæ in hac causa difficultates, & in qui-
 bus explicandis Patres Tolosani valde laborau-
 re, fuerunt de Martino & vxore, annon etiam
 damnari vtrunque æquum esset. Nam Martinus
 quidem omnino inexcusabilis multas ob causas
 videbatur. Primò, quòd tam temere parentes,
s. 1. Timoth. cap. 5. xorem & familiā reliquerat *s.* Deinde quod am-
 plius duodecim annos ab vxore abfuerat, sicque
t. c. si tu ab- domesticarum turbarum autor fuerat *r.* vt iam à
stines. 27. nobis ostensum est *u.* Vnde sequitur vulgata de-
q. 2. cisio iuris, qui maleficij occasione præbuit, eum
u. Annot. 2. se culpa affinē reddere *x.* Præterea quòd quādiu
x. l. qui occi- dit, *§. penul.* abfuit, transiit ad hostes, illis aduersus Regem &
ff. ad l. A. Patriam militauit, vt hac quidem ratione maie-
quist. l. l. §. si. statis reus videatur *y.* Patres tamen eum omni
C. de assert. forensi molestia liberarunt, quòd intellexerunt,
sollen. quæ ab eo facta sunt, non ab illa prava voluntate
y. l. 1. l. 2. l. 3. profecta esse, sed iuuenili quadam leuitate &
ff. ad l. l. l. æstu, quo tunc feruescebat. Est enim huius æta-
matis.

tis proprium vitium, inquit Seneca ^a, vt impetus ^b animi & vehementes perturbationes, quibus ^c continenter ad mala prōnis scatet ^d, nequeat moderari & domare. Ac quemadmodum senectutis propria virtus est prudentia, ita temeritas, leuitas & inconstantia ferè in iuuenes cadit ^e, qui regionis subinde mutandæ cupida est, vt tres no- uas semper expetat, presentes & charas fastidiat. ^f Itaque rectè Horatius ^g, ^c De arte poet. *Imberbis iuuenis, tandem custode remoto,*
Gaudet equis canibusque et apri gramine cam-
pi,
Careus in vitium flecti, monitoribus asper,
Utilium tardus prouisor, prodigus ario,
Sublimis, cupidusque et amara relinquere per-
nix.

Quod autem obiici posse videtur, occasionē Rolliæ ab eo præbitam fuisse, cur alterum promarito admirteret, vt quæ in ea re culpa est admissa, ei tribuenda videatur ^d, præter ea, quæ prolixè in eam sententiam diximus ^e, sic habendum ^f est, occasionum quæ ad malè faciendum dantur, ^g d. c. situ abstines. ^e Annot. 2. ^f I. quis occi- duo esse genera. Alia enim proxima est ipsi facto, quam vulgo immediatam appellant: alia remota & sciuncta. Quod ad illam attinet, facile affeuntur, qui talem præbuisse competitur, mat. l. 2. §. si eum mereti, vt culpa in eum conferatur, vt ex publico, l. 5. probrare meritò non possit ei, qui crimen ipse ^{xor. § 1. ff. de} commisit. Veluti (vt in hac facti nostri specie, si ^{adul. c. dis-} quis vxorem impelleret & operā conferreret, quò ^{cresonē, de} ea alias abutatur ^{eo qui cogn.} g. At quum occasio longè est ^{conf. 6. x. o.}

b. l. qui do- remota & separata ab ipso crimen, qui talem at-
 mū, ff. locat. tulisse potest, is tamen à culpa omnino abest h.
 e. de cetero, Verbigratia (libet enim à nostra quæstione non
 e. exhibita, discedere) si quando vir domo diutius quām x-
 de homsc. & gl. virtibq. quum sit, abest, vxcr incontinentiæ & libidinis
 s. l. palā, §. i. impatiens se aliis prostitueret, non efficit ut ille
 ff. derst. nu. vel adulterij / vellenocinij crimen subeat, neque
 e. Agathofa, idcirco excusatur mulier. Hoc quidem extra con-
 27. q. 1. k. si tu abfis trouersiam est, virum apud Deum culpa non va-
 nes, 27. q. 2. care t., qui tam leui de causa ab ea discessit, ob
 l Gen. cap. 2. quam iussus est diuinitus, parentes, fratres, soro-
 Martb. 19. res & quicquid dici potest, relinquere!. Quod
 Mar. 10. porrò tertio loco obiicitur, sic diluimus. Cum in
 Ephes. 6. m. l. Verū, ff. omni criminis consilium peccantis est animad-
 defur. l. di- uertendum m, tum verò maximè quum quis ma-
 nus, ff. de sic. iestatis postulatur. Illic summa prudentia circum-
 n l. postlim- stantias omnes, & ipsam adeo personæ qualitatē
 niu, § trans- attendere conuenit: num eo fuerit animo, vt ali-
 fuga, ff. de ca ppi. l. l. ff. ad quid in Principem machinaretur, an verò po-
 l. l. l. maiest. tius leuitate quadam & incogitantia id totum su-
 o l. famosū, sceptum fuerit. Vbi enim hanc fuisse transfugi-
 ff. ad l. l. l. l. l. l. endi causam appareat, Leges nostræ non facile
 maiest. p. Extraua- pœnas huiusmodi peccatis interrogant: propterea
 gāte, ad re- quod licet amentes isti & stulti non indigni sint,
 primēdum, in quos animaduertatur, vult tamē Modestinus
 sibi, hostis a- eis tanquam parum sanis, parcio. Nequeprofe-
 nimo, l. l. sibi, dolo male, ff. eto criminis maiestatis ei rectè exprobari videtur,
 ad l. l. l. l. l. l. cuius mens non fuit ut in Principem vel Remp.
 seft. l. postli- conspiraret: vt ita neque Martino isti. Is enim
 minium, §. quum vix ex ephebis excessisset, in Hispaniam
 transfuge, profectus in familiam Cardinalis Burgensis, de-
 ff. de capri. inde

inde fratri eius ascitus, utriusque à pedibus fuit: deinde ab illis in Flandriam abductus, anno 1555; ad Sanquintinum, Hispano aduersus regem militauit, magis id adeo ut hero (cui necessitate coactus parebat, & è cuius manib[us] elabi non poterat) obsequeretur, quām ut quicquam aduersus Principem moliretur. Ut taceam interim, quod ipsa hominis levitas magno ei constitit: quem fortuna inconstans multis affecit calamitatibus & ærumnis, tum in vnius pedis mutilatione, tum in bonorum iactura (quæ magna ex parte sycophanta iste abligurierat) tum denique in mœstissimo turbarum domesticarum spectaculo, quod ei, domum reuerso, statim obiectum est. Quibus omnibus malis si quid pœna aut etiam molestia additum fuisset, id verò crudelitatis cuiusdam potius, quām integritatis in iure dicens speciem habiturum videbatur.

TEXTVS.

Bertrandam Rolsiam.

ANNOTATIO XCVII.

In uxoris causa, ex pluribus causis, maior extabat difficultas. Primum, quod nimia facilitate Tillium istum veteratorē, pro marito per sum-^{q. l. 1. §. 1. ff. de eo per quem} mam imprudentiam admirerat, atque vñā cum fa. er. c. si eo conuictum & consuetudinem familiarem, quid. 86. huius erroris prætextu (quem ipsa fouere vide-^{r. c. error. 83.} batur r.) habuerat. Accedit quod tanto temporis diff.

spatio crebros rumulos spargi audiebat, imò
 nonnulli eam subinde præstringebant, atque
 adeo disertè affirmabant, falsò istum creditum
 esse Martinum Guerram. Quorum verbis tan-
 tum aberat ut fidem haberet, aut certè (quod sal-
 tem debuit) moueretur, & in suspicionem quan-
 dam veniret, ut contra acriter illis contradice-
 ret: qua in re profecto culpam suam prodebat.
 Quemadmodum enim tanti per bonæ fidei po-
 ssessor quispiam dicitur, vel donec comperit vel
 suspicatur, rem alterius fuisse, quam eius à quo
^{z. l. bona fidei, ff. de acq. re. do. l.} accepit: ita quæ cum alio rem habet, excusatio-
 nem meretur, quandiu ignara est erroris, & à
^{fin. C. unde} marito ea fieri credit. Quapropter simulatque
^{et.} rem aliter habere cognouit, aut certè ei in du-
 bium venire potuit, si pergit cum eo versari, ni-
^{t. c. si virgo,} hil habet prorsus quod excusat ^{t.}, quum statim
^{24. q. i.} fraudis vel tenuissima suspicione orta, discedere
^{u. l. qui con- tra, in fin. C.} ab eo debuerit ^{u.} Præterea Lotus ille (placet e-
^{de incest.} nim exemplum, à nostro non longè dissimile)
^{sup.} liberalius potus, ambas filias fecit grauidas, quæ
 se furtivo concubitu in eius lectum insinuaue-
 rant, quum quidem ille vxorem apud se iacere
^{z. Gen. c. 19.} arbitraretur ^{z.} Augustinus tamen licet ab ince-
^{y. August. li.} stu eum absoluit, tamen eo nomine damnat,
^{1. cōt. Faust.} quod se vino superari permisisset. Postremò &
^{e. inebriane} illud accedit, etiamsi Rolsiam omni doli suspi-
^{runt, 15. q. i.} cione, non tantum culpa liberare placeat, ta-
^{z. l. si quis a- liquid, §. qui} men esse hoc factum adeo prodigiosum & nefar-
^{abortionis,} rium, & adulterium tam perniciosi exempli, ut
^{ff. de pæn.} ne ipsa quidem impune ferre debere videatur ^{z.}
 Quod

Quod profecto in nostro iure nouum non est,
 vt qui culpa etiam vacat, supplicium non effu-
 giat, quum grauis quædam causa & ratio publi-
 ca id postulat ^a. Cuius rei exemplum in prom-
 ptu est de Pastore aut Rectore Ecclesiæ, qui si pa, de reg.
 in elephantiasim inciderit, Ecclesiæ & sacerdo-
 tij administratione mouetur ^b. Item si quis vel ^b c. tua, de
 virginem vxorem duxerit, quæ postea adultero ^{c.} sur. in 6.
 sui copiam faciat, is adeo in culpa non est, vt et-
 grot.
 iam criminе vehementer offensus sit: eum ta-
 men uxoris adulterium ab ordinibus sacris susci-
 piendis & Ecclesiæ administratione obeunda,
 arceret ^{c.} At ediuerso, ad excusandam Rolsiam hec ^{c. si cuius,}
 veniunt consideranda: sexus fragilitas, qui faci-
 le virorum insidiis, dolis & deceptioni obnoxius <sup>c. si quis vi-
 duus, 34. dist.</sup>
 est ^d: quemque lex non præsumit eo consilio ^{d. l. si adul-}
 fuisse, vt dolo malo agere velite. Deinde rei ob- ^{tersu, §. 1. ff.}
 scuritas, ob quam proclive fuit in errorem labi, ^{de adulter.}
 ex tanta Martini & Tillij similitudine, præsertim ^{§. quesitum,}
 additis tot indiciis & occultissimarum quarumq;
 ferum documentis, quæ adulterinus maritus ^{de aquab.}
 ipsi uxori, sororibus & pattruo Martini protule- ^{dot. in nor-}
 rat, imò omnibus Artigaticiibus: qui eum pro- ^{uell. coll. 7.}
 vero Guerra agnouerant. Hoc sanè non minus ^{el. quisquis,}
 ad excusandam Rolsiam valet, quam ille filiarum
 dolus in Loti causa, quod iam exemplum citauimus:
 vel ignoratio Abimelechi Gerarensum
 Regis: qui quū Sarah ad se iussisset adduci, iamq;
 ea abuti cogitaret, quod eam Abrahami esse
 sororem, vt ille affirmauerat, putaret, tamen
 insons à Deo ipso iudicatur ut nullam pœnam

subeat, quia totum istud ex simplicitate cordis
 (vt loquitur Scriptura) & puritate manuum fe-
 f *Gen.c.20.* cerit. Pari in causa Pontifices virum crimine ab-
 c. *nemo, 32.* soluunt, qui cum vxoris sorore concubit, si
 q. 4. quidem illa lectū ingressa, & vxor ipsa esse ei vi-
 g. *c. in lectū,* fa sit *g.* Itidem si qua viro nubis, quem putet esse
 34. *q. 1. c. 1. §.* quod autē, cœlibem, quum aliam vxorem habeat, nulla in
 29. *q. 1.* ea culpa fuerit *b.* Neque Iacobo sanè vitio datum
 b. *c. si Virgo,* fuit, quod cum Lea maiore natu rem habuerit,
 24. *q. 1.* i. *Gen.c.29.* qui deceptus Rachelem sponsam apud se habere
 existimauerit *s.* Præterea error, cuius etiam ori-
 go fundamento nullo nitatur, errante tamen
 absoluit, efficitque vt omni fraudis & mali con-
 k. *Ligitur, §.* filij experts iudicetur *k.* etiamsi causa erroris ini-
 fin. *ff. de lib.* qua, mala, imò inepta, stulta & temeraria extite-
 caus. rit *l.* Proinde si Rolsia nihil malo animo fecit,
 l. *I.I. in fi. &* hinc necessariò concluditur, adulterium ab ea
 sibi *Accur.* C. *de abige.* cōmissum non fuisse, quod sine scortandi consi-
 Accurs. *in l.* Accur. *ff. de* plagi, C. *de* minalibus causis hoc tritum est, vt qui alterū pro
 plagiā. altero hallucinatus capit, quum in animo non
 m. *l. penul. ff.* de adul. habeat quenquam lādere, is excusationem me-
 n. *l. 3. §. fi. &* return. Verbi gratia, si quum seruum meum e-
 l. *seq. ff. de* minar. mendare cogito (quod vtique fas est) o. incide in
 hominem liberum, quem cādo, non propterea
 o. *l. Enica, C.* de iniuria illata conueniri possum p. Hic porro
 de emend. nominatim excepti, modò ille animum quenquā
 seruor. p. *d.l. 3. §. fin.* lādendi minimè habuerit: nam alioqui error ad
 purgationem nihil potest iuuare. Etenim si An-
 tonium interficere intendo, sed Petrum, dece-
 ptus errore, interficio, non ideo homicidij pos-
 sum

sum inson haberi q. Nam tametsi Antonio pro- q. lscientia,
 priè nocere statueram, in genere tamen hominē s. si. ff. ad l.
 interimere decreueram r. Quintò, quicquid hac Aquil.
 in re culpa & peccati fuit, non tam Rolsiae quām r. Leum qui
 Martino ipsi tribuendum videtur, qui tamdiu do nocentem s.
 mo abfuit: quod ante ex D. Augustino docui si insuria, ff.
 mus. Postremò, Constantinus Imperator in si. sc. si tu abfisti
 mili causa videtur hanc nostram controuersiam nes, 27. q. 2.
 disceptasse. Quum enim ad eum de muliere fuis- t Lib. De adulter. con-
 set relatum, quæ quum quadriennij tempore ni- ing.
 hil de marito accepisset, qui militatum abierat,
 Centurionem, sub quo stipendia fecerat, de eius
 morte per nuncium percontata, publicè postea
 nubit: respondit eam & pœnæ omni eximédam
 & suspicione liberandam esse u. Quamobrem u. l. uxor. C.
 ut paucis argumenta omnia contraria diluamus, derepud.
 id considerandum est, Rolsiam, vbi semel tum
 apud se, tum vñà cum sotoribus & propinquis
 Martini persuasa fuerat y, Tillium & propter for. y. c. in cun-
 mæ similitudinem & propter indiciorum mul- dū, 11. q. 3.
 titudinem maritū suum esse, non debuisse postea
 fidem iis habere qui rem contrahabere affirma-
 bant, præsertim ad quos res nihil attinebat z: z. Lector. ff.
 maximè autem quum graue periculum, si hoc fa de minor. l.
 ceret, subitura videretur, ignominiamque tur- 2. ff. quod
 pissimam sibi conflatura, turpiorē insuper com- fals. tut. l. 2.
 paratura, si tota hæc denunciatio falsa & calu- C. deb. F. ed.
 mniosa repetiretur a. Quæ ratio sanè conside- pig.
 ratu dignissima est, cuius causa Papinianus mu- a. l. Simpaf-
 lierem absoluit, quæ vi compresa, marito scelus sam, de a-
 non statim præ pudore indicauit b: quin & Impe- dult.
 b. d. l. Simpaffam.

• l. fæd. s. t.
 mam, C. de
 adulter. rator famam castæ matronæ sartam tectam ei
 seruari iubet c. His ad alia etiam responsum est,
 d l. l. §. 1. ff. quibus reprehendebatur Rolsia, quod nimia fa-
 de eo per cilitate istum esse Martinum crediderit d. Neque
 quem fac. enim leuitatis crimen ei potest obiici, quæ octo
 er. c. si quid, annos, dum maritus absfuit, se continuit, signa
 26. d. st. quæ Tillius proferebat, agnouit, sorores, & pa-
 trium Martini, rem comprobantes secuta est,
 Artigatenses ciues vniuersos qui eum esse credi-
 derunt assentientes habuit, denique maritū tot
 annis seiunctum recuperare optauit. Adde quod
 e Lib. 2. De (vt ait D. Ambrosius) vir probus facile credit e:
 offic. quæ facilitas ex laudabili quadam simplicitate &
 f c. innocēt. integritate proficiscitur f. Itaque non satis causæ
 22. q. 4. fuit, cur multaretur, quæ culpa vacabat g, nec re-
 g c. sine cul- mali exempli fecerat, aut offendiculum dederat,
 pa. de reg. si quis errorem consideret, & causas quibus ad-
 sur. in 6. ducta errauerit, Argumentum ex historia Loti
 b Gen. c. 19. nihil huc facit b. Is enim nunquam reprehensus
 est quod rem cum filiabus haberet, quum uxori-
 rem esse existimaret: sed temulētia illi obiicitur,
 i c. inebria- quæ puellis audaciam iniecit, vt ad patrem acce-
 nerunt; 15. derent, & cum eo concumberent.
 g. 1.

T E X T V S.

Et Petrum Martini patruum.

ANNOTATIO XCIX.

Hoc verò æquissimum fuit sic fieri. Tantum
 enim aberat ut Petrus vlla pœna dignus videre-
 tur,

tur, ut potius merces amplissima ei deberetur,
& laudandus dupli nomine esset, ob egregium
factum virtutis & pietatis plenum, qui magnos
sumptus facere, & magnum salutis periculum
adire non dubitauerat, ut fraudē tam prodigio-
sam illustraret & hominum oculis exponeret.

T E X T V S.

*Tillium denique reum ad Prætorem Regi-
ensem remittit, cui executionem rei iudicatæ,
qua forma & verborum ordine præscripta est,
mandat ac committit.*

A N N O T A T I O C.

Huius rei perficiendæ cura Prætoti Regiensi
merito committenda erat, qui nihil diligentia
relicuum fecerat, ut omni æqua ratione rei veri-
tatem perquireret. Quinetiam supremarum Cu-
riarum amplitudinis magni interest, autoritatē
inferiorum ludicum sartam te&tam seruari, ef-
ficiq; ut eorum exemplo, ad publicam utilitatem,
omnes omnium graduum Magistratus apud to-
k. l. omnem.
C. qnan. pro
nec. non est
necesso, c. &
debstus, de
appell.
l. l. 1. §. ca-
sum, ff. de po-
stu, l. obser-
uandum, ff.
de offi. præf.

tum populum autoritate & obseruantia va-
leant. Quod nostræ quoque leges
multis locis præcipiunt!

F I N I S.

SEN TENTIA, (VVLGO AR-
RESTVM VOCANT,) CONTRA AR-
noldum Tilhium in supradicta controuersia per
Parlementum Tolosanum lata: ex libro Colle-
ctionum Arrestorum Dn.Ioannis Paponis
xxii desumptum, & è Gallico
Latinum factum.

Referente Dn. Corasio, Consiliario Regis
in Parlamento Tholosano, Arrestum
pronunciatum fuit xii Septembris anno
M. D. LX. super re & causa, cuius cum prolixa
est narratio, tum vero facinus nouum atq; in-
Narratio auditum. In Diæcesi Riegiæ, & agro Artiga-
causæ. tensi Gasconia, iuuenis quidam Martinus Guer-
ra & Bertranda Rolsia matrimonio copulati,
nouem circiterue decem annos una viuunt, do-
nec prefatus Martinus propter frumenti ali-
quid ex granario paterno surrepti, iram patris
fugiens, solo natali, uxore, filioq; Sanxio reli-
ctis, peregrinè proficiscitur. Abest octo annos,
sub Rege in postremis bellis ciuilibus stipen-
dia merens, ibique socio, uti verisimile, v-
sus est milite quodam Sagiasensi, Arnaldo
Tilhio, alias Pansetto. Qui, elapsò octennio,
prædictam Bertrandam, Martiniq; præ-
dicti sorores, affines, auunculos atque cognata-
tos,

tos, Artigati accedit, simulatq; se Martinum
 Guerram esse. Credibile certè est hunc Arnoldum Martini commilitonem, quum ei pedem alterum i^tctu*m* morte*m* ario in prælio sublatum vidisset, mortuum existimasse, hincq; profectum de uxore & bonis eius occupandis consilia adornasse. Magna in lineamentis faciei & reliquo corpore similitudinis indicia, & sermones particulares infiniti, quibus institutum suum confirmat, dum rerum quæ huc tendebant, omnium signa proponit, simulq; memoriam renouat, effecerunt ut protali agnosceretur, atq; ab omnibus reciperetur, præser-tim verò ab uxore Martini. Qua per hanc imposturam non modo triennium integrum abutitur, sed falsa coitione suscipit ex eabinos liberos, quorum alter moritur, alter verò filia, superstes manet. Accidit autem ut inter Petrum Guerram, Martini auunculum, & pseudomaritum hunc Arnoldum controuer-sie & lites quædam leues de bonis Martini ortae sint, in quibus paulatim adeò grauiter incandescunt, ut tandem capitali odio inuiçem pugnarent & disserent. Petrus Guerra diligentia sua fallaciam detegit, persuadetq; nepti sue Berstrandæ, ut hoc negotium serio ca-

pescat & persequatur: quæ se deceptam præsentiens, & errorem suum agnoscens, querelam contra Arnoldum Tillium coram Iudice instituit: qui, facta inquisitione, in custodiam traditur, & iudicario more tota causa disceptatur. Sed, nisi ipsius Martini Guerræ reditus iudices difficultatibus quibus detinebatur liberasset, etiam nunc incerto calculo hæreret. Reus siquidem tum à Iudice Riegio, tum à Parlamenti Tholosani Magistratibus interrogatus atq; auditus, de nomine, etate, conditione, patria, parentibus, fratribus, sororibus, aliisq; consanguineis Martini Guerræ, de educatione in adolescentia: item de anno, mense, die, solennitate, conuentuq; nuptiarum prædictæ Bertranda, deg; eiusdem parentib. & cognatis, de modo quo contractū fuit matrimoniu, de personis quæ intererant, de vestibus nuptialibus, de Sacerdote qui eos copulauerat, de singularib. quibusdam rebus ante & post matrimoniu gestis, de personis quæ media nocte decumbentib. superuenient, de puero Sanxio Guerra, quo is die natus fuerit, de peregrinationis suæ occasione, de itinere quâ transiit, de viatoribus obuiam sibi factis, de sermonibus quos in hac peregrinatione suacum plerisq; locorū incolis habuit,

buit, & præcipue iis quorū in Hispania Galliag_z
 consuetudine usus est. His omnibus interrogatiōnibus tam appositè respōdet, ut omnes eum
 Martinum Guerram, non alium, esse conclu-
 derent. Seorsim verò prædicta Bertranda à
 Iudicibus examinatur, quæ in omnib. cōgruit,
 & similia loquitur cum reo: nisi quod hoc so-
 lūm addit, primis nouē matrimonij sui annis,
 impeditos se coniuges fuisse quominus iusto co-
 itu fruerentur, eiusq_z rei culpam maleficæ fasci-
 nationi imputasse, sub extremū autem nouen-
 nium marito suo sibi q_z cōsilium datum rei per-
 agendæ, quæ multis constabat ceremoniis, quas
 ipsa sigillatim enumerat: qua perfecta, ambos
 fascino solutos fuisse, seq_z Bertrandam continuo
 post, prædictū puerum Sanxium Guerram cō-
 cepisse. Itaq_z reprehensus reus quod nullā horū
 mentionem fecisset, tanta conuenientia ad a-
 mnia particularia respondet, ut Iudices nō po-
 tuerint non adduci, quin crederent hunc esse
 Martinum Guerram. Rursus prædicta Ber-
 tranda de errore suo interrogata, profitetur se
 initio quum reus ad se venisset, vietam aut de-
 ceptam non fuisse vehementi desiderio intelli-
 gendi de statu mariti, eiusq_z præsentia fruendi,
 sed ipsum peculiariter infinitos sermones fa-

miliares, actaq; arcana quæ inter coniuges ferre contingere solent, indicasse, quæ ipsa agnouisset vera, ex memoria fideli quam illi reus narratione suæ refricabat, quando adeo constater de iis loquebatur, ut etiā dies, horas, et loca, omniaq; verorum signorum genera certo designaret: quare se solum conuictam, non fragilitate aut leuitate lapsam fuisse. Enim uero nonnulla ex diuturna absentia orta, personarū diueritas prima fronte occurrebat, quum eo tempore quo maritus eam dereliquit, imberbis adhuc & valde iuuenis, nunc autē circiter tricesimumquintū annum agens barbatus esset: sed haec coniectura ad persuadendum leuis fuisse, nisi sermones & acta, quæ nemini preterquam maritos sibi audita, visa, cognitæ esse poterant, quæ Reus ipsi omnia in memoriam reducebat, omnem dubitandi occasiōne sustulissent, & ad credendum impulissent. Reus sigillatim de predictis articulis per Indices designatos caute interrogatus, eo cōsilio, ut, si fieri posset, ad varietatem & discrepantiam adduceretur, atq; ita veritas pateficeret, eo modo satisfacit, ut omnes iam certo persuasum haberent, cum esse Martinum Guerram: accusacionemq; per calumniam contra ipsum malitiosè insti-

institutam. Tunc Bertranda sequestro tradita, testes recolliguntur, & coram Reo sistuntur, tandemq; ex officio audiuntur centū quinquaginta in iustificationis & exceptionis ius ab ipso Reo nominati: Contra Reum autem quadraginta quinq; testes affirmant illū Arnoldū Tilhium, non Martinum Guerram esse. Ex his unus, Carbonus Barranus, predicti Arnoldi auunculus, quum Reum sellula vita sedentē & compedibus vincitū conspicatus esset, illachrymatur, & agniti nepotis miseram vicem condoleat. Alij in corporis statura, membris, moribus, scientia, lingua deniq;, quæ sit inter Martinum Guerram & Reum differentia, docent. Alij, quib. semetipsum Reus prodidit, eum falsitatis ac mendacij coarguunt. Duo testantur de milite quodam Rupefortensi, qui non ita dum per Artigatum iter faciens, Reumq; admiratus nomen & locum Martini Guerræ obtinere, palam dixerit, impostorem eum esse, ac Martinum Guerram in Flandria viuere, altero pede ligneo præditū, quod in prælio addiem S. Laurentij commissō ante Sanquintinum ictu sphæræ tormentariæ lœsus esset. Contrà ex CL. testib. pro Martino Guerra auditis, triginta aut quadraginta affirmabant reum esse

Martinum Guerram: quorum sex erant omni fide digni: nempe quatuor prædicti Martinis sorores, & duo affines, qui id magnis & firmissimis argumentis demonstrabant. Multi alij cognati & vicini, qui & nuptiis Martini interfuerat, eumq; dum educaretur adhuc infans, itemq; postea, & usq; ad discessum eius familiariter cognoverant, indicia certissima signaq; irrefragabilia, ac cum responsis Rei consentientia simul omnes afferebant. Affirmant ferè cuncti, Reum nuper quum rediisset, Artigatensem quemq; obuium nomine et cognomine salutasse: at q; etiam in eo agnoscendo hastantibus quibusdā, nonnulla anteacta in memoriam reuocasse, quæ propriè adeos pertinebant quibuscū loquebatur: ut quum diceret, Meministīne quum essemus tali loco, tali die, ibi, talia inter nos colloqueremur, taliaq; ageremus, indeq; talia sunt consecuta? Ceterum est hic notatu dignū, quod in colloquiis infinitis, actisq; priuatis & occultis, inter Martinū Guerram & eius uxore recens coniugatos, ne tantillum quidem diuersi unquā dixerit, vel à prædictæ Bertrandæ verbis deflexerit: vestes deniq; quas Martinus Guerra discedēs domi reliquerat, mox tū loco ubi iam inde ab eius disces-

discessu repositæ erant, tum forma earum iuxta
veritatem indicata, petierit. Itaque de omnibus
diligenter examinatus, ex responsis constan-
tissimis iudicatur esse Martinus Guerra. Præ-
terea est & illud attentè considerandum, quod
insurandum prædictæ Bertrandæ, Reo id po-
stulante, delatum est huismodi, scilicet, anno
ipsa probè sibi conscientia esset, Reum esse Marti-
num Guerram? annon contra conscientiam, in
gratiâ Petri Guerræ, litem hanc mouisset? eius-
demque importuna sollicitatione ad Tabulas pro-
curatorias conficiendas coacta esset? denique
Reus mille necari suppliciis, si aduersaria iu-
ret, aut si iurarit, eius iuramento conuictum
se damnari magna cum contentione poscit. Illa
vero, propter magnas & graues causas supra
comemoratas, quib. ut eum Martinum Guer-
ræ esse crederet, & pro marito agnoscere, per-
mota fuerat, iurare negavit, negans ansa fuit
unquam. Alij demum testes, Petri Guerræ coniu-
rationem, atque capti de occidēdo prædicto Reo
cōsilia exponunt, in cuius facinoris societate at-
que auxiliū plerosq; ipsamq; adeò Bertrandā,
ab oīij & litis primordiis, attrahere conatus
fuerit: quum tamen antea Reum pro Martino
Guerra, nepote suo publico testimonio profes-

sus fuerit atque receperit. Postremo, lata est capit is sententia à Iudice Riegio contra Reum: à quo ad Parliamentum Tholosanum prouocat, & eò deductus, causa dubia & difficultatibus plena, quo clarius innotesceret, Curia decreto audiuntur Reus, mulier, Petrus Guerra, sorores Martini Guerræ, earumq; mariti, & pleriq; alij testes, quorū testimoniis partim cōtra Reū, partim pro Reo audit is, Iudices multo incertiores quam antea, probationum, indiciorum & præsumptionum confluēt impediūt, & ex ipsis non pauci (ut ex scriptis D. Corasij constat) ad Reum absoluendum, tunc hoc maximè proniores erant, quod constantem se præberet, de reb. omnib. verè & promptè semper respondisset: nec non sorores, earumq; mariti & omnes vicini, quibus ab incunabulis Martinus Guerra ad primè notus erat, uno ore affirmarent, Reum illum eundem esse. Adde quod mulier iuramentū detrectasset, & à Petro Guerra ad litem hanc permota & illecta esset: denig; filia ex litigiosa hac cohabitatio ne procreata, gratiam Reo non mediocrem conciliaret.

Evidem existimo omnes huius historiæ lec tores eam & admiraturos, & quæ suprà de

Reo

Reo cōmemorata sunt, iudicaturos, ab *sg*, Magis-
 cis artib. ab *vullo mortali nequaquam fieri po-*
 tuisse: sed rursus prouidentiam Dei agnituros,
 cuius arcana operatione res tota patefacta, &
 Iudicibus, quibus oculi præstigii Rei perstricti
 erant, perplexitas incredibilis exempta est.
 Eius itaq; nutu fit, ut tunc Martinus Guerra
 cum altero pede ligneo ex Hispania reuertatur.
 Is confestim Curiæ supplicationem offert, &
 audientiam sibi concedi postulat. Recipitur: eiq;
 ut se in ædibus Præfecti Custodiarum conti-
 neat, edicitur. Auditur primum: deinde coram
 Reo, Petro Guerra auunculo suo, uxore sua Ber-
 tranda Rolsia, quatuor sororibus, duobus affi-
 nibus, denique coram omnibus qui Reum pro
 Martino Guerra agnouerant s̄istitur. Reus con-
 spicatus Martinum Guerram nihil turbatur:
 immo tanta sc̄ele obstinatione cōfirmat, ut etiam
 vitam præstare non dubitet, nisi hunc nouum
 hominem, improbum, impudentem, falsoq; à
 Petro Guerra subornatum ostendat. Notandum
 hic est (ut si aper veritatem obnubilari atq; im-
 pediri accidit) utroque de negotiis domesticis;
 que priuatim in ædibus Martini Guerræ ante
 ipsius abitum, & inter ipsum ac uxorem con-
 tigerant, tum ius que iam in litis processu con-

tinebātur, tum quæ modò recens rēscita essent, interrogato, verum Martinum Guerram non ea constantia & aptitudine, qua falsarium illum, respondisse. Tuncq; apertis Iudicūm oculis, subiit ipsorum mentes constans persuasio, Reum Magicis illusionib; instrūctūm esse. Cæterū sorores quatuor, Martinum Guerrā, qui recens aduenerat, una post alteram separatim conspicentes, uno ore fratrem agnoscūt, & sibi imprudentibus, nec sinistri quicquam cogitantibus impositum fuisse fatentur. Sororij, & reliqui testes, qui Reum Martinū Guerram esse testatī fuerant, idem faciunt, & errorē deprecantur. Mulier vero ultima quum comparuisset, nouum hunc Martinum Guerrā intuita, maritum esse agnoscens, osculo & manibus nititur amplecti, tremebundag; cum lachrymis multis in terram procumbens, venia petit, erroris speciminare referens, quibus non se tantum sed & quatuor glores suas, aliosq; consanguineos, & affines circumuentos esse constaret. Ille vero visis quidem sororibus fleuit, sed uxorem vultu minaci excepit, verbisq; cum illa plurimis cōmutatis, nemini melius notum esse debere maritum quam uxori, dicebat: leuitate & incontinentia sua, familiæ & suis omnibus

mnibus hoc infortunium & dedecus accidisse. Superest ut quis fuerit huius causæ exitus, ex Curia Tholosanæ Arresto audiamus.

Viso processu à Iudice Riegio instructo con- Arrestum.
 tra Arnoldum Tilhium, alias Pansettum, in carcere vincum, Martinum Guerram se profi tentem, & à prefato Iudice prouocatum, à Senatu decretum & pronunciatum fuit, prouocationem prædicti Tilhi irritam, & id cuius causa prouocauerat vanum esse. Ad satisfactio nem vero & coercionem imposturæ, falsi, sup positionis nominis, & personæ, adulterij, raptus, sacrilegij, plagij, furti, & aliorum criminum, à prædicto Tilhio patratorum, ex ipso processu resultantium, Senatus eum damnauit & damnat ad honorariam reatus depreciationm, ante templum Artigatense, ut ibi dem genibus flexis, præter indusium nudus, pedibus discalceatis, capite discooperto, colloq. fune circumligato, manibus tædam cæream ar dentem gestans, à Deo, Rege, Iusticia, & prædictis Martino Guerra, & Bertranda Rolsia con iugibus, ignosci sibi supplex postulet. Quibus peractis, prædictus Tilhius tradatur in manus lictoris, & executoris supremæ Iustitiae, à quo per compita & vicos Artigatenses pro more

circumductus, collo fune reuincto, ante Martini Guerræ ades sistatur, ibi de patibulo in huc finem erecto suspensi gula frangatur, & cadaver postea comburatur. Ceterum Senatus certis causis & rationibus grauissimis motus, adiudicauit & adiudicat bona omnia predicti Tilhij (detractis prius Iustitia & impensis) filia ab ipso & predicta Rolsia procreatæ, quam fellit praetextu matrimonij, falso nomen & personam Martini Guerræ usurpando. Preterea predictos Martinum Guerram, Bertrandam Rolsiam coniuges, & unà Petrum Guerram, Martini auunculum, ab omni processu, instantia, & lite liberos fecit, & iterum facit: denique remisit & remittit prefatum Tilhiū ad Iudicem Riegum, ut Arrestum hoc iuxta formam, & tenorem eius exequendum curet.

Pronunciatum in Pratorio, XII. Septemb.

Anno M. D. L X.

Observatio-
nes in Arre-
stum.

Hoc placitum, subiecto suo memorabile, ex multis & insignib. criminibus, septem numero, conflatum, nempe falsitate nominis, suppositione personæ, adulterio, raptu, sacrilegio, plagiō, furto, grauissimum magniq; ponderis esse, ex ipsis præsertim fine, attentus lector facile potest iudicare. Quibus octauum Magia addi posse,

posset, ut ex verbis Arresti, (Et aliorum criminum à prædicto Tilhio patratorum) coniuncti quidem potest: sed tamen nil certi compertum est. Superiorum vero septem criminum unum quodque capit is pœnam meretur. Primum, est falsa mutatio nominis, quæ notatur ex l. falsi nominis ff. ad legem Corneliam de falsi præser-tim quum dolo malo in alterius damnū com-mittitur: secus, si per innocentem, ex leuitate, sine dolo id fiat, sine periculo est, l. una, Cod. de mutatione nominis. Criminis falsi pœna erat, ex rupe alta deorsum præcipitari, quæ ex lege antiqua mors naturalis, ex noua mors ciuilis habetur. l. i. §. ff. de falsi. Secundum crimen est suppositio personæ, quæ species falsi, grauiq; ani-maduersione digna censetur. l. qui se pro mili-te gesſit, illo tit. Tertium est adulterium, cuius pœna varia est ex circumstantiis loci & tem-poris. Primo seculo adulteri lapidabantur, Leu. 20. Temporibus Oſeæ cap. 7. igni deuouentur; Omnes adulterantes, inquit, tanquam cliba-nus succensus. Quod ex Apoc. ca. 21. confirma-tur, Erit pars eorum in stagno, sulphure & igni ardenti. Lex deinde Ciuilis subsequuta est, cuius auctor Iulius Cæsar nominatur, sed ei Legi ab Octauio, ipsius ex sorore nepote, mul-

ta sunt addita, & in solidum auunculo suo soli
 nuncupata. Iulius itaque Cæsar non tantum
 primus legem condidit, sed etiam in domestico
 quodam suo, qui cum EQUITIS cuiusdam Roma-
 ni uxore adulterium commiserat, (etsi nemo
 de crimine conquereretur, aut illum reum fa-
 ceret) suspendij supplicio puniuit. Constat igitur
 hoc Arrestum in mortis & ignis genere &
 supplicio, diuinis & humanis legibus conforme
 esse: imprimisque notatu dignissima est l.
 Quamvis. 2. C. de adult. Quartum est raptus,
 de quo lex expressa est, Qui cætu. ibi, qui mu-
 lierem vacantem rapuit, vel nuptam, ultimo
 supplicio punitur ff. ad legem Iuliam de vi pu-
 blica, & in l. raptores, C. de episc. & cleric.
 Quintum, est sacrilegium, de quo d. l. Quam-
 vis. 2. in fin. sic loquitur, Sacrilegos autem nu-
 ptiarum, gladio puniri oportet. Sextum cri-
 men est plagij, quod committitur per persona
 qua sit in alterius potestate detentionem in-
 debitam, ad abutendum: & crimen publicum
 est, ex l. Flavia. l. plagij. C. ad l. Flaviam de pla-
 giariis: poena vero, extreum supplicium,
 l. final. ibi, seruus vel libertate donatus,
 bestiis subiiciatur, ingenuus vero gladio
 consumatur, illo titulo. Septimum est fur-
 tum,

199

*tum, cuius fit mentio in lege Sollicitatores
alienarum nuptiarum, ff. de extra-
ordinariis crimi-
nibus.*

F I N I S:

